

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

**TERÖRÜN EKONOMİK ETKİLERİ:
ORTA DOĞU ÜZERİNDE BİR İNCELEME**

Mehmet Akif PEÇE
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Aykut EKİNCİ

BİLECİK, 2013

Ref. No : 10002413

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

**“TERÖRÜN EKONOMİK ETKİLERİ:
ORTA DOĞU ÜZERİNDE BİR İNCELEME”**

Mehmet Akif PEÇE
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Aykut EKİNCİ

BİLECİK, 2013

Ref. No: 10002413

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~
JÜRİ ONAY FORMU

29 /05 /2013

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 15. 05. 2013 tarih ve 99 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 29. 05. 2013 tarihinde Tez Savunma Sınavı yapılan Mehmet Akif Peçe'nin " Terörün Ekonomik Etkileri: Orta Doğu Üzerine Bir İnceleme " konulu tez çalışması İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~ tezi olarak kabul edilmiştir.

ÜYE
(TEZ DANIŞMANI): Doç.Dr. Aykut EKİNCİ

ÜYE : Yrd.Doç.Dr. Hüseyin ALTAY

ÜYE : Yrd.Doç.Dr. Atıl Taşer

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

TEŞEKKÜR

Enstitüye kabul edildiğim günden bugüne akademik hayatımda başarılı olmam için bilgilerini esirgemeyen ve tüm konularda gereken bilgi ve desteği veren hocam Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Altay’a, değerli eleştirileri ile çalışmamın nihai halinin oluşmasında yardımcı olan, sorularıma sabırla yanıt veren ve hiç üşenmeden tezimi tekrar tekrar okuyan ve değerlendiren hocam Sayın Doç. Dr. Aykut Ekinci’ye teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca Tezin yazım aşamasında benden desteklerini esirgemeyen arkadaşım Tufan Sarıtaş’a teşekkür ediyorum.

Mehmet Akif PEÇE

Eskişehir, Nisan 2013

ÖZET

“Terörün Ekonomik etkileri: Orta Doğu Üzerinde Bir İnceleme”

Mehmet Akif PEÇE

Terör - ekonomi ilişkisini inceleyen bu çalışmanın amacı Orta Doğu bölgesinde önemli ekonomilere sahip ve terörizm ile büyük mücadele veren başlıca ülkeleri ele alıp terörün bu ülkelerin ekonomilerini nasıl etkilediğini panel veri analizi yardımıyla incelemektir.

Çalışma da terör ve terör - ekonomi ilişkisi hakkında genel bir bilgiye sahip olduktan sonra Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan’ın ekonomilerini genel hatlarla ele alıp bu ülkeler de 2003-2010 yıllarını kapsayan bir dönem için terörün ekonomi üzerindeki etkileri; Mal ve hizmetler ihracatı, mal ve hizmetler ithalatı, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, ülkeyi ziyaret eden turist sayısı, Doğrudan yabancı yatırımları, İşsizliğin toplam işgücüne oranı, Gayri safi yurtiçi hasıla değişkenleriyle “Panel Veri Analizi” kullanılarak ekonometrik açıdan incelenecektir.

Yapılan analiz sonuçlarında, genel olarak yüksek seviyeler de yukarıda ifade edilen bağımlı değişkenlerin, bağımsız değişken olan terör tarafından açıklandığı sonucu tespit edilmiş ve terörün bütün bağımlı değişkenler üzerinde negatif etkisi olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Orta Doğu, Terör, Terörizm, Ekonomi, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

"Economic Effects of Terrorism: An Investigation on the Middle East"

Mehmet Akif PEÇE

The aim of this study was to investigate the relationship between the economy of terror-significant economies in the Middle East and terrorism, the main countries that do not present a great struggle with terrorism with the help of panel data analysis to examine how it affects the economies of these countries.

In the research, the economies of Turkey, Egypt and Saudi Arabia will be taken over the general lives and the effects of terror on economy will be examined the econometric point of view by using “panel data analysis” with variables such as goods and services exports, goods and services import, gross domestic product per capita, the number of tourists visiting the country, foreign direct investment, the total labor force unemployment rate, gross domestic product for a period covering 2003-2010 years in this countries after it is informed superficially about terror and the relationship between terror and economy.

According to the results, in general, it has been found that dependent variables mentioned above have been explained by terror being independent variable. Furthermore, it has been determined that terror has negative effect all the dependent variables.

Key Words

The Middle East, Terrorism, Terrorism, Economy, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
GİRİŞ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM TERÖR KAVRAMI, NEDENLERİ, TÜRLERİ

1.1. KAVRAMSAL OLARAK TERÖR.....	10
1.1.1. Terör – Terörizm Ayrımı	11
1.1.2. Belli Başlı Bazı Devletlerin Terör Tanımı ve Teröre Ve Bakışları.....	11
1.1.2.1. Türkiye	11
1.1.2.2. Amerika Birleşik Devletleri	12
1.1.2.3. Fransa	12
1.1.2.4. İngiltere	13
1.1.2.5. Avrupa Birliği	14
1.1.2.6. İslam Konferansı Örgütü	15
1.1.2.7. Bağımsız Devletler Topluluğu	15
1.1.3. Terörün özellikleri	16
1.1.4. Terörün Amaçları	17
1.1.5. Terörün Tanımlanma Sorunu	18
1.1.6. Terör-Gerilla ayrımı	18
1.2. TERÖRÜN NEDENLERİ	21
1.2.1. Ekonomik Nedenler	22
1.2.2. Psikolojik Nedenler	24
1.2.3. Sosyo-Kültürel Nedenler	25
1.3. TERÖRÜN TÜRLERİ	27
1.3.1. Devlet Terörü	27
1.3.2. Etnik Terör	28
1.3.3. Uluslararası Terör	29
1.4. TERÖRÜN ETİMOLOJİSİ VE TARİHÇESİ	30
1.4.1. Milattan Önceki Dönem	30
1.4.2. Milattan Sonra Fransız İhtilaline Kadar Olan Dönem	31
1.4.3. Modern Terörizm Dönemi	32

İÇİNDEKİLER (Devam)

İKİNCİ BÖLÜM TERÖR EKONOMİ İLİŞKİSİ

2.1. TERÖR VE GENEL EKONOMİ	34
2.2. TERÖR - EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	35
2.3. TERÖRÜN TÜKETİM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	36
2.4. TERÖRÜN YATIRIM HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	36
2.5. TERÖRÜN ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	38
2.6. TERÖRÜN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	39
2.7. TERÖR'ÜN SEKTÖRLER ÜZERİNE ETKİLERİ	40
2.7.1. Terör'ün Turizm Sektörü Üzerine Etkisi	40
2.7.1.1. Terörün Turizm Sektörüne Verdiği Zarara Karşı Neler Yapılabilir	44
2.7.2. Terörün Hayvancılık Sektörü Üzerine Etkisi	45
2.7.3. Terörün Tarım Sektörü Üzerine Etkisi	46
2.7.4. Terörün Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ORTA DOĞU EKONOMİSİNE YÖN VEREN MISIR, SUUDİ ARABİSTAN VE TÜRKİYE'YE GENEL BİR BAKIŞ VE BU ÜLKELERDE TERÖR - EKONOMİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. ORTA DOĞU BÖLGESİ.....	49
3.1.1. Mısır	51
3.1.1.1. Genel Ekonomik Durum	51
3.1.1.2. Turizm.....	52
3.1.1.3. Tarım	54
3.1.1.4. Dış Ticaret.....	55
3.1.2. Suudi Arabistan	58
3.1.2.1. Genel Ekonomik Durum	58
3.1.2.2. Turizm	59
3.1.2.3. Tarım	61
3.1.2.4. Dış Ticaret	62
3.1.3. Türkiye.....	64
3.1.3.1. Genel Ekonomik Durum	65
3.1.4.2. Turizm	65
3.1.4.3. Tarım	67

İÇİNDEKİLER (Devam)

3.1.4.4. Dış Ticaret	69
3.2. TERÖR – EKONOMİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	72
3.2.1. Literatür Taraması	72
3.2.2. Panel Veri Analizi	74
3.2.2.1. Panel Veri Analizinin Avantajları	75
3.2.2.2. Sabit Etkiler Modeli	76
3.2.2.3. Rassal Etkiler Modeli.....	78
3.2.3. Kullanılan Veri Seti	79
3.2.4. Ekonometrik Analiz Sonuçları	81
SONUÇ.....	84
KAYNAKLAR.....	87
EKLER	97
EK 1: Model 1 Analiz Sonuçları	97
EK 2: Model 2 Analiz Sonuçları	98
EK 3: Model 3 Analiz Sonuçları	99
EK 4: Model 4 Analiz Sonuçları	100
EK 5: Model 5 Analiz Sonuçları	101
EK 6: Model 6 Analiz Sonuçları	102
EK 7: Model 7 Analiz Sonuçları	103
ÖZGEÇMİŞ	104

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Tablo 1: Terörist ile Terilla Savaşçısı Arasındaki Farklar	20
Tablo:2 Turistik Bölgelere ve Turistik Tüketicilere Yönelik Terör Saldırıları.....	43
Tablo 3:Mısır'da 1995-2010 Yılları İtibariyle Turizm Gelirleri (\$).....	53
Tablo 4: Mısır da Tarım Sektöründe Katma Değer Rakamları (currentUS\$).....	55
Tablo 5: Mısırdaki İhracat ve İthalat Rakamları (current US\$)	56
Tablo 6: Suudi Arabistan da Yıllar İtibariyle Turizm Gelirleri (current US\$)	60
Tablo 7: Suudi Arabistan da Yıllar İtibariyle Tarım Gelirleri (current US\$)	61
Tablo 8: Suudi Arabistan da İhracat ve İthalat Rakamları (current US\$).....	63
Tablo 9: Türkiye de Yıllar İtibariyle Turizm Gelirleri (current US\$)	67
Tablo 10: Türkiye de Yıllar İtibariyle Tarım Gelirleri (current US\$)	69
Tablo 11: Türkiye de İhracat ve İthalat Rakamları (current US\$).....	70
Tablo 12: Regresyon Analizi Sonuçları	81

GİRİŞ

Terörü, bir takım çıkarlar doğrultusunda insana şiddet uygulama veya canına kastetme gibi geniş bir çerçevede tanımladığımızda; Adem (a.s)’ın oğlu Kabil’in kardeşi Habil’i öldürmesi, tarihin ilk çağlarında terörün ilk örnekleri olarak kabul edilebilir. Kökü böylesine eskiye dayanan terör binlerce yıldır insanların en büyük korkularından biri haline gelmiştir.

Terör kavramını literatürde geçtiği şekliyle genel bir tanım içerisinde ifade edecek olursak terör: Şiddet, korku ve tehdit gibi yollarla siyasi, dini ya da ideolojik amaçlara ulaşmak için meşru otoriteleri ve demokrasileri hedef alan bir olgudur. Küresel bir köy haline gelen dünyamızda terörizmin özellikle de medya aracılığıyla milyonları etkisi altına alarak hedeflerine ulaşması ne yazık ki mümkün bulunmaktadır. Meşru otoriteyi ve demokrasiyi hedef almakla Gerilla’dan ayrılan terörizm bir sonuca varmak yerine sürekli çeşitli kanallarla devleti yıpratarak kendini ispat etme eğilimindedir.

Yine literatürde askeri, siyasal, sosyal ve psikolojik gibi birçok yönden ele alınan terörizmin şüphesiz en önemli konularından birisi de terör - ekonomi ilişkisidir. Güven ve istikrarın olmadığı bir toplumda iktisadi faaliyetlerde herhangi bir mükemmel sonuç beklemek söz konusu değildir. Özellikle terör riskine yüksek duyarlılık taşıyan turizm sektörü gibi belirli sektörlerde ve doğrudan yabancı sermaye girişlerinde terörizmin olumsuz yansımaları açık bir şekilde görülmektedir. Aynı zamanda toplam talep unsurlarının yapısını değiştirerek iktisat politikasının temel amaçları içerisinde yer alan ve toplumsal refah açısından da son derece önem taşıyan ekonomik büyüme hızını yavaşlatabilmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde uluslar arası literatürde geçen terörizmin tanımını yine uluslar arası boyutta çeşitli kurum ve kuruluşların tanımlarıyla da zenginleştirilerek açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde makro iktisadın temel kavramlarından olan toplam harcama fonksiyonundaki parametrelerle ilişkilendirilip terör - ekonomi ilişkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde ise Orta Doğu ekonomisine yön veren ve terör sorunları ile ciddi bir şekilde mücadele eden Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan’ın ülke ekonomileri hakkında genel bir bilgi edinmeye

alışacağız. Ayrıca bu bölümde çalışmada kullanılacak veri yapısı ve değişkenler tanıtılmış ve terörün ekonomi üzerindeki etkileri Panel Veri Analizi kullanılarak incelenmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖR KAVRAMI, NEDENLERİ, TÜRLERİ

Çalışmanın ilk bölümünde terörün kavramını etraflıca ele alınarak; akademisyenlerin, ülkelerin, devletlerin bünyesinde çeşitli örgüt ve birliklerin terör hakkında yapmış oldukları tanımları inceleyip daha sonra da nedenleri ve türleri belirtilmeye çalışılacak.

1.1. KAVRAMSAL OLARAK TERÖR

Özellikle son yıllarda bütün dünyada gündemden hemen hiç düşmeyecek derecede evrensellik özelliği kazanan önemli toplumsal olaylardan biri olan terör kavramı (Yeniçeri ve Dönmez, 2008: 94) uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber 1960'lı yıllardan itibaren uluslararası toplumun değişmez gündem maddelerinden biri haline gelen terör sorunu, içerisinde bulunmuş olduğumuz zaman diliminde kaydettiği gelişim ve almış olduğu görünüm bakımından yeni olup uluslararası barış ve güvenliğe yönelik önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Ciddi bir artış gösteren terör eylemleri; dünyanın pek çok bölgesinde hükümet ve çok uluslu şirket binalarının bombalanması, yolcu, uçak ve gemilerinin kaçırılması; diplomatik temsilciliklere, havalimanlarına, alışveriş merkezlerine, metro ve tren istasyonlarına karşı saldırıda bulunulması, hükümet yetkilileri, diplomatlar ve iş adamlarının kaçırılması ya da bu kişilerin suikasta uğraması gibi değişik şekillerde uluslararası toplumun karşısına çıkmaktadır (Topal, 2004: 1).

Terörizmi tanımlamaya ilk olarak aralarında kuvvetli bir bağ bulunan şiddet kavramıyla başlamak gerekir. Şiddet kavramı belli başlı ahlaki kurallara karşı çıkmak veya kötüye kullanmak şeklinde özetlenebilir. Benzer şekilde terörizm de kişilerin kendi siyasi görüşlerini, sosyo-kültürel değerlerini ve normlarını şiddet vasıtasıyla topluma dayatmak anlamına gelir (Micheal ve Sabir, 2007: 36).

Kelime olarak; korku salmak, dehşete düşürmek, yıldırma anlamlarına gelen terör kelimesi (Kılıç, 2007: 4) Fransızca' da "terreur" İngilizce' de "terror" kelimesi ile ifade edilen "terör" sözcüğü etimolojik olarak Latince kökenli olup "terrere"

kelimesinden türemiştir. Latince'den alındığı 13. Yüzyıldan itibaren bireysel psikolojik bir ruh halini ifade etmektedir (Topal, 2005: 7).

1.1.1. Terör - Terörizm Ayrımı

Terör terimi açıklanırken belki de dikkat edilmesi gereken en önemli ayrımlardan biri de terör ile terörizm arasındaki farktır. Terörizm kavramı terör yöntemlerinin siyasi bir amaçla örgütlü, sistemli ve sürekli bir şekilde kullanılmasını benimseyen bir strateji olarak terör kavramından ayrılmaktadır. Terör terimi dehşet ve korkuyu belirtirken terörizm, bu kavrama süreklilik ve siyasal içerik katmaktadır (Caşın, 2008: 34).

Yine Terörizm masum insanları öldürmenin ötesinde geniş kitleleri korkutmakla veya amaçları doğrultusunda etkilemekle politik ve sosyal bir konum elde etmek için ulusal olmayan guruplar yada bireyler tarafından şiddet içerikli tehditler veya pılanlanmış eylemler sürecidir (Enders ve Sandler, 2003: 1-3).

Bu tespitlerden hareketle terörizm, *“savaş ve diplomasi ile kazanılmayan sonuçları elde etmek, korkutmak ve itaat ettirmek için bir teoriye, felsefeye ve ideolojiye dayanılarak siyasi maksatlarla, idari olarak terör ve şiddetin sistemli ve hesaplı bir şekilde kullanılmasıdır”* şeklinde de tanımlanabilir (Caşın, 2008: 34).

1.1.2. Belli Başlı Bazı Devletlerin Ve Toplulukların Terör Tanımı Ve Teröre Bakışları

Aşağıda bazı devletlerin ve toplulukların terör hakkındaki tanımlarını inceleyerek terör kavramı hakkında etraflıca bir bilgiye sahip olacağız.

1.1.2.1. Türkiye

İlk olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin terörle mücadele kanununa göre (<http://www.vertic.org>, (2012);

Madde 1– (Değişik birinci fıkra: 15 / 7 / 2003 – 4928 / 20 md.) Terör: Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü

bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

Terör Suçlusu

Madde 2 – Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur. Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar.

1.1.2.2. Amerika Birleşik Devletleri

11 Eylül saldırılarıyla ağır darbe alan ve özellikle de bu saldırılardan sonra teröre karşı ciddi mücadele veren ABD’de terörizm çeşitli kurumlar tarafından tanımlanmış fakat en geniş ve ayrıntılı terörizm tanımını Amerikan Milli Savunma Bakanlığı şu şekilde yapmıştır;

Savunma Bakanlığı terörizmi, “... devrimci örgütler tarafından politik ve ideolojik amaçlarla hükümetleri veya toplulukları sindirmek veya baskı altında tutmak niyetiyle bireylere veya bireylerin mallarına karşı hukuk dışı kuvvet kullanımı veya kullanma tehdidi veya şiddet uygulamasında bulunmak” şeklinde tanımlarken Dışişleri Bakanlığı “ ulus altı gruplar veya gizli ajanlar tarafından sivillere karşı gerçekleştirilen önceden tasarlanmış, politik amaçlı şiddet” tanımını yapmıştır. Adalet Bakanlığı ise, “ sivil toplumu korkutmak veya zorlamak, korku veya sindirmeyle ya da adam kaçırma veya suikast yoluyla hükümetin davranışlarını etkilemek niyetiyle şiddet eyleminde bulunulması” olarak tanımlamıştır (Topal, 2004: 34).

1.1.2.3. Fransa

Fransa Ceza Kanuna göre ise terörizmin tanımı ve kapsamı;

m. 421-1: Kamu düzenini, sindirme yada tedhiş yoluyla ağır biçimde bozma amacı güden bireysel yada toplu bir girişimle kasıtlı bir biçimde ilişkili olmaları halinde aşağıdaki suçlar terörizm eylemleri sayılır:

1- İş bu kanunun II. Babında tanımlandığı biçimiyle, kişinin hayatına ya da vücut tamlığına iradi olarak kastetme, hava, deniz, araçlarının ya da herhangi bir ulaşım aracının kaçırılması, alıkonulması ya da güzergâhların değiştirilmesi;

2- İşbu kanunun III. Babında tanımlandığı biçimde hırsızlık, gasp, imha, zarar verme, tahrip ve bilişim suçları;

3- 431-13. Maddenin tanımladığı biçimiyle savaş guruplarına ya da feshedilmiş guruplara ilişkin suçlar ve 434-6 ve 441-2 ilâ 441-5. Maddelerde tanımlanan suçlar;

4- Savaş silahlarının imaline ilişkin 4 Eylül 1870 tarihli kararnameyi ilga eden 19 Haziran 1871 tarihli kanunun 3. Maddesince tanımlanan öldürücü cihaz makine ya da patlayıcıların mal edilmesi ya da bulundurulması ;

-Barutlar ve patlayıcı maddelerin rejimine ilişkin 3 Temmuz 1970 tarih ve 70-575 sayılı kanunun 6. Maddesince tanımlanan patlayıcı maddelerin üretimi, satışı, ithalatı ve ihracatı;

-Savaş malzemesi, silah ve cephanelerin rejimini tespit eden 18 Nisan 1939 tarihli kanun hükmünde kararnamenin 38. Maddesince tanımlanan patlayıcı ya da cihazların iktisabı, bulundurulması, nakli ya da kişi üzerinde taşınması;

-Belirtilen kanun hükmünde kararnamenin 24, 28, 31 ve 32. Maddelerinde tanımlanan birinci ve dördüncü sınıf silah ve cephanelerin bulundurulması, kişi üzerinde taşınması ve nakli;

-Biyolojik ya da toksik madde esaslı silahların icat edilmesini, imalini bulundurulmasını, stoklanmasını, iktisabını ve devrini yasaklayan 72-467 sayılı ve 9 Haziran 1972 tarihli kanunun 1. ve 4. maddelerinde tanımlanan suçlar;

-Kimyasal silahların icat ve imal edilmesinin, stoklanmasının ve kullanılmasının yasaklanmasına ve bunların imhasına ilişkin 13 Ocak 1993 tarihli Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin 98/467 sayılı ve 17 Haziran 1998 tarihli kanunun maddelerince öngörülen suçlar;

5-Yukarıdaki 1 ila 4. bentlerde öngörülen suçlardan birine konu olan ürünü saklamak;

6-İşbu kanunun III. Babının II. Başlığının IV. bölümünde öngörüler para aklama suçları;

7-Para ve finans kanununun L. 465-1. maddesinde öngörülen teklif suçları;

m. 421-2. Kamu düzenini, sindirme ya da tedhiş yoluyla ağır biçimde bozma amacı güden bireysel ya da toplu bir girişimle kasıtlı bir biçimde ilişkili olmaları halinde, atmosfere, toprağa, yeraltına, yiyeceklere, yiyecek bileşimlerine ya da karasuları dâhil olmak üzere sulara, insanların ya da hayvanların sağlığını ya da doğal ortamı tehlikeye düşürecek nitelikte bir madde bulaştırmak da terörizm eylemi sayılır.

m. 421-2-2. Mali kaynaklar, kıymetli evrak ya da muhtelif değerleri sağlayarak, bir araya getirerek, işleterek ya da bu yönde tavsiyelerde bulunarak, bu kaynak, evrak ya da değerlerin kısmen ya da tamamen işbu bölümde belirtilen terör eylemlerinden birini gerçekleştirmek amacıyla kullanılması kastıyla ya da bu yönde bilgi sahibi olarak, böyle bir eylemin muhtemelen gerçekleşmesi keyfiyetinden bağımsız olarak, bir terör girişimini finanse etmek de terörizm eylemi sayılır (Öktem, 2007: 45).

1.1.2.4. İngiltere

2001 Şubat ayında yürürlüğe giren yeni İngiliz terör yasası, birçok gözlemci için “devrimsel” bir niteliktedir ve terörle mücadele alanında uluslararası işbirliği alanında bir çığır açmıştır. İngiltere’nin 2000 yılında düzenlediği bu terör yasasına göre terör;

Siyasi, dini ya da ideolojik sonuçlara ulaşmak için hükümeti, toplumu ya da toplumun herhangi bir bölümünü belli bir yöne zorlamak maksadıyla, kişilere ve mala karşı yapılan ciddi şiddet kullanımı, bir kişinin hayatını tehlikeye sokmak ya

da şiddet kullanımı tehdidinde bulunulması, kamunun veya kamunun bir bölümünün sağlığını ya da güvenliğini tehlikeye sokmasıdır. Bu tanıma göre terör kavramına giren tehdit ve şiddet eylemlerin ilk özelliği hükümeti etkileme amacı gütmesidir. Fakat bu etkinin tanımı detaylandırılmamıştır. Yasanın belirttiği bir diğer özellik de halkı ya da kamunun bir kesimini korkutmak amacı gütmektir. Burada kamunun bir kesimi bir mezhep, din vb. olabileceği gibi çok daha geniş bir yorum da yapılabilir. Yasanın bu alanda da geniş ve muğlak bir tanımda bulunduğunu söylemek mümkündür. Son olarak şiddet kullanımı ya da şiddet kullanma tehdidinin altı çizilmiştir. Yasanın Birinci Bölümü'nün 2e fıkrasında elektronik bir sistemi ciddi bir şekilde engellemek ya da zarara uğratmak da terör eylemleri arasında sayılmıştır. Yasanın 4. maddesi ise terör eylemlerinde coğrafi sınırı kaldırmaktadır. 4a, b, c ve d fıkralarına göre eylemin İngiltere içinde ya da dışında yapılması, İngiliz ya da başka ulustan bir kişi ya da kişilere karşı yapılmasının bir önemi yoktur ve terör kapsamında değerlendirilmektedir.

Aynı şekilde 'hükümet' ya da 'kamu' kavramları açısından bir ayırımı yapılmaktadır (Laçiner, 2006: 1).

Yasanın ilerleyen kısımları terör eylemlerini daha da detaylandırmakta ve çok sayıda eylemi bu kapsama almaktadır. Buna göre ve yasaklanmış olan örgütlerin propagandasını yapmak, üye olmak, açık ya da kapalı alanlarda örgütün sembol ya da amblemini kullanmak taşımak, örgüt adına kapalı ya da açık yerlerde üç kişiden fazla bir grupta toplantı, miting ya da gösteri yapmak, bu örgütler için yardım toplamak, yardım etmek, ya da yardım toplanmasına destek olmak da dâhil terör örgütlerine yardım sayılabilecek birçok eylem terör eylemi sayılmaktadır. Daha da ötesi bu konuda karar verici olarak İçişleri Bakanlığı gösteriliyor. İngiliz Hukuku uzmanlarına göre bundan sonra yasaklanmış bir örgütün sembolünü, renklerini taşıyan, ya da bir kişinin bu örgüte üye olduğunu ima edebilecek bir işaret taşıması dahi, bu kişiler hiçbir terör olayına karışmamış olsalar bile yeni PTA(The Prevention of Terrorism Act 1973) çerçevesinde sorgulanabileceklerdir (Laçiner, 2006: 1).

1.1.2.5. Avrupa Birliği

Avrupa Birliğin de terörle mücadelede üye devletlerarasında tekdüzeliği sağlamak ve terörle etkin bir mücadele gerçekleştirmek için bir çerçeve karar almıştır. Buna göre;

Her Üye Devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan doğaları ve bağlamaları gereği;

- halkı ciddi şekilde sindirme veya
- birdevletiveyauluslararasıörgütübişlemeyevyaışlemektenkaçınmaya

Gayrimeşru olarak zorlama veya

- bir ülkenin veya uluslar arası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma amacıyla işlenen bir ülkeye veya uluslar arası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan aşağıda (a) dan (i) ye kadarki fıkralarda belirtilen kasdi eylemlerin "terörist suçları" olarak sayılmasının sağlanması için gereken önlemleri alacaktır;

(a)Ölüme sebebiyet verebilecek şekilde bir kişinin yaşamına saldırılar;

(b)Bir kişinin fiziksel bütünlüğüne saldırılar;

(c)Adam kaçırma yada rehin alma;

(d)Devlet yada kamu imkanlarını, taşıma sistemlerini,bilgi sistemi de dahil olmak üzere altyapı imkanlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları,insan yaşamını tehlikeye atma veya büyük ekonomik kayba yol açma ihtimalinde kamusal mekanı veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olma;

(e) Uçaklar, gemiler ya da başka insan ve mal nakil araçlarını kaçıрма;

(f)Nükleer, biyolojik, kimyasal silahları yada silah ve patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil, sağlama yada kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme;

(g)İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma yada yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma;

(h)İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etme ya da bunu engelleme; (i)(a)'dan (h)'ye kadar ki fıkralarda sıralanan eylemlerden birini işleme tehdidinde bulunmak (Saraçlı, 2007: 1062).

1.1.2.6. İslam Konferansı Örgütü

Dünya üzerinde belki de terörden en çok mağdur olan ülkeler arasında yer alan İslam ülkelerinin şüphesiz teröre karşı hukuki mücadelesi çok önemlidir. Bu bağlamda İslam Konferansı Örgütü terörizmi şu şekilde tanımlamıştır;

“Terörizm, saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma, veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için islenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır (Kaya, 2005: 10).

1.1.2.7. Bağımsız Devletler Topluluğu

Bağımsız Devletler Topluluğu da terörizmi şöyle tanımlamıştır;

Kamu güvenliğine zarar veren, otoriteler tarafından karar alınmasını etkilemek ya da halkı terörize etmek amacıyla islenen ceza hukukuna göre cezalandırılan ve aşağıdaki şekillerde gerçekleşen hukuka aykırı fiiller:

- Gerçek ya da tüzel kişilere karşı şiddet veya şiddet tehdidi;

- *Kişilerin hayatını tehlikeye atacak şekilde mülk ve diğer maddi nesneleri yok etme ve bunları yok etme tehdidinde bulunma;*
 - *Mülkiyete ciddi zarar verme ve topluma zararlı neticelere yol açma;*
 - *Bir devlet adamı veya kamu yetkilisine görevini sona erdirmeye amaçlı veya ondan öç almaya yönelik tehditte bulunma;*
 - *Bir yabancı devlet temsilcisine veya uluslararası örgütün uluslararası korunan personeline ve bunların işyerleri veya araçlarına saldırma;*
 - *Taraf devletlerin ulusal hukuklarında veya terörle mücadeleyle amaç edinmiş evrensel*
- Olarak tanınan hukuki enstrümanlarda terör olarak nitelenen diğer eylemler”*
(Saraçlı, 2007: 1061).

1.1.3. Terörün Özellikleri

Terör ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın ve ister yerel ister uluslar arası özellik taşıyın belli özellikler taşır (Gündüz, 1996: 39). Terörizmin özellikleri, dünyada faaliyet yürüten terör örgütleri ve onların eylem şekilleri çerçevesinde aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Terörizm; bir ideoloji, bir doktrin, hatta sistematik bir fikir değil, stratejidir.
- Terörizm; terör eylemlerini meşrulaştıracak bir senaryo hazırlar.
- Terörizm; yeni bir düzen ve gelecekte zafer vaat eder.
- Terörizm; uluslararası siyasetin bir parçasıdır, dolayısıyla dış destek olmadan yaşatılamaz.
- Terörizm; propaganda ile doğar, gelişir ve propaganda ile yasar. Bizatihi kendisi bir propaganda aracıdır.
- Terörizm; Devlet otoritesine alternatif getiren örgütlü bir harekettir.
- Mali destek terörün vazgeçilmez gereksinmesidir. Bu nedenle; soygun, silâh ve uyuşturucu kaçakçılığı yapar.
- Terör, bir hak arayışı, düzen önerisi ve bağımsız devlet kurma isteklerinden biri veya derece farklılığıyla her üçünün bir arada bulunduğu gerekçelerle ortaya çıkabilir.
- Terör, bilinçli ve amaçlı eylemler olarak belirir.
- Terör, şiddet uygulamayı giderek amaç konumuna taşır. Dehşet ve korku salarak yıldınlık yaratır. Zorba, acımasız, istismarcı ve kurlsızdır.
- Terör, bazen başka güç veya güçlerin taşeronudur.

- Terör, kendi dilini yaratır ve kullanır.
- Terörün genellikle siyasi bir amacı vardır.
- Terör eylemleri, örgütlü bir çabayı gerektirir. Bütün bu eylemler, bireysel olmaktan çok, bir grubun katılımıyla gerçekleşmektedir (Gürel, 2008: 33).

1.1.4. Terörün Amaçları

Terörün çoğunlukla politik amaçlı yapıldığına dair uzmanlar ortak görüş bildirmektedirler (Karacasulu, Ovalı, 243: 55). Yine Dilmaç (2004) terörün nedenleri üzerine yaptığı bir çalışmada terörizmin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır (Dilmaç, 2004: 359);

- Öncelikle hedef alınan rejimi ve siyasal iktidarı yıpratmak, mevcut otoriteyi ve halkın devlete olan güvenini sarsmak,
- İç ve dış kamuoyunda davalarının duyurulmasını sağlamak ve dikkatleri savundukları davanın üzerine çekmek,
- Şiddet eylemlerine bağlı olarak oluşturdukları korku ortamıyla, toplumun direnme gücünü kırarak kendi davalarına karşı olumsuz duyarlılıkları ortadan kaldırmak ve kitleleri itaate zorlamak.

Öztürk (2000) ise bunlara ilave olarak terörizmin amaçlarını;

- Halkı ve hedef topluluğu korkutmak, dehşete düşürmek,
- Yerleşik otoriteyi tahrip etmek; yerleşik otoritenin, terörist ile masum kitle arasında ayırım yapmadan baskı yöntemlerine başvurmasını sağlamak,
- Otoriteye ve düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek; yerleşik otoritenin güçlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek ve işlemez kılmak,
- Kamuoyunu kendi lehine veya düzene/otoriteye karşı etkilemek ve yönlendirmek,
- Siyasal güç odaklarını ele geçirmek ve var olan yönetimi devirmektir şeklinde ifade etmektedir.

1.1.5. Terörün Tanımlanma Sorunu

Son derece geniş ve belirsiz olan terörizm kavramının özel karakterine ve işleyiş biçimine, siyasî yönelimine ve uzun vadeli sonuçlarına, onu güdeleyen ve esin veren olgulara ilişkin bütün tartışmalar, öncelikli olarak kavramın açık, tam ve anlaşılır bir şekilde tanımlanmasına bağlıdır. Bununla birlikte terörizm değişen doğası, görünümü ve amaçları nedeniyle açıklanması ve tanımlanması zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle terörizm diğer suçlar gibi açık, kolay ve objektif bir tanıma sahip değildir (Topal, 2004: 5).

Nitekim Günümüzde terörizm gerek niteliği gerek boyutları itibarıyla uluslar arası işbirliği olmaksızın devletlerin mücadele edebilecekleri ve üstesinden gelebilecekleri bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bu durumda uluslararası hukukun bu konudaki tavrı, sorunun çözümü hakkında önemli bir ölçü olacaktır. 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizm sorununun uluslararası hukuk doktrinin de artan bir önem kazandığı ve bu konuda pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir (Bakradze, 2007: 50).

Bu çalışmalar terörizm hakkında yaygın çözümsel bir çerçevenin olmaması ve yazarların terörizm fenomeni farklı şekillerde değerlendirmeleri nedeniyle değişik görüşlerin ileri sürüldüğü ve terörizmin olduğu konusunda veya terörizmi diğer benzer suçlardan ayırt etme noktasında önemli bir mesafe kat edilemediği görülmektedir. Diğer taraftan BM bünyesinde yürütülen çalışmalarda ve gerçekleştirilen çok taraflı uluslararası anlaşmalarda da tek ve kapsamlı bir tanımın yapılması söz konusu olmamıştır. Terörizm kavramı artık o kadar geniş ve belirsiz bir hale gelmiştir ki, bazen çok farklı veya kasıt bulunmayan eylemler dahi terörizm içinde düşünülmektedir (Bakradze, 2007: 50).

1.1.6. Terör - Gerilla Ayrımı

Terör terimi gündelik hayatımız da oldukça yaygın olarak kullanılmasına rağmen uluslararası literatürde ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni bir tarafın “terörist” ilan ettiğini, diğer tarafın “özgürlük savaşçısı” olarak nitelendirmesidir (Özdemir, 2006: 4). Terör sorunu gün geçtikçe devletlerin ve masum vatandaşların korkulu bir rüyası haline gelmesinin ve hızla da tüm dünya için önemli bir tehdit

oluşturmasının nedeni bir önceki başlıkta da belirttiğimiz gibi kavramdaki bu eksikliktir.

Şimdi bu iki kavram arasındaki farkı inceleyelim. Teröristler kendilerinin gerilla olduklarını savunurlar fakat gerillalar “terörist” değildirler. Gerillalar düzenli ordulara savaş açan, asker gibi uluslar arası hukuk kapsamında bir savaşa katılmış kişilerdir (Zafer, 1999: 78). Savaş hukuku kurallarına göre hareket eden fakat askerlerden farklı olarak küçük guruplar halinde örgütlendiklerinden aşırı hareketsizlik ve düzensizlikten kaynaklanan avantajlarını kullanarak savaşır (Özdemir, 2006: 4).

Diğer bir ifadeyle de gerilla topraklarını kaybetmiş gurupların topraklarını işgalci güçlerden yeniden geri alma çabası olarak da tanımlanabilir.

Terör ise daha çok şiddet içeren eylemlerin özellikle siyasi amaçlar için kullanılmasıdır. En yaygın biçimde terörün amacı, belirli bir devlet otoritesini yıkmak olan ihtilalci guruplar ve self-determinasyon hakkını arayan milliyetçi guruplar tarafından kullanılır (Özdemir, 2006: 12).

Bu ayrım hakkında Senatör Henry “Scoop” JACKSON ‘ın ifadesine göre;

“Bir teröristin özgürlük fikri onaylanamaz. Özgürlük savaşçıları ve devrimciler, savaşçı olmayanları taşıyan otobüsleri havaya uçurmaz; bu tür yasa dışı eylemleri terörist katiller yapar. Özgürlük savaşçıları okul çocuklarını rehin almayı ve öldürmeyi düzenlemez; terörist katiller yapar. Özgürlük savaşçıları masum iş adamlarına suikast yapmaz veya uçak kaçırarak masum erkekleri, bayanları ve çocukları rehine almaz; terörist katiller yapar. Demokrasilerin çok değerli “özgürlük” kelimesinin terörist hareketleri akla getirmesine izin vermesi yüz karasıdır”(Caşın, 2008: 106).

“Terörist” ile “gerilla savaşı” arasındaki ayrıntılı olarak tablo 1’de incelenmiştir (Özdemir, 2006: 5).

Tablo 1: “Terörist” ile “gerilla savaşı” arasındaki farklar

	Gerilla Savaşı	Terörizm
Birlik sayıları ve silahları	Orta (Takım, Bölük, Tabur) Genellikle Hafif Piyade Silahları bazen de Topçu	Küçük (Genelde 10 Kişiden Az Gruplar) Tabanca, El Bombası, Suikast Silahları, Uzaktan Kumandalı Bombalar, Araba, Mayınlar gibi, Özel Nitelikli Silahlar
Taktikleri	Komando Tipi Taktikler	Çocuk Kaçırma, Suikast, Araba Bombalama, Uçak Kaçırma, Rehin Alma Gibi Özel Taktikler
Hedefleri	Genellikle Asker, Polis ve Yönetim Kademeleri	Devleti Sembolize Eden Değerler, Siyasi Rakipler ve Büyük Ölçüde Masum Siviller
Amaçları	Başlıca Düşmanı Fiziksel Yıpratma	Psikolojik Baskı ve Dehşete Düşürme
Arazi Kontrolü	Evet	Hayır
Üniforma	Genellikle Üniforma Giyer	Üniforma Giymez
Savaş Alanı	Savaş Alanı Ülke İçi Çekişmelerle Kısıtlı	Herhangi Bir Kısıt Yok Dünya Çapında Eylem Yapabilir
Ulusal Yasallık	Savaş kurallarına uyduğu sürece var	yok

Kaynak: (Özdemir, 2006: 5).

Tablo 1’de görüldüğü üzere bir “terörist” ile bir “gerilla savaşı” arasında oldukça belirgin farklar vardır fakat toplum arasında medya gibi çıkarlar doğrultusunda kullanılabilen çeşitli araçlarla bu ayrım yok sayılarak, ne yazık ki insanlar menfaatler doğrultusunda da yönlendirilebilmektedir.

1.2. TERÖRÜN NEDENLERİ

İnsanların neden terörist olduklarına dair en temel de iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi insanların psikolojik sorunları nedeniyle terörist oldukları görüşüdür ve bu konu ile ilgili bilimsel bir veri bulunmamakla birlikte bu düşünce teröristleri şizofren insanlar düzeyine indirgeyen ve terörü hafife alan bir görüştür. İkinci görüş ise insanların yaşadıkları çevrede haksızlığa uğramaları ve bu haklarını elde etmek için başka bir çözüm yolu görmemeleri, yaşadıkları toplumları değiştirmeye istekli idealist kişiler olduklarıdır (Bal, 2004: 42-44).

Teröristler bu istekleri doğrultusunda toplum eksik ve suçludur. Bu yüzden toplumu sürekli kendi ideallerine göre şekillendirmeye çalışırlar. Propaganda teröristin egosunu doyuran bir unsur olarak amacının da yarısıdır. Bu neden ilgi çeken, heyecan veren ve aynı zamanda süslü hayallerdir. Teröristler; zaman zaman da toplumdan, çevresinden, ailesinden gördüğü dışlanmaya karşı münferit davranışta bulunan kişilikler şeklinde görülürler (İlhan, 2008: 92-93).

Araştırmacılar ve bilim adamları terörizmin sebeplerine değinmeden hedeflerinin anlaşılamayacağını ve etkili tedbirler alınamayacağını üstünde durmaktadırlar. Bu nedenle, terörizmin sebeplerini belli başlı kısa başlıklar altında toplayan Bayer (2007)'e göre aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Baskı
- Din
- Aşiretçilik
- Umutsuzluk
- Eşitsizlik
- Adaletsizlik
- Güçsüzlük duyguları
- Otonomi eksikliği
- Yoksulluk
- Siyasal açıdan söz sahibi olmama
- Zorlamayla oluşan siyasal düzenlemeler
- Devlet çıkarlarının ön plana çıkması
- Bir terörist olarak daha iyi hissetme

- Gücün tekelleşmiş olarak algılanması
- Nefret uyandıran müdahale
- Nefret
- Üstünlük kurulması
- Taraf tutma
- Bir amaç edinme
- Cezalandırma
- Kültürel sindirme
- Ekonomik statünün veya zenginliğin savunulması veya emniyet altına alınması
- Korku (Bayer, 2007: 41)

Yukarıda genel olarak belirttiğimiz başlıkları ekonomik, psikolojik ve sosyo-kültürel nedenler altında üç ana başlıkta inceleyeceğiz.

1.2.1. Ekonomik Nedenler

Marksistler, ekonominin siyasetin temel yönlendiricisi olduğunu, liberaller de siyasetin her alanda olduğu gibi, ekonomiyi de belirlediğini iddia etmektedirler. Ekonomideki yapısal değişiklikler ve üretim şeklinin değiştirilmesi faaliyetleri sırasında daha tutucu ve ekonomik anlamda toplumsal değişmeye karşı olan, geleneksel küçük üreticiler, mülk ve sermaye sahipleri ile bunların karşısında yer alan gruplar arasında gerginlik ve çatışmalar olabilmekte; bu geçiş dönemlerinde ekonomik sınıflar arası çıkan çatışmaları terör eylemlerinin çıkmasına kaynaklık edebilmektedir (Baybaş, 2007: 19).

Ekonomik mahrumiyetler, terörizmin temel nedenidir. Belirli grupların ekonomik hakları ihmal edildiğinde onlar öfkelerini göstermek için en uygun yol olarak terörü seçerler. Bu mahrumiyetler de, böyle grupları, isteklerini karşılamak için şiddet yollarını benimsemeye götürür (Micheal ve Sabir, 2007: 39).

Ekonomik şartların zorluğu, insanları maddi yönden etkilediği gibi psikolojik ve moral yönden de etkiler. Bu nedenle, toplumdaki dengesiz gelir dağılımı, terör odakları için yararlanılması gereken önemli bir unsur haline gelir.

Örneğin; Türkiye’de 1997 yılı içerisinde, polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen terör olaylarına karışan ve yakalanan şüphelilerden %44,5’inin düşük gelir grubundan, %24’ünün orta gelir grubundan, %21,5’inin iyi gelir grubundan ve %10,1’inin çok yüksek gelir grubundan olduğu görülmektedir (Vural, 2006: 14).

Gelir dağılımı ile birlikte gizli ve açık işsizlik oranının giderek yükselmesi, ekonomik yönden dışa bağımlılık, ekonomik kurumların yetersizliği, toplu grevlerin ve lokavt uygulamalarının baş göstermesi, toplu işten çıkarmaların artışı, işçi sendikalarının ideolojik açıdan kamplaşması, devletin ekonomi üzerindeki etkisini kaybetmesi, kronik enflasyonun ortaya çıkması ve kontrole alınamaması ve dış borçların artması nedeniyle ülke üzerindeki dış baskıların yoğunlaşması da teröre neden olan ekonomik faktörler arasında sayılmaktadır. Ekonomik faktörler her kesimi ilgilendirdiklerinden kolayca provoke edilebilme özelliğini de taşımaktadırlar (Baybaş, 2007: 19).

Terörün temel nedenleriyle ilgili tartışmada fakirlik ve girişimcilik yetersizliğinin muhtemelen terörist hareketliliğin kritik belirleyicileri olduğu ileri sürülmektedir. Buradaki temel sorun, ekonomik yozlaşmanın radikal hareketliliğe neden olup olmadığıdır. Terör örgütlerinin en çok fakirlik, yoksulluk, ezilmişlik gibi konuları istismar ederek propaganda yaptıkları tespit edilmiştir.

İş-gücü ve yeterince geliri olan fertlerin bulunduğu görevde imkânlarını kaybetmemek için terör örgütlerine mesafeli duracağı açıktır. Yapılan operasyonel çalışmalarda yakalanan örgüt mensuplarının örgütlere katıldıkları dönemlerde işsiz olmaları bunu kanıtlamaktadır. Unutmamak gerekir ki kaybedeceği şeyleri olmayanların kaybettireceği çok şey vardır (Öztürk, 2009: 91).

Terörizm, sadece ekonomik eşitsizliklerden kaynaklanan bir olgu değildir. Bu durum, Batı ülkeleri ile daha az gelişmiş olan Afrika ülkeleri kıyaslandığında daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Afrika’da terörizmden çok iç savaş ve etnik çatışmalar gözlenmektedir. 261 terörist ve yarı askeri örgütten sadece 64’ü bu bölgede bulunmaktadır; bunların da 30’u çatışmaların sürdüğü Sudan, Etiyopya, Somali ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde etkinlik göstermektedir. Afrikalı terörist örgüt ülke sınırları dışında bir eylemde bulunmamıştır. 1970–1980 yılları arasında en çok

terörist eylemin gerçekleştiği Latin Amerika'nın fakir ülkeleri, uluslararası terörizmin gelişimine hiçbir şekilde katkıda bulunmamışlardır.

Öte yandan terörizmin tehdit kaynağı olarak gösterilen İslam dünyası en zengin ülkeleri bünyesinde barındırmaktadır; en ünlü terörist isimler ise varlıklı toplum içinden gelmektedir. Günümüzde terörist etkinlikler, teröristler için ciddi bir gelir kaynağı olmuştur. İncelemelere göre terörizmin yeni mali bütçesi 1,5 trilyon dolar veya gayri safi dünya hâsılasının % 5 oranındadır (Rustemova, 2006: 28).

Dünyanın en fakir ülkesi kabul edilen Etiyopya'da, terör hareketleri görülmediği halde, AB bünyesinde bulunan gelişmiş ve zengin bir ülke olan İspanya'da ETA ve İngiltere'de faaliyet gösteren IRA isimli terör örgütleri yukarıda sayılan terör ve nedenleri arasındaki ilişkiyi tutarsız hale getirmektedir. Yine ABD gibi özgürlükler ülkesi kabul edilen bir ülkede terör hareketleri görülürken, Çin Halk Cumhuriyeti ve Küba gibi ülkelerde terör örgütlerinin ve terör eylemlerinin görülmeişi bunun başka bir kanıtı durumundadır (Öztürk, 2009: 91).

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere ekonomik faktörler teröre sebep olan önemli bir etmen olmasına rağmen terörün nedenlerini açıklamada tek başına yeterli bulunmamaktadır.

1.2.2. Psikolojik Nedenler

Birey; yetiştirilme tarzı aile ve toplum içindeki konumu, kendini kanıtlama duygusu ve benzeri nedenlerle kendisini ispat etme eğilimi içine girebilir ve terör eylemlerini kendini ifade etmenin bir aracı olarak görebilir (Gökbunar, 2010: 57).

Bu ifadeye paralel olarak bazı uzmanlara göre gittikçe anti sosyal bir hale gelen bireylerde politik şiddete dâhil olmak kararı bireysel hayatındaki önemli olayların bir sonucudur. Böyle bireyler kendi koşullarını farklı algılamalarından dolayı bu durumlarını düzeltmek ya da intikam almayı arzu eder ve çevredeki gelişmeleri aktif bir şekilde araştırırlar (www.sagepub.com, (27 Şubat 2013)).

Teröristlerin psikolojik anlamda çeşitli motivasyon yöntemleri vardır. Bazı güçsüz olan bireylere güçlü oldukları hissi verilerek, bir kısmı da intikam arzusıyla motive edilerek (Post, 2005: 7) guruba kazandırılmaktadırlar. Bu süreci biraz daha

açacak olursak; kişisel becerisi, yetisi, yeteneği yetersiz olan insanlar, içinde bulundukları toplumsal durumu, konumu, rolü, yeri beğenmezler. Toplum tarafından engellendiklerini, ilgi, sevgi, saygı görmediklerini düşünürler. İlgi görmek, saygınlık kazanmak, kendilerini gerçekleştirmek için, saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine değer ve yer veren davranış kalıplarını ve örneklerini kullanırlar. Saygınlık kazanacak, kendini gerçekleştirecek doğru, güzel, iyi, olumlu, yaratıcı, üretici yol ve yöntem bulamayan insanlar, ruhsal çatışmalarını, kaygılarını, korkularını, öfkelerini, can sıkıntılarını saldırgan davranışlarla, şiddet eylemleriyle gidermeye çalışırlar. Gerekli gereksiz saldırı ve şiddet olayları yaratırlar ya da ilgili ilgisiz bu tip olayların içinde yer alırlar (Vural, 2006: 17).

Suruç Emniyet Müdürü'nün terörle mücadele konusunda yapmış olduğu bir çalışmada Terör örgütlerinin eleman kaynağının 15-25 yaş arası gençler olduğunu görmekteyiz. Bu dönem psikoloji ve psikiyatri kaynaklarında geçiş dönemi (adolesans) olarak ifade edilmektedir. Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak ifade edilen bu dönem 13-14 yaşları ile 22-25 yaşları arasını kapsar. Adolesans olarak da ifade edilen bu geçiş dönemi sırasında olması gereken hususlardan biri de benimseme duygusunun pekişmesidir. Bu kavram kişinin geçmişinin devamı ve bir gruba ait olma duygusunun bir karışımıdır. Kişinin kendi özünü ve cemiyet içindeki yerini bulması manasına gelir. Bu yılların esas sorularını, “ben kimim?, madde, varlık, evren nedir?, benim yerim neresidir?” gibi sorular teşkil eder (www.suruc.sanlıurfa.pol.tr, 2013) ve neticede bu sorular doğru cevaplanamayınca kişiler herhangi bir terör örgütünün üyesi olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir.

1.2.3. Sosyo-Kültürel Nedenler

Sosyal değerlerdeki değişim ne ölçüde olursa olsun, toplumun genelini ilgilendiren ve sosyal bütünleşmenin temelini oluşturan değer yargılarında uzlaşmanın sağlanmış olması gerekmektedir. Tarih, dil, örf ve adetler, sanat ve edebiyat eserleri gibi kültür unsurları ulusal karakteri sürekliliğini gösterir. Bunlar arasındaki gelişmeci ve tekâmülcü bağın koparılması toplulukta anormal belirtilerin görülmesine yol açar. Bu anormal belirtiler genellikle anarşi, şiddet ve sosyal çözülme olarak kendini gösterir. Esas itibarıyla de şiddet ve anarşi taraftarları da özellikle kültür, dil, din,

ahlak, aile ile ilgili kavramlarda kargaşalık yaratarak toplumu ve onu oluşturan fertleri neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmeyecek bir duruma getirmek ve böylece kendi sundukları reçeteyi itirazsız kabul etmelerini sağlamak amacını güderler (Kılıç, 2007: 12).

Terörizmin ortaya çıkması için önde gelen koşullardan biri de çağdaş ve bilgili toplumun oluşmasıdır. Tarihe baktığımız zaman çağdaş şekli ile terörizm 19. yüzyılda Avrupa’da, yani gazete okuyan toplumun olduğu yerde ortaya çıkmıştır. Medya dünyası geliştikçe terörizmin topluma olan etkisi de artmaktadır. Bu etki büyüdükçe terör dalgaları da genişlemeye başlamıştır. Gazete ve dergi okuma alışkanlığına radyo, televizyon ve internet de eklenince terörizmin etki alanı genişlemiştir (Rustemova, 2006: 27). Teröristler bu şekilde geniş kitleleri etki altına alma hedeflerinde ulusal medyayı kullanırlar. Aslında terör bir propaganda yöntemidir; demokratik yöntemle amacına ulaşamayanların kendi güçlerini kanıtlamak için kullandıkları bir reklam biçimidir. Bir kez yapılan eylem, defalarca ekranda gösterilir ve böylece binlerce eylem yapılmış gibi olur.

Terörizmin bir amacı da, hedef unsuru zayıflatmak, çürütmek ve moralini bozmaktır. Buna karşın kendisine inananların moralini yükseltmek, amaca yaklaştıkları intibainı vermek, toplumdaki desteğini artırmaktır. Bunu yapmak için teröristler, en medyatik eylem biçimini seçerler. Kanlı eylemin zamanı, mekânı, usulü ve şekli açısından en medyatik eylem biçimi hangisi ise teröristler, onu yapmak isterler. Bu kanlı eylemin duyulması, medyada yer alması, teröristlerin yaptığı eylemin kendisinden çok daha önemlidir. Şayet yapılan kanlı eylem medyada yer almamışsa, terörist açısından bu eylem boşuna yapılmış sayılır. Terörist kanlı eylemi yaptıktan sonra ekran karşısına geçer ve o eylem medyada ne kadar yer almışsa, hedefine o kadar yaklaştığını düşünür (Fendoğlu, 2010: 2).

1.3. TERÖRÜN TÜRLERİ

1.3.1. Devlet Terörü

Devlet terörü ilk kurulu sistematik devletin varlığından beri az veya çok devam ede gelen bir süreç olduğu söylenebilir. Ancak terim olarak ilk kez Fransız devrimiyle ortaya çıkmış, dönemin devlet yönetimini kasteder (Salur, 2009: 101).

Devlet tarafından insanlarına yapılan sindirme hareketi veya başka halklara halklara karşı girişilen sindirme hareketleri olarak tanımlanır. Devletin mevcut siyasi rejimi koruma amacıyla vatandaşlarına karşı, kendi koyduğu hukuk kurallarının dışına taşarak sindirme, işkence, korkutma, kötü muamele, faili meçhul cinayetler, muhalifleri ortadan kaldırma gibi eylemler bulunmasına devlet terörü denmektedir (Çeşme, 2005: 31).

Devlet terörü, daha ziyade siyasi muhaliflere veya etnik bir guruba yöneliktir. Burada amaç, söz konusu kişi veya grupları hükmü altına almak veya iç muhalefete rağmen rejimi devam ettirmektir. Bu amaçla, gerektiğinde sosyal veya politik grubun toptan yok edilmesi de söz konusu olabilir. Uluslar arası terörün aksine devletler işledikleri bu tür eylemlerin bilinmemesini tercih ederler. Kitlel tutuklamalar, belirsiz bir süre gözaltında tutma, sınır dışı etme, işkence, tecavüz, toplama kampları ve toplu idamlar, devlet terörüne örnek olarak verilebilir (Topal, 2005: 31). Devlet olarak ise Nazi Almanya'sının Yahudilere uygulamış olduğu soykırım en yaygın bilinen devlet terörüdür (Yavuz ve Şahin, 2011: 34).

Devlet teröründe genellikle şu özellikleri görmek mümkündür:

- Sistematiktir.
- Potansiyeli itibariyle ve uygulamada şiddet içermektedir.
- Siyasi boyutu vardır.
- Doğrudan devletin memurları tarafından yapıldığı gibi, desteklenen uzantıları tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Amacı korku yaratmaktır.
- Teröre uğrayan kurbanlardan çok, daha geniş kitleyi hedef almaktadır.

- Terör olayı sırasında teröre maruz kalanlar ne silahlıdırlar, ne de böylesi bir saldırıya hazırlıklıdırlar (Yavuz ve Şahin, 2011: 34).

Tarihte devlet terörüne şu örnekleri verebiliriz;

- Haçlı seferlerinde Anadolu’da Türklere karşı Avrupa,
- Kızıldere’de ve Afrikalılara karşı İngiltere ve ABD,
- Amerika’daki 1950’li yıllarda (cadı avı), kendi vatandaşlarına karşı ABD,
- Vietnam ve Küba’da ABD,
- Orta ve Güney Amerika’da İspanya,
- Doğu Afrika’da Portekiz,
- Mora Yarımadası’nda Yunanistan,
- Cezayir’de Fransa,
- Nazizm döneminde; kendi ülkesinde Almanya,
- Faşizm döneminde; kendi ülkesinde ve Libya’da İtalya,
- Kırım ve Türkistan’da Sovyetler Birliği,
- Doğu Türkistan ve Tibet’te Çin,
- Çeçenistan’da Rusya,
- Bosna’da Sırbistan,
- Sırbistan’da ABD,
- Filistin’de İsrail devlet terörü uygulamalarında bulunmuştur (Aydın, 2009: 63).

1.3.2. Etnik Terör

Belirli bir bölgeyi, bağlı bulunduğu ülkeden koparak bağımsızlık kazandırma yolunda faaliyet yürüten grupların uyguladıkları şiddet hareketlerine ise etnik terör denir (Alkan, 2002: 22).

Etnik terör, genellikle bir etnik gruba mensup kişilerin terör örgütlerinde ya da eylemlerinde çoğunlukla yer aldıkları terör türüdür (Çınar, 1997: 245). Etnik kökenli terör eylemleri de kendi kimliklerini göstermek, tükenmediklerini kanıtlamak için şiddeti yöntem olarak seçebilirler. Bu modelin benimsenmesi sık rastlanan bir olgudur. Kendi etnik gruplarını silahlı propagandaya ikna etmek için, verilmediği düşünülen kültürel hakları argüman olarak kullanabilirler (Tarhan, 2003: 44).

Bir bölgede etnik sorunun varlığını iddia edebilmek için ilave sorunların varlığını da, toplum bilim uzmanları tarafından belirlenmiş ölçütler doğrultusunda ortaya konulması gerekmektedir (Yavuz ve Şahin, 2011: 42). Sosyolojik açıdan etnik ayrımcılığın varlığından söz edebilmek için dikkate alınacak ölçütler şöyledir:

- Mesleki ayrımcılığın yapılması: Kişinin sırf etnik kimliği nedeniyle yetileri elverdiği halde bir işe alınmaması yönünde uğradığı ayrımcılıktır.
- Sivil ayrımcılığın yapılması: Azınlıkların resmi makamlara gelmesine ve yönetime eşit katılma hakkına karşı çıkma yönünde uygulanan ayrımcılıktır.
- Aleni ayrımcılığın yapılması: Azınlıkların lokanta, hastane gibi kamuya açık yerlere girmelerine yönelik yapılan engelleme ile yapılan ayrımcılıktır.
- Yerel yerleşim ayrımcılığının yapılması: Azınlıkların istediği semtte, rahat bir şekilde oturamaması ya da azınlıklara ev kiraya verilmemesi yönünde yapılan ayrımcılıktır.
- Sosyal ayrımcılığın yapılması: Azınlık üyesi kişilerin evliliğini sınırlandırıcı yasa veya sosyal gruplara katılmalarını engelleyen uygulamalar bu ayrımcılık altında değerlendirilir (Charles, 1952: 36).

1.3.3. Uluslararası Terör

Hemen hemen her bir olgunun internet, televizyon, radyo, gazete gibi iletişim araçlarıyla küresel bir boyut kazandığı günümüz dünyasında terörizm de bu fırsattan en güzel şekilde yararlanmış ve hedeflerine ulaşırken böyle bir dünyayı basamak olarak kullanmıştır.

Uluslararası terör en basit haliyle; uluslar arası sonuçlar doğuran terörist eylemler şeklinde tanımlanabilir. Eylem birden fazla ülkenin topraklarını veya insanların hedef alması ve belirgin uluslar arası sonuçlar doğurması halinde söz konusu olan uluslararası terörizm; ulusal bir sisteme ülke dışından yöneltilen bir şiddet veya şiddet yüklü tehdit eylemidir (Topal, 2005: 53).

Herhangi bir terör eyleminin uluslar arası nitelik kazanmasının uluslararası alanda görülmesi veya uygulanması, sonuçlarının ulusal toplumu olduğu kadar uluslar arası kamuoyunu da etkilemesi ile mümkün olabileceğini söylemek mümkündür

(Özkan, 2006: 15) Terörizme “global” nitelik kazandıran başlıca faktörler şunlardır (Beşe, 2002: 31-32)

- Terörizmin yaratacağı etki ve sonuçlar nedeniyle yerel nitelikteki bir terörizm hareketinin bile uluslararası boyutları ve uluslararası nitelikleri olabilme olasılığı,
- Teröristlerin ulusal sınırları aşan hareketliliği, farklı ülkeler tarafından desteklenmeleri ve internet gibi gelişmiş haberleşme imkanlarından yararlanmaları da “global” bir çerçeveye yaratmaktadır.
- Terörizm kurbanları ve mağdurları sadece tek bir ülkenin vatandaşı olmayabilir, örneğin; uluslararası sefer yapmakta olan bir yolcu uçağının kaçırılması durumunda olay kendiliğinden uluslararası bir nitelik kazanmaktadır.

1.4. TERÖRÜN ETİMOLOJİSİ VE TARİHÇESİ

1.4.1. Milattan Önceki Dönem

Etimolojik olarak her ne kadar “Terör-Terrere” kelimesi Fransız devrimini izleyen Jakoben “Korku (Terror) Hükümrancılığı” ile ilişkili olarak kullanılsa dahi aslında terör olgusu Âdem’e kadar uzanan çok eski bir “gelenektir” (Caşın, 2008: 224).

İnsanlık tarihi bilinen ilk terör ile yaratılıştan itibaren, yani Habil’in, kardeşi Kabil tarafından öldürülmesi ile tanışmıştır. Kitabî dinlerden Musevilik inancında Tevrat’taki anlatıma göre Kabil’in Allah’a verdiği sunağın değersiz bulunması ve kardeşininkinin kabulü karşısında kıskançlık krizi ile cinayet işlemesi söz konusudur. Yani, bir hakkın zorla gaspıdır. “Hukuk”, düzen”, “adalet”, ve “denge” ekarte edilmektedir. Bireyin çıkarı, diğerinin haklarını ezecek kadar üstün hale gelmiştir. Terör; işte budur. Bu tip “birey”ler çoğalıp bir araya gelince çete/örgütler kurulmakta ve tedhiş eylemleri ile hukuk yolu ile elde edemedikleri ya da edemeyecekleri hakları, imkânları, meta ve değerleri elde etmeye çalışmaktadırlar (Caşın, 2008: 224).

1.4.2. Milattan Sonra Fransız İhtilaline Kadar Olan Dönem

Daha sonraları terör tarihinde organize terörün ilk olarak gerçekleştiği Orta Doğu'da (Selvi, 2005:40) M.S. birinci yüzyılda Jewish Zeatlos'un bir grubu Sicariî tarafından gerçekleştirildi. Sicariî ismi, Roma yönetici sınıfının üyelerine suikastta kullanılan sica isimli kısa kılıçtan gelmektedir. Filistin'de Roma yönetimine karşı ihtilal başlatmayı amaçlıyorlardı. Bu eylemlere katılanlardan 900 adet Zeatlos taraftarı çarmıha gerilmiştir. Zeatlos'un hareketi terör olarak tanımlanmıştır. Çünkü şiddet eylemlerini (suikast ve vur-kaç eylemleri) Roma kurallarını savunan Romalılara, Yunanlılara ve Yahudilere karşı kullanarak psikolojik tesir oluşturup siyasal amaçlarına ulaşmada bunu yardımcı olarak kullanmaktadırlar ki, bu amaç insanları köleleştiren Roma kurallarını değiştirmektedir. Bu hareketin eylemleri tahmin edilmiyordu. Hedefler genellikle sembolikti. Buna ek olarak resmi ve dini günler eylem için seçilen zamanlardandı. Bu yolla Zeatlos'un eylemleri ve propagandası en iyi şekilde yayılma şansına sahipti. İlk terör eylemi kabul edilen bu olayda da terörün en önemli özellikleri arasında yer alan siyasal içerik ve sistemli şiddet unsuru bulunmaktadır (Aydemir, 2006: 18).

Yine bir başka siyasî terör örgütlenme olarak da, 657 yılında Arap devleti liderliği seçimi sonrası ortaya çıkan Haricîler hareketidir. Yine; 11 ve 12.yüzyılda ortaya çıkan Haşîşiler; Hasan Sabbah'ın kurduğu iyi örgütlenmiş, gizli, disiplinli terör örgütü olup, üyelerini uyuşturucu ile eğiterek, suikastlarla, vur kaç sistemi ile Selçuklu devletine karşı mücadele vermiştir (Aydın, 2009: 29).

Bugünkü anlamıyla terör 1792-1794 arası Fransız ihtilalinde kullanılmıştır.5 Eylül 1793 yılında terör kavramı formüle edilerek, bizzat hükümet tarafından uygulanmıştır. Hükümet kararı ile ihtilal düşmanlarından 300 bin kişi tutuklanmış ve 17 bin kişi idam edilmiştir. Bu nedenle Politika sözlüğü; 18. Yüzyılda, Fransız hükümetinin aykırı unsurları yok etmek amaçlı sistematik müdahalesini, terör hükümdarlığı olarak ifade eder (Aydın, 2009: 29).

1.4.3. Modern Terörizm Dönemi

Birçok bilim adamı aşağıdan gelen modern terörizmin 19. yüzyılda Rusya'da kendini Narodnaya Volya (Halkın İradesi) olarak adlandırılan bir ideolojik grubun ortaya çıkması ile başladığı konusunda hemfikirdir (Volkan, 1999: 82). 19. yüzyılda Çarlık Rusyası'nda ortaya çıkan Narodnaya Volya (Halkın İradesi) adlı grup, terörün iyi örneklerinden biridir. Bugünkü terörist örgütlerin kullandıkları söylemleri kullanmışlardır: "Mevcut iktidar tamamıyla despotik. Bu yüzden zorbalara karşı yürütülen bu mücadele haklı bir temele dayanıyor." Bu haklılıktan yola çıkarak pek çok devlet adamına suikast düzenlediler. Bunlardan en geniş yankı uyandıranı ise 1888'de Çar II. Alexander'ın vurularak öldürülmesi oldu (Bakradze, 2007: 33).

20. Yüzyılda ise durum biraz farklılık göstermiştir. Her ne kadar bu yüzyılda yaşanan bağımsızlık hareketleri genel olarak ayrılıkçı terör olayları ön plana çıkarsa da bu gelişmelere daha baskın çıkan ve belirleyici siyasal söylem olan Soğuk Savaş dönemi terörü olmuştur. Soğuk Savaş dönemi terörünün belirgin özelliği terörün bu dönemde devletler tarafından sıklıkla kullanılmasıdır. Burada devletlerin bizzat terör uygulamasından çok Doğu ve Batı Blok'unda yer alan devletlerin karşılıklı savaşları göze alamamaları sonucunda hasım ilan ettikleri taraflara karşı mücadele eden terör örgütlerinin yoğun bir şekilde desteklenmeleri söz konusudur. Adeta her terör örgütünün bir hamisi veya adına eylem yaptığı bir ülkesi vardır. İstihbarat örgütleri tarafından dolaylı ve doğrudan yönetilen bu guruplar hızla büyüyüp geliştiler ve uluslar arası ilişkilerin önemli bir gizli müzakere aracı olmuşlardır. Soğuk Savaş döneminin belirleyici aktörleri (SSCB ve ABD) arasındaki mücadele tarzı bu dönemde yaşanan terör olaylarının adlandırılmasını ve savaşın niteliğinin belirlenmesi bakımından Soğuk Savaş dönemi terörü olarak literatürdeki yerini almıştır (Caşın, 2008: 224).

Bu dönem modern uluslararası terörizm dönemi olarak adlandırılmaktadır. Zira uluslararası terörizm, esas itibarıyla 1960'ların sonunda politik şartların ve teknolojik gelişmelerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oldukça gelişmiş olan silah teknolojisi gerek maliyetinin, gerek tahrip gücünün çok yüksek olması nedeniyle ulusal amaçlara ulaşabilmek için başvurulan nizamî savaşları kullanılabilir bir yol olmaktan çıkarmıştır. Bunun yanı sıra, Latin Amerika'da, Fidel Castro'nun Küba'daki başarısından esinlenen kırsal gerilla hareketlerinin başarısız

olması üzerine solcu gerilla grupları terörist taktikler kullanmaya başlamışlardır. Benzer şekilde, Arapların 1967 Arap-İsrail savaşını kaybetmeleri üzerine Filistinli gruplar,İsrail ve onun destekçilerine karşı global bir saldırı hareketine başlamışlar, Avrupa, Japonya ve ABD’de de çeşitli öğrenci gruplarının düzenlediği kitlesel eylemlerin başarısız olması üzerine terörist taktikler başlıca yol olmuş, diğer gruplar tarafından da kullanarak dünya genelinde yayılmıştır (Topal, 2004: 41).

20. yüzyılın sonlarına gelirken 1989 yılında Sovyetler Birliği'nde başlayan dağılma süreci 1991'de sona ermiş ve tüm dünyada heyecanla izlenmiştir. Parçalanmayla birlikte insanlar bir rahvet havasına kapılmışlardır. Yaygın olan iyimserlik o derece büyümüştür ki, birileri "tarihin sonunu" bile getirmiştir. Nasılsa tek düşman olan Sovyetler Birliği dağılmıştı ve bundan sonra her şey çok güzel olacaktı. Ancak bu iyimserlik havası çok uzun sürmedi. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, tehdit algılamalarında köklü değişiklikler yaşandı, iki kutuplu ve nispeten istikrarlı dünya düzeninin yerini, tehdidin çeşitli ve belirsiz olduğu bir dünya düzeni aldı. Sovyetler Birliği'nin otoritesinin yok olmasıyla, o bölgelerde iktidarı ele geçirme mücadeleleri, zayıf iktidarların organize suç şebekeleriyle ve terörist örgütlerle başa çıkamaması, sosyo-ekonomik sorunlar yeni gelişmeleri beraberinde getirdi. Merkezi otoritenin yeterince etkili olamadığı zayıf ülkeler (failed states) terörist yapılanmalar için en uygun yer haline geldiler (Bakradze, 2007: 43).

İKİNCİ BÖLÜM

TERÖR - EKONOMİ İLİŞKİSİ

Terör, ekonomi kanalıyla devlete ağır yükler yüklemesi; hükümetlerin üzerinde yoğunlaştığı, sürekli çözümü için politikalar ürettiği ve bir sonuca varabilmek için gerektiği zaman her türlü riski göze alabilmeyi gerektiren önemli sorundur. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde terörün ekonomiyi etkileme yolları genel başlıklar altında değerlendirilecektir.

2.1. TERÖR VE GENEL EKONOMİ

Terör, terör saldırıları tarafından ortaya çıkan korku iklimi ve can kayıpları ile ekonomik gelişmeyi ve sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir (Frey vd., 2004: 2). Birinci bölümde de ifade edildiği gibi ideolojik, dini veya politik amaçlara ulaşmak için gözdağı, tehdit ya da korku telkin etmek suretiyle sivillere, resmi ve genel yönetimlere karşı her türlü şiddet kullanımını ifade eden terörizm olgusu, günümüzün en önemli problemleri arasında yer almaktadır. Şiddet kullanımını içeren bu girişimler, sadece sosyal ve politik alanlarda değil ekonomik alanda da önemli maliyetleri beraberinde getirmektedir (Uysal vd., 1999: 2).

Terör çoğu zaman, modern hayatın birbirine çok hassas bağlarla bağlı olduğu dengeyi bozarak, ekonomik performansa zarar vermektedir. Ekonominin hedef alınmasının sebebi de devletin başarısının en önemli göstergesi oluşudur. Bir ülkede ekonominin sorunsuz işlemesi bile devletin etkinliğini sürdürmesine tek başına yetmektedir. Dolayısıyla ülke yöneticileri meşruiyetlerini ancak bu şekilde devam ettirebilirler (Açıkalın, 2010: 1).

Ülkede oluşan zayıf ekonomik yapı, terör örgütlerinin o toplumu ve devleti bir yöne manipüle etmesini kolaylaştırırken, çöken bir ekonomide panik ve anarşinin hâkim olmasına neden olacaktır. Terör ve ekonomi arasında doğrudan ve dolaylı ilişkilerin olduğu gerçektir. Ancak bu ilişkinin yönü karşılıklı etkileşimi gösterecek şekilde çift taraflı olabilir. Zayıf ekonominin mi terörü yoksa terörün mü zayıf ekonomiyi beslediği sorusunun cevabı karışık olmakla birlikte ikisinin de birbirini etkilediği söylenebilir. Bu

nedenle terörle mücadele stratejileri ekonomiyi de kapsamalıdır. Terör eylemleri etki altına aldıkları bölgelerdeki ekonomileri direkt olarak etkilemekle üretim faktörleri açısından da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca ekonomik karar birimlerinin üretim, tüketim, tasarruf ve yatırım kararları noktasında belirsizlikler oluşturarak ekonomik yapıda negatif dışsallıklara sebebiyet vermektedir (Başbüyük vd, 2011: 33).

Devletlerin önemli sektörlerinden biri olan turizm sektörü de ortaya çıkan bu negatif dışsallıklardan nasibini almakta haliyle turistlerin daha güvenli ülkeleri tercih edeceklerinden dolayı ülke ekonomileri bu durumdan ağır darbeler almaktadır.

Yine terör olayları günümüzün küresel dünyasında finansman ve sermaye hareketlerinin de yön değişikliklerine neden olmakta ve özellikle terörizmin etkili olduğu az gelişmiş ülkelerin daha da fakirleşmesine yol açmaktadır.

Yine Gökbnar'a (2010) göre terörizm ekonomik aktiviteleri dört farklı şekilde etkiler.

- Öncelikle terorist saldırıları ülkenin sermaye stokunu (hem fiziksel, hem de şahsi) azaltır. Örnek olarak 11 Eylül 2001 ve son dönemlerdeki petrol boru hatlarına yapılan saldırıların etkileri gösterilebilir.
- Terorist faaliyetleri özellikle turizm endüstrisi ve doğrudan yabancı yatırımlar alanlarında yabancı sermayenin kaçmasına neden olur.
- Terorist faaliyetler bireylerin tasarruf, yatırım ve tüketim alışkanlıklarını etkilediği için kaynak dağılımında bozulmaya neden olur.
- Yüksek güvenlik önlemleri, hareket maliyetlerini artırır ve kaynakların verimli kullanılmasını engeller. Daha da fazlası terorizm insanların refah seviyelerini düşüren bir korku iklimi yaratır ki bu ekonomik maliyetlerin de ötesindedir.

2.2. TERÖR - EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Bütün ülkelerin temel iktisat politikası amaçları arasında en önemli yeri, ekonomik büyüme almaktadır. Bir ülkede belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet miktarındaki artışı ifade eden ekonomik büyüme, GSYİH'deki yüzde artıştan hareketle belirlenir. GSYİH ise üretim, gelir ve harcama yöntemleri kullanılarak ölçülebilmektedir. Bunlar arasında en fazla kullanılan harcama yöntemine göre GSYİH,

iktisadi birimler tarafından belli bir dönemde nihai ürünlere yapılan ödemeler dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

$$Y = C + I + G + (X - M)$$

Bu toplam harcama fonksiyonunda Y milli geliri, C tüketim harcamalarını, G kamu harcamalarını ve (X-M) net ihracatı temsil etmektedir. Terör saldırılarının ekonomi, politika ve bireysel çerçevede istikrarsızlıklara yol açması, milli geliri belirleyen unsurlar üzerinde ve dolayısıyla büyüme üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Örneğin teröre bağlı olarak oluşan bireysel güvensizlik, tüketim ve yatırım davranışlarında meydana getirdiği değişiklikler üzerinden GSYİH'ye yansıyabilmektedir (Uysal vd, 1999: 3).

Yukarıda belirtilen toplam talep unsurları ve bunların terör ile bağlantıları şu şekilde açıklanabilir.

2.3. TERÖRÜN TÜKETİM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bir ekonomide hane halklarının belirli bir dönemde ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın almak amacıyla yaptıkları harcamaları ifade etmektedir. Keynes, toplumun tüketim için yaptığı harcama miktarının kısmen gelire, kısmen mevcut diğer koşullara ve kısmen de söz konusu harcamaları oluşturan bireylerin öznel ihtiyaçlarına, psikolojik eğilimlerine, alışkanlıklarına ve gelirin aralarındaki dağılımını sağlayan ilkelere bağlı olduğunu ifade etmiştir. Terörizmin özel tüketim etkileyeceği beklenmesine rağmen, somut olarak ne şekilde gerçekleştiği konusunda bir tartışma söz konusudur. Fakat çoğunlukla tüketimde bir azalmaya neden olacağı benimsenmektedir (Uysal vd, 1999: 3).

2.4. TERÖRÜN YATIRIM HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Üretimin küresel bir boyut kazanmasıyla dünya da uluslar arası şirketler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları büyük bir önem kazanmış, mal ve hizmet ticareti önündeki engellerin kaldırılmasıyla da uluslar arası ticarete ciddi bir liberalizasyon ve

genişleme sağlanmıştır (Kılıç, 2007: 43). Özellikle yatırımların serbestleşmesi küreselleşmenin hızla ilerlemesine büyümeye paralel olarak teknolojik bir fırtınanın meydana çıkmasına sebep olmuştur (Kalb, 2000: 1).

Yatırımların küreselleşmeyle birlikte yakaladığı bu hızı yavaşlatan belki de en önemli faktör terördür. Çünkü ülkeler arası sermaye hareketlerine bakıldığında doğrudan ve dolaylı yatırımların güven ve istikrar ortamının yakalandığı ülkelere aktığı görülmektedir (Vural, 2006: 104).

Savunma Harcamaları, Terörizm ve Ekonomi üçlüsünü ele alan Sezgin (2003)'e göre ülkelerdeki güven ve istikrar ortamı ekonomik anlamda kalkınmanın ana koşuludur. Yatırımı gerçekleştirecek şirketler veya bireyler ilk önce yatırım yapılacak yerin her hangi bir risk faktörü içerip içermediğini dikkate almaktadırlar. Bundan dolayı kendilerini güvende hissetmeyen yatırımcıların böyle yerlere yatırım yapmaları söz konusu değildir. Dolayısıyla ülkeler de bu güven ortamının tesis edilmesi ise savunma harcamalarının aşırı artmasıyla ekonomik ve sosyal olumsuzlukları beraberinde getirecektir (<http://www.stradigma.com>, 2012).

İşletmelerin bir yerde yatırım yapmalarında hammadde, yarı işlenmiş mamul, enerji pazarına yakın olma, bol ve nitelikli işgücü gibi faktörler önemli rol oynamaktadır. Bu faktörlerin avantajlarıyla birlikte diğer devletin tüm teşviklerine rağmen yatırımların hala istenilen düzeylerde olmamasında yapılacak yatırımın güvenliğinin ne kadar önemli olduğu ortadadır (Alkan, 2000: 34).

Yine terörün sebep olduğu güvenlik yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan işsizlik, zamanla terörü körükleyen bir kaynak haline gelmektedir. Ekonomik eksikliklerden dolayı ortaya çıkan gelir dağılımındaki adaletsizlikler, işsiz ve yoksul bir kesimde beraberinde getirmektedir. Terör örgütleri de bu yoksul kesimi çeşitli yollarla ikna ederek kendi taraflarına çekmektedirler (Alkan, 2000: 34). Böyle bir kısır döngüyle yatırım yapılacak alanların güvenlikleri daha da tehlikeye girerek ülkeler bu durumdan gerek ekonomik gerek sosyal anlamda ağır kayıplar yaşayacaktır.

2.5. TERÖRÜN ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dünyada büyük bir hızla ilerleyen küreselleşme ile birlikte, dünya ticaretinin GSYH'ye oranı %27'den, %45'e yükselmiştir (Başbüyük vd, 2011: 32).En birinci bir amaç olarak ekonomiyi hedef alan terörün, dünyada bu derece öneme sahip olan uluslar arası ticareti etkilemekle de emellerine ulaşmak arzusu başka bir gerçektir.

Bu etki zamana ve yere göre değişmekle birlikte, savaş ve şiddet ortamlarında terörist aktivitelerle uluslar arası ticaret hacimleri arasın da ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi şüphesiz terörün getirdiği ek maliyetlerdir. Bu maliyetler şöyle sıralanmaktadır (Gökbunar, 2010: 97);

- Terör güvensizlik ortamı doğurduğundan dolayı yapılan ticaretin maliyetlerinin artmasına sebep olur. Dolayısıyla ülkelerin üretim ve tüketim davranışlarını değiştirerek uluslararası ticaret davranışların şeklini değiştirir. Terör neden olduğu güvensizlik ortamıyla ticaret üzerinde negatif bir etkisi vardır. Çünkü, terör olaylarının meydana getirdiği korku nedeniyle yapılması düşünülen ticaret planları ortadan kalkar. Böylece bu güvensizlik ortamıyla da uluslar arası üreticiler için bu piyasaların cazibesi azalır.
- Terör olaylarının bir sonucu olarak yapılan güvenlik düzenlemeleri de bazen ticaretin maliyetini arttırabilmektedir. Örneğin; 11 Eylül 2001 Amerika'daki terör saldırılarından sonra ABD ve Kanada sınırındaki kamyonların normal zamanlarda birkaç dakikada gerçekleşebilen geçişleri 20 saati bulmuştur.
- Terör faaliyetlerinin uluslar arası ticarete verdiği zararlardan bir diğeri de ticareti yapılan malların doğrudan ortadan kaldırılma tehlikesidir. Yani teröristler ülkelerin ticaretlerinin lokomotifleri olan mallara ya da ulaştırma şekillerine zarar vermeyi hedefleyerek, endüstri arzının bozulmasına ve kısmi ulaştırma durumlarının sekteye uğramasına yol açalar. Örneğin Irak' ta Saddam Hüseyin'in devrildiği zamanlarda petrol boru hatlarına yapılan saldırılar, lokomotif konumundaki petrolün ihracatının duraksamasına sebep olmuştur.

2.6. TERÖRÜN KAMU HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Savunma hizmetleri devletin vatandaşlarına doğrudan ya da dolaylı yollardan sunması gereken temel görevlerden biridir. Kamu Harcamalarının bu hizmetler için tahsis edilmiş kısmına ise savunma harcamaları denmektedir. Güvenlik ve gelişme bağlamın da savunma harcamalarına olan talep ele alınmaktadır. Güvenlik ise geniş anlamda iç ve dış tehditlerin ve sosyo-politik istikrarsızlığın ortadan kaldırılması, rejimin devam ettirilmesi, devletin politik meşruiyetinin sağlanmasını içermektedir (Giray, 2004: 183). Özellikle terörle mücadele eden devletler, böyle bir kapsamda kamu harcamalarının önemli bir kısmını savunma harcamalarına aktarması ve bu harcamaların ülkenin gelişmesine engel teşkil edeceği açık bir durumdur.

Her ne kadar bazı düşünürler savunma harcamalarının da güvenliğe yönelik malzemelerin üretimi için talep artışı sağlaması ve işgücü olanaklarını genişletmesi yönünde ülke gelişimine katkı sağlayacağını iddia etseler de fakat uzun dönem de bu olumlu etkinin devam etmesi çok düşük bir ihtimaldir (Uysal vd, 1999: 4).

Ülkeler bazında genelde savunma harcamaları içerisinde önemli bir yer tutmasına karşılık, eğitim ve sağlık harcamalarından nispi olarak daha fazla bir orana sahiptir. Dünya'daki toplam askeri harcamalar, 2001 yılında cari fiyatlarla 839 milyar düzeyinde tahmin edilmekteyken 1 milyar insan temel sağlık hizmetlerinden mahrum kalmaktadır. Benzer şekilde eğitimde de dünya da her dört kişiden biri okuma yazma bilmemektedir. Yine gelişmekte olan ülkelerde, askeri harcamaların yarısından az bir maliyetle yılda bir temel sağlık ve tedavi hizmetleri paketiyle ancak 10 milyon kişi sağlıklı bir yaşam standardını yakalayabilmektedir (Giray, 2004: 182).

Terör eylemlerinden kaçınmak isteyen hükümetlerin bu noktada önlerinde iki seçenek vardır. Birincisi savunma harcamalarını daha da arttırmak, ikincisi ise terör eylemleri ile ilişkili olabilecek kişilerin refah seviyelerini yükseltmek için eğitim ve sağlık harcamaları yapmaktır. Terörle mücadele eden ülkelerin borçlarına yardım ederek, ikinci seçeneğin gerçekleştirilmesi daha doğru olacaktır (Sezgin vd, 2008:5). Yine Addison da benzer bir ifade ile çatışma ortamındaki ülkelerin borçlarına katkı sağlayarak hükümet harcamalarının eğitim gibi diğer alanlara kaydırılmasını önerir (Addison, 2003: 159-176).

2. 7. TERÖR'ÜN SEKTÖRLER ÜZERİNE ETKİLERİ

2.7.1. Terör'ün Turizm Sektörü Üzerine Etkisi

Bütün sektörler verimliliklerini kaybetmemek için kendilerini tüm dünyadaki gelişmelere göre yenilemek mecburiyetindedirler. Fakat bu gelişmeler artılarının yanında ne yazık ki önemli tehditleri de beraberinde getirmektedir. Bu tehditler arasında da belki en önemlisi de ne zaman nerde ortaya çıkacağı belli olmayan ve etkilerini sadece ortaya çıktığı bölgede değil tüm dünyada hissettiren terör olgusudur (Yeşiltaş vd, 2008: 176).

Turizm geliştirmekte olan ülkelerin hızlı kalkınmalarına bir basamaktır. Uluslararası Para Fonu (IMF) turizmi Yapısal Uyum Programlarının (Structural Adjustment Programmes – SAPs) içine almıştır. Bu programların amacı yerel ekonomilere yabancı yatırımlara açılarak küresel bir bütünlük kazandırmaktır. Bu yüzden bu programların önemi oldukça yüksektir. 1994 yılında Fas'ta imzalanan ve uluslararası hizmet ticaretinin önündeki engelleri ortadan kaldırılmasına yönelik GATS (General Agreement on Trade in Services) anlaşması, çokuluslu şirketlerin Üçüncü Dünya ülkelerinde yatırım yapabilmelerini kolaylaştırmıştır. Yabancı yatırımcıların yerel girdileri kullanmaları gereğini ortadan kaldıran TRIMS (Agreement on Trade-Related Investment Measures) anlaşması turizm endüstrisinin küresel ekonomi ile bütünleşmesini sağlayan bir diğer anlaşmadır (www.mirhaber.com, 2013).

İnsanı temel alan ve onu hedef edinen turizm; barış, huzur, sevgi, hoşgörü ve anlayış gibi değerlere dayanan bir uygarlıktır. Eğer bir ülkede terör olayları hüküm sürüyorsa turistler böyle bir ülkeye gelmekten endişe duyacaklar ve ziyaretlerinden vazgeçmek isteyeceklerdir. Doğal olarak tatil için gidecekleri yerlerde şiddet ve terör olaylarına karşı hassastırlar (Öztürk ve Çelik, 2009: 98).

Turizm özellikle geliştirmekte olan ülkelerin yabancı döviz kazançlarının temelini oluşturur. Dünya Turizm Organizasyonu'nun yaptığı bir araştırmaya göre ise turizm gelirleri, inceleme konusu yapılan ülkelerin en az %38'inde ülke gelirlerinin ana kaynağı durumundadır. Yine bu anket sonucuna göre turizm, anket kapsamına alınan

Ülkelerin %83'nde ihracat kategorileri arasında ilk beşte yer almıştır (Emsen ve Değer, 2004: 68).

Dünya Turizm rgtne (WTO) göre dünyada silahlanmaya harcanan paranın iki katından fazlasının harcandığı turizm sektörü dünyanın en büyük ve en verimli sektörlerinden birisidir. Yine turizm 126 milyondan fazla insana i imknı sağlamakta bunun yanında ülke ekonomileri açısından döviz girdisi oluşturmasından dolayı her zaman desteklenen sektörlerden olmaya devam etmektedir (Unur, 2000: 171). Verilerden hareketle turizmin dünya ekonomisinde en büyük ve en hızlı gelişen endüstrilerden birisi olduğu açıktır. Bu yönüyle de dünya ekonomisiyle daha fazla entegre olma anlamına gelen turizm, “geleneksel” geçimlik tarım sektöründen “modern” sektörlere insan hareketi için bir takım imknlar sunmaktadır. Bu fırsatlar arasında istihdam yaratma, döviz kazancı sağlama, hkmete gelir kaynağı olma, ileri ve geri bağlantılar sağlama ile gelir ve istihdam çarpanı etkisi sayılabilir. Turizm sektörünün oldukça yüksek çarpan etkisi nedeniyle bu sektörde ani bir daralma yaşandığında, ekonominin genelinde çarpana bağlı olarak daha sert etkileri gözükmektedir (Emsen ve Değer, 2004: 68).

Özellikle az gelimi ve/veya gelişmekte olan ülkeler üzerine sosyoekonomik açıdan çok yönlü etkilere sahip olan turizm, politik istikrarsızlıktan da etkilenir. Bu çerçevede terörizm, askeri darbeler ve ihtilaller turizm gelirlerinde istikrarsızlığın kaynağı konumundadır. Turizmi etkileyen bu siyasal unsurlardan terörizm genel anlamda mevcut düzene karşı yapılan her türlü eylemi kapsar. Oysa günümüzde geline nokta, mevcut statükoya - devlete karşı bakaldırıtan da ötede, ulus ötesi özellik taşımaya balamıtır. Bu açıdan terörizm turist girişlerini azaltarak turizm sektörüne önemli zararlar verebilmektedir (Emsen ve Değer, 2004: 68).

Terörizmin hedef olarak turizm sektörünü seçmesinin sebebi, turizmin o ülkeye sağladığı ekonomik avantajları engellemektir. Çünkü bu sektörün ülkelerin işsizlik ve finansman açıklarını kapatmada çok önemli bir rolü vardır. Turizm sektörünün en önemli iki özelliğı vardır; bunlardan biri teknoloji yoğun bir yatırımın yerine emek yoğun bir istihdamın ağırlıkta olması ve bir diğeri de işgücünün istihdam edilmesine müsait olması yani çalışanların ileri kolayca öğrenmesidir (ztrk ve elik, 2009: 98). Küreselleşme ile birlikte değişen dünya düzeni ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler

terörizmi oldukça ciddi bir problem haline getirmiştir (www.turizmguncel.com, 2012). Yapısı itibariyle küresel olan turizm sektörünü terörün hedef alması oldukça doğaldır. Çünkü küresel anlamda turizmin ses getirici özelliğiyle terörizm ortaya çıkış sebebi olarak gösterdiği etnik, ideolojik, politik, ekonomik, vb. tezlerini başta yaşadıkları toplum olmak üzere tüm dünyaya tanıtmaya, yayma ve bir kişiyi öldürerek özellikle medya aracılığıyla milyonları korkutma amaçlarına ulaşabilmektedirler (Öztürk ve Çelik, 2009: 99). Böylece hedeflerine ulaşmayı başaran terörizm ülke ekonomilerinin en büyük sorunlarından biri haline gelmektedir.

Örneğin, 11 Eylül 2001 tarihinde, ABD’de Dünya Ticaret Merkezi ve ABD Savunma Bakanlığı Binası Pentagon’a yönelik gerçekleştirilen tarihin en büyük terörist saldırısı ve ardından ortaya çıkan şarbon (Antrax) krizlerinin sonuçları incelendiğinde; dünya turizmi, dünya siyaseti ve dolayısıyla dünya ekonomisi üzerinde terör eylemlerinin son derece etkili olabildiği görülmektedir. 11 Eylül Saldırısı, dünya turizminde daralma ve gerilemeye yol açmıştır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi’nin (World Travel & Tourism Council – WTTC) tahminlerine göre, bu saldırının etkisi ile dünya turizm talebinde yüzde 7,4 düşüş görülürken, dünya çapında on milyon kişi işini kaybetmiştir. 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında havayolu ulaşımı sektörü finansal açıdan büyük zararlara uğramıştır. Bu saldırılar ticari havayolu ulaşımını doğrudan etkilemenin yanı sıra gelecekteki saldırı olasılığına ilişkin korkular nedeniyle potansiyel yolcuların da kaybedilmesine yol açmıştır. Daha sonra başlangıçtaki panik durumunun ortadan kalkmasına karşın havayollarında artırılan güvenlik önlemlerinin zaman kayıplarına ve uygunsuzluklara neden olması havayolu ulaşımına yönelik talebi olumsuz etkilemeye devam etmiştir. Bunun sonucunda çok sayıda havayolu şirketi finansal krize girmiş ve ciddi maliyet azaltma uygulamaları başlatmışlardır. Terör saldırıları sonrasında güvenlik önlemlerinin artırılması gecikmelere ve ticari alanda maliyet artışlarına yol açmaktadır (Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 48-49).

Gerek doğrudan gerek dolaylı olarak tüm dünya ülkelerini etkileyen bu terör saldırılarıyla birlikte ülke sınırları içerisinde olağanüstü güvenlik önlemleri alınmış. ABD borsasında havayolu ve eğlence sektörlerine ait şirketlerinin hisseleri düşmüş, genel anlamda yolcu sayısı ve doluluk oranları düşmüş ve turizm endüstrisinde ortaya çıkan işsizlik gibi önemli problemlerin yaşanması terörizm ile turizm arasında ki ilişkiyi gözler önüne sermiştir (Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 49-48).

Tablo:2 Turistik Bölgelere ve Turistik Tüketicilere Yönelik Terör Saldırıları

YIL	BÖLGE	OLAY
1972	Münih	Olimpiyat oyunları sırasında gerçekleşen terörist saldırılar
1985	Atlantik	Air India havayolları uçağının Atlantik Okyanusunda düşürülmesi, 329 ölü
1985	İsrail	Achille Lauro kruvaziyer gemisinin İsrail kıyılarında kaçırılması, 1 ölü
1985	İspanya	ETA'nın turistlere yönelik çeşitli saldırıları
1985	Viyana	Turistlere yönelik çeşitli terörist saldırılar, 2 ölü, 37 yaralı
1985	Roma	Turistlere yönelik çeşitli terörist saldırılar, 16 ölü, 73 yaralı
1986	Atina	TWA havayollarına ait uçağın Atina'ya giderken bombalanması, 4 ölü
1986	Londra	Heathrow Havaalanı'nda El Al havayolları uçağının bombalanması girişimi
1986	İspanya	ETA'nın turistlere yönelik çeşitli saldırıları
1986	Seul	Abu Dabi üzerinden Seul'a giden Kore uçağının düşürülmesi, 115 ölü
1986	Paris	Orta Doğulu teröristlerin turistlere yönelik saldırıları
1987	İspanya	ETA'nın turistlere yönelik çeşitli saldırıları
1987	Mısır	Luxor'da turistlere yönelik saldırı, 57 ölü
1988	İskoçya	Pan Am havayollarına ait uçağın İskoçya üzerinde düşürülmesi, 270 ölü
1993	ABD	Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, 6 ölü ve 1000 yaralı
1993	Peru	Ayachucho bölgesinde Avrupalı turistlere yönelik saldırılar, 2 ölü
1993	Türkiye	8 değişik olayda PKK tarafından Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde 19 batılı turistin kaçırılması Antalya'daki bombalı saldırı sonucu 26 turistin yaralanması
1994	Mısır	Kahire yakınlarında bir turist otobüsüne yapılan silahlı saldırı, 18 ölü
1994	Türkiye	Sultan Ahmet Meydanı'nda turistlere yönelik bombalı saldırı PKK tarafından Kapalı Çarşı'ya bombalı saldırı, 2 ölü, 17 yaralı
1996	ABD	Atlanta Olimpiyatları sırasında Centennial Olympic Park'a bombalı saldırı, 2 ölü, çok sayıda yaralı
2002	Endonezya	Bali'deki bombalı Otel saldırısında 180'den fazla ölü ve yüzlerce yaralı

Kaynak: Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 48

2.7.1.1. Terörün Turizm Sektörüne Verdiği Zarara Karşı Neler Yapılabilir

Yukarda belirtilen terörist faaliyetleriyle gerek ulusal gerek uluslar arası anlamda özellikle turizm kanalıyla ağır darbeler alan ülke ekonomilerinin yaralarının sarılması için bir takım önlemler almak icab etmektedir.

Turizm endüstrisi kendi destinasyonunu korumak ve terörist saldırılarının yıkım etkisini en aza indirmek için aşağıdaki aktiviteleri yerine getirmelidir (Yeşiltaş vd, 2008: 184);

- Tüm turizm sektörü çalışanları güvenlik ve acil durum konusunda yeterince eğitilmelidir.
- Sektör çalışanları gibi turistler de bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir.
- Turizm işletmelerinin genel anlamda belirli önlemleri aldığı belirtilmeli, Turizm ticaret kurumları bölgesel ve ulusal güvenlik kurumları kurmalı.
- Turizm işletmeleri olası bir kriz planı hazırlamalı ve bu planda terörist eylemleri sonucunda olumsuz yayınları ortadan kaldırarak pazarlama ve planlama faaliyetlerini hayata geçirmelidir.
- Terörist faaliyetleri sonucunda yaşanan olumsuzluklar ile uygulanan pazarlama stratejileri bu bölgeye yönelik iç turizm faaliyetleri geliştirmelidir. Örneğin; Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırılardan sonra korku nedeniyle bölgeye yönelik kesilen dış turizm talebi arkadaş ve akraba ziyaretleri ile telafi edilmiş bu durum bölgeye yönelik seyahat korkusunun azaltılmasına neden olmuştur.
- Yine saldırılara hedef olan bölgelere yönelik paket turlarda fiyat indirimi, promosyonlar (çocukların bedava kalması, iki kişi kal bir kişi öde vb.) yapılabilir.

Özel sektörün bu önlemlerine karşın kamu sektörü de aşağıda belirtilecek önlemleri gerçekleştirmesi gerekmektedir;

- Devlet tüm ulaşım yollarında ve onlara bağlı istasyonlarda güvenlik önlemlerini arttırmalıdır.
- Ulusal ve bölgesel yetkililer kendi vatandaşlarına, kendi halklarına yönelik olabilecek terörist faaliyetlerine karşın hazırlıklı olmalarını sağlayacak eğitim programları başlatmalıdır.

- Turizm polis birimi kurulmalı ve bu birim sadece terörist faaliyetlerine karşı değil halkın da terörizm ve suça yönelik olarak eğitilmesine yardımcı olmalıdır.
- Turistik hedeflere ulaşmak için halkı yeniden cesaretlendirmek amacıyla Kamusal turizm kuruluşları potansiyel terörist saldırılarına karşı bir plan oluşturarak hazırlıklı olmalı ve terörist saldırılarına anında cevap verebilmelidir.
- Hükümet bölgeye yönelik terörist hareketlerden sonra turizm endüstrisinin yeniden yapılanması ve faaliyete geçebilmesi için turistik destinasyona yönelik finansal destek sağlamalıdır.
- Hükümet kredi, vergi, indirim ve çeşitli finansal ödeneklerle terörist saldırıya uğrayan bölgeleri desteklemelidir.
- Uluslararası kuruluşlar bölgenin terörizmin negatif etkisini azaltacak koruyucu önlemleri araştırmalı ve bölgeye yönelik olan turist akışını tekrar sağlamalıdır.

Belirtilen bu önerilerin yanında karşılaşılabilecek terörist saldırıların krize dönüşmemesi için öncelikle kriz yönetimi planı, kriz yönetimi ekibi ve kriz yönetimi ekibinin kilit üyelerini yöneticilerini önceden oluşturarak, olası terörist eylem riskleri ve alınacak önlemler, bu eylemlerden etkilenecek hedef kitle, medya ve iletişim noktalarının belirlenmesi son olarak da bu durumda kişilerin nasıl davranacaklarının ortaya çıkarılması gerekmektedir (Taner, 2000: 96).

2.7.2. Terörün Hayvancılık Sektörü Üzerine Etkisi

Terör-Hayvancılık ilişkisinin ekonomi üzerindeki etkilerini ifade edecek olursak ekonomik krizlerin içerisinde hayvancılık sektörünün önemli bir yeri vardır. Bu durumun üç önemli nedeni vardır; ilki az bir yatırımla yüksek düzeyde katma değer elde edilmesi, ikincisi düşük maliyetlerle istihdam sağlaması, üçüncü nedeni de azaltılacak kırsal ve tarımsal nüfusun sonucunda ortaya çıkabilecek işsizliğin eritilmesi şeklinde sıralanabilir (Serpen, 2007: 2).

Ekonomi için bu denli öneme sahip olan Hayvancılık sektörü için çok önemli bir yeri olan mera ve otlakların terör nedeniyle kullanılamaması; işsizlik, verimsizlik ve kaynak israfına neden olmaktadır. Oysa bir zenginlik kaynağı olan meraların, kontrollü ve yüksek seviyede açılması hem bölge insanların katma değeri yüksek hayvancılık

sektörünün gelişmesine, hem de ekonomik olanda güçlenmesine olanak sağlanacaktır (Öztürk ve Çelik, 2009: 97).

Ayrıca terörün bir sonucu olarak hayvan sayısındaki azalma, ülkeleri bu sektörde dışa bağımlı olmaya itmektedir. Konuya ülkemiz açısından bir değerlendirme getirecek olursak (www.ihlassondakika.com, 2012);

Et Balık Kurumu Genel Müdürü Bekir Ulubaş TRT Haber'e yaptığı açıklamalarında, et fiyatlarındaki artışta dolaylı olarak terörün de etkili olduğunu, terör sebebiyle yaylaların boşaldığını bu sebepten dolayı 40 milyon olan küçükbaş hayvan sayısının, 20 milyona düştüğünü, bu sebeple büyükbaş hayvana alternatif küçükbaş hayvan sayısının azaldığını söyledi. Doğru olanın yerli üretim olduğunu belirten Bekir Ulubaş, arz-talep dengesi sağlanmadığı takdirde et fiyatlarında spekülasyon olacağını ifade etti. İthal edilen hayvanlar sayesinde Et Balık Kurumu'nun et fiyatlarını Türkiye'de dengelediğine vurgu yaptı.

Bu sebeplerden dolayı turizm sektöründen sonra terörün en ziyade olumsuz yönde etkilediği sektör olarak hayvancılık sektörünü gösterebiliriz.

2.7.3. Terörün Tarım Sektörü Üzerine Etkisi

Literatürde tarım sektörü üzerinde terörün çok ciddi bir etkisi görülmemekle birlikte terör kaynaklı güvenlik sorunlarından dolayı sınır bölgelerinde tarıma elverişli arazilerin mayın döşenmesi ve bu arazilerde tarımla geçinen ve ülke tarımına katkı sağlayan halkın başka yerlere zorla göç ettirilmesi tarımı olumsuz yönde etkilediğini söyleyebiliriz.

Bu alanda en önemli tedbirlerden biri ise 1 Mart 1999' da yürürlüğe giren "Ottawa Sözleşmesi" dir. Bu sözleşme devletlere stoklarındaki mayınları en geç 4 yıl içerisinde imha etmek, döşenmiş mayınları da 10 yıl içerisinde sökmek yükümlülüğünü getirmektedir.

2.7.4. Terörün Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri

Küreselleşmenin hızla arttığı günümüz dünyasında artık finansal piyasalarda küresel bir boyut kazanmıştır. Ülke içerisinde meydana gelen bir olayın finansal anlamda etkileri sadece meydana geldiği ülke sınırları içinde kalmayıp büyüklüğüne göre tüm dünyanın finans piyasaları üzerinde ses getirebilmektedir. Bu duruma şüphesiz en iyi örnek; başta Amerika olmak üzere tamamen dışa kapalı bir iki ülke hariç tüm ülkeleri finansal anlamda etkileyen 11 Eylül saldırılarıdır. Bu saldırılarla gerek Amerika'nın gerekse hemen hemen tüm dünya ülkelerinin finans piyasaları etkilenmiş ve etkileri uzun yıllar devam etmiştir.

Terörün ülkelerin finansal yapısı ve finansal gelişmeleri üzerine etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz (Mutan ve Topçu, 2009: 1-16);

- Enflasyon ve değer kaybı korkusuyla ülkenin parasına olan güven kaybı,
- Fonların verimli varlıklardan verimsiz varlıklara doğru yönlendirilmesinin teşvik edilmesi,
- Finansal sistemin kontrol mekanizmasının olumsuz yönde etkilenmesidir.

İlk olarak terörün borsa üzerindeki etkilerine ele alacak olursak; terörist saldırıları neticesinde güvenlik önlemleri iş yapma ve üretim maliyetlerini arttırmakla birlikte tüketicilerin korkuları da talebi azaltırsa beklenen karlar düşer. Diğer taraftan firmaların piyasadaki geleceklerinde bir belirsizlik hali ortaya çıkarsa, risk primi artar (Ağır ve Kar, 2010: 23). Borsa üzerinde gözlemlenen bu etkilerin sonucunda da yatırımcılar daha istikrarlı finansal araçları arama yoluna gireceklerdir.

Terörün finansal piyasalar üzerindeki etkisi başlığı altında incelenebilecek bir diğer önemli konuda sigorta sektöründe yaşanan gelişmelerdir. Yine Ağır ve Kar (2010)'ın açıklamasına göre:

11 Eylül saldırılarının toplam tahmin edilen sigorta kaybı 35,6 Milyar dolardır. Bu miktar tarihteki terörist aktivitelerden kaynaklanan terörist aktivitelerden kaynaklanan sigorta kayıplarıyla karşılaştırıldığında en büyük miktarı oluşturmaktadır. Bir çok büyük sigorta ve reasürans şirketleri, saldırılardan sonra yüzlerce milyon dolarlık taleplerle karşı karşıya kalmışlardır. İronik olarak saldırı sonrası atmosfer, sigorta sektörü için bir fırsat zamanı da olmuştur. Daha algılanan risk, sigorta taleplerinin artmasına neden olmuş, piyasalardaki oyuncuların azlığından dolayı da fiyatların artmasına sebep olmuştur. 11 Eylül saldırılarının sigorta sektörü için başka bir sonucu ise, Amerika ve Avrupa'da hükümet destekli terörizm sigortasının doğuşuna sahne olmuştur. Sigorta primleri saldırılardan sonra

hızla artmış ve birçok şirket, terörizmi standart ticari kapsam içerisinde değerlendirmemişlerdir. Aynı terörizm sigortası için, saldırı sonrasında fiyatlar oldukça yükselmiştir. 2002’de Amerika’da Kongre, Terörizm Risk Sigorta Kanununu geçirmiş ve büyük ölçekli terörizm olayları için hükümetin güvencesini (reassüransını) sağlamıştır. Benzer bir durum Almanya ve İngiltere’de görülmüş, kamu-özel sektör ortaklığına dayalı reassürans şirketleri oluşturulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ORTA DOĞU EKONOMİSİNE YÖN VEREN
TÜRKİYE, MISIR VE SUUDİ ARABİSTAN ÜLKELERİNE
GENEL BİR BAKIŞ VE BU ÜLKELERDE
TERÖR - EKONOMİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE
BİR UYGULAMA

Bu çalışmada terör ekonomi ilişkisini incelediğimizden ve genel anlamda Orta Doğu ekonomisine yön veren en önemli üç ülke Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan olduğundan bu bölümde de bu ülkelerin ekonomileri hakkında genel bir bilgi edinip uygulama da ekonomilerinin terörizm sürecinde nasıl bir değişim gösterdiği sonucuna varmaya çalışacağız. Orta Doğu adına bu üç ülkeyi seçmemizin diğer bir sebebi de gerek ekonomik açıdan gerekse terör olayları açısından yeterli bilgi ve veri sağlayabilmemizdir.

3.1. ORTA DOĞU BÖLGESİ

Dünya tarihinde medeniyetlerin beşiği olarak kabul edilen Orta Doğu, jeostratejik açıdan oldukça önemli bir role sahiptir. Bu konumundan dolayı güç mücadelelerinin merkezinde yer almış ve sosyal ve ekonomik ilişkilerin kesişiminde yer almıştır. Dolayısıyla bölge tarihin ilk zamanlarından beri dünya siyasetini sürekli yönlendiren bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Orta Doğu'nun tarihi rolü Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında kültürel ve ekonomik bir köprü olmasından kaynaklanmaktadır. Orta Doğu eski zamanlardan beri, eski Grek, Hindu ve Çin'in felsefe ve bilimsel düşüncelerini korumuş, geliştirmiş ve Avrupa'ya aktarmıştır. Ayrıca Orta Doğu'nun dinler açısından da oldukça zengin bir kimliğe sahip olduğunu Müslümanlığın, Hristiyanlığın ve Museviliğin doğuş yerleri olmasından anlayabiliriz. Ticari olarak da ipek, şeker, narenciye, kâğıt, barut ve pusula gibi Uzak Doğu'nun malları, Orta Doğu aracılığıyla Avrupa'ya ulaşmıştır. Dolayısıyla bu noktadan Orta Doğu küreselleşmenin başlamasında önemli rol oynamıştır. Orta Doğu, her ne kadar

deniz yollarının bulunmasıyla önemi azalsa da, Süveyş kanalının açılması ve hava yollarının ortaya çıkmasıyla yeniden eski değerini kazanmıştır (Sodan ve Özkan 2011: 13).

Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise bölgenin önemi daha da öne çıkmıştır. Özellikle petrol alanında dünyada en stratejik bölge haline gelmiştir. Rakamsal olarak Orta Doğu Bölgesi Batı Avrupa'nın petrol ihtiyacının % 75'ini, Japonya'nın ise % 90'ını karşılamaktadır. Bölge aynı zamanda 1960'lardan 1990'lara kadar "Üçüncü Dünya Politikası" açısından da önemli bir yer kazanmıştır. Özellikle de 1980'lerden sonra uluslar arası ilişkilerin kilit noktası haline gelmiştir (Sodan ve Özkan 2011: 14). Günümüze kadar geçen bu süreçte ise 11 Eylül saldırıları ve hemen ardından ABD'nin Irak'ı işgali, İsrail'in Filistin üzerindeki baskıcı rejimi ve son olarak da "Arap Baharı" diye nitelendirilen özellikle Orta Doğu'daki demokrasileşme hareketleri ile global dünyanın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Orta Doğu, genel anlamda bilim adamlarının görüşlerine göre sınırları; Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile birlikte Suudi Arabistan, Ürdün, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman, Yemen Cumhuriyeti, Mısır, Irak ve İran gibi ülkeleri kapsayan, (Öztürkler, 2009: 66), Doğu ile Batıyı, Akdeniz ile Hint Okyanusu'nu, Rusya ile sıcak denizleri birbirine bağlayan, aynı zamanda Doğu ile Batı arasındaki bütün ticarî ve kültürel bağlantıların yapıldığı bir bölgedir (Sakin ve Deveci, 2011: 282).

Orta Doğu ülkelerini bir bütün olarak ekonomik yapılarının özelliklerine baktığımızda; temel enerji kaynakları olan petrol ve doğal gaz üretimi ve ihracatıyla mal ve hizmet ithalatını yapmaları, tarım sektörünün hem ülkelerin milli gelirleri için hem de istihdamları için oldukça büyük bir öneme sahip olduğu, üretilen mal ve hizmet çeşitliliğinin sınırlı olduğu ve gelişmekte olan ekonomiler olmaları şeklinde sıralanabilir. Özellikle de petrol ve doğal gaz gelirlerinden dolayı bu ülkeler diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha yüksek kişi başına milli gelir seviyelerine sahip olmalarına rağmen ekonomik kalkınma anlamın da gözle görülür bir mesafe kat edememişlerdir (Öztürkler, 2009: 70). Aynı Hollanda Hastalığı'nda olduğu gibi: doğal kaynaklar gibi ticarete konu olmayan malların üretimi arttıkça ülke aşırı değerli kurla karşı karşıya kalıyor, ve bu durumda ithalatı arttırarak ihracatı azaltıyor. Böylece ülkeler

hem ağır borç bataklarına giriyor hem de ekonomiyi uzun vadeli sırtlayan ticarete konu olan malların üretiminde tembelliğe götürüyor.

3.1.1. Mısır

Mısır, tarihin birçok zenginliğini içerisinde barındıran, stratejik konumu açısından bütün bir Orta Doğu'nun ve Afrika'nın odak noktasında bulunan ve aynı zaman da ekonomik açıdan da Afrika'nın en büyük ve Orta Doğu'nun da önde gelen ekonomileri arasında yer almaktadır.

Mısır Arap Cumhuriyeti, Afrika kıtasının kuzey doğu köşesinde yer alan, kuzeyi Akdeniz, doğusu Kızıldeniz ile çevrili olan, 1.010.000 kilometre karelik yüz ölçümüyle Orta Doğu'nun en geniş toprağa sahip ülkesidir. Siyasal sınırları ise Kuzey doğu da İsrail, batıda Libya, güneyde ise Sudan ile oluşmaktadır (Akgür,Roca, 1997: 4).

Tarihin ilk çağlarından beri Firavunların yönettiği krallıklardan Roma hakimiyetine, Roma'dan da Osmanlı'lara kadar Mısır, birçok devlete ve farklı dinlere beşik olmuştur. Bu durumun da bir sonucu olarak zengin kültür mirasıyla tarih sahnesindeki yerini her zaman canlı tutmayı başarmıştır (Uysal, 2011: 9).

3.1.1.1. Genel Ekonomik Durum

Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi'nin hazırlamış olduğu rapor da yaklaşık 82,5 milyonluk nüfusu ile Orta Doğu'nun en kalabalık nüfuslu ülkelerinden biri olan Mısır zamanla tarıma dayalı bir ekonomik yapıdan sanayileşme sürecine girmeyi başarmıştır (www.turkarap.org, 2012). Yine Birleşmiş Markalar Derneği'nin Mısır raporunda tekstil ve hazır giyim en önemli sektörlerdendir. Diğer gelişmiş sanayi dalları çelik, çimento, kimyasallar, ilaç sanayi ve hafif tüketici ürünleridir. Turizm, doğal gaz, Süveyş Kanalı geliri ve beraberinde Körfez Ülkeleri'ndeki yenilenme çalışmaları nedeniyle inşaat sektöründeki canlanma ekonominin lokomotifi durumuna gelmiştir (birlesmismarkalar.org, 2012).

Dış Ekonomi İlişkiler Kurulu'nun Ekim ayında Mısır için hazırlamış olduğu aporda Mısır'ın en önemli sorunlarından biri olan kayıt dışı ekonomi % 30 seviyelerine

ulaşmış bulunmaktadır (www.akbank.com, 2012). Bu durum da GSYH'yı doğru olarak saptamakta büyük bir engel teşkil etmektedir. Diğer taraftan işsizlik ve enflasyon rakamları da Mısır'ın yıllardır uğraştığı fakat bir türlü istenilen seviyelerde kontrol altına alınamayan makro ekonomik büyüklükler içerisinde yer almaktadır. Ekonominin içerisinde bulunmuş olduğu bu sorunlar halkı demokrasileşme yolunda önemli adımlar atmaya zorlamıştır.

Nitekim tüm Arap ülkelerini etkisi altına alan halk hareketleri Mısırdaki da 25 Ocak 2011 tarihinde baş göstermiştir. Mısır ordusunun da desteğini alan halk kısa bir süre içerisinde Mısır devlet başkanı Hüsnü Mübarek'in istifa etmesine neden olmuş; (birlesmismarkalar.org, 2012). Akabinde Mısır halkı daha demokratik ve sürdürülebilir bir ekonomiye kavuşmuştur.

3.1.1.2. Turizm

Mısır, her mevsim uygun iklimi ve sahip olduğu doğal güzellikleriyle tam anlamıyla bir turizm ülkesidir. Ancak, sahip olduğu turizm potansiyelini yeterli ölçüde değerlendirememektedir. Gerek siyasi problemleri gerek konumu itibarıyla sık sık terör saldırılarına hedef olmasından dolayı ülkeye gelen turist sayıları da zaman zaman azalmıştır.

Mısır ekonomisi içerisinde turizm sektörünün yeri oldukça önemlidir. Özellikle bazı yıllarda ihracat gelirlerinin yarısına ulaşan turizm gelirleri, ülkenin önemli döviz kaynaklarının da başında gelmektedir (Akgür,Roca, 1997: 31). Başta Akdeniz olmak üzere dünyanın doğal akvaryumu olan Kızıldeniz, yine en önemlilerinden biri olan firavunlar zamanından kalan piramitler, tapınaklar ve diğer eserler ülkenin zengin bir turizm ülkesi olduğunu bize göstermektedir (Civaner vd., 2005: 18). Bu tezin uygulama kısmındaki göstergelerden de göreceğimiz üzere terör gibi bazı gelişmelerle turizm zamana göre iniş çıkışlar da göstermektedir. Körfez krizi ve düzenlenen terör eylemleri turizm kanalıyla sağlanan ülke gelirlerini zora sokmuştur (Akgür ve Roca, 1997: 31).

Terör eylemleri özellikle 1985'li yıllardan sonra Mısır turizmüne önemli darbeler vurmuştur. İlk olarak 1985 yılının ikinci yarısında Orta Doğu'da terörist eylemlerde bir artış ve bölgede Anti-Amerikan reaksiyonların ortaya çıkışı, 1986 Nisan ayında

Libya'ya ABD'nin hava saldırıları gibi olumsuzluklar birleşince turistler (özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin turistleri), Mısır'ı ziyaret etmekten vazgeçmiştir (Kanan, 2006: 60).

Takip eden yıllarda da; Luxor katliamı (1997), Mısır-Sina saldırıları(2004), Mısır sharm el-sheikh saldırıları (2005), Mısır - Dahab saldırıları(2006) ile Mısır turizmi negatif etkilenmiştir. Bu durumu tablo 3'de açık bir şekilde görmekteyiz. 1997 yılında turizm gelirlerinde önemli derecede azalış görünürken 2005 ve 2006 yıllarında da gelirlerdeki artış yüzdesinde küçülme gözlemlenmektedir.

Tablo 3:Mısır'da 1995-2010 yılları itibariyle turizm gelirleri (\$)

Yıllar	Turizm Gelirleri
1995	2.954.000.000,00
1996	3.583.000.000,00
1997	4.045.800.000,00
1998	2.942.000.000,00
1999	4.361.000.000,00
2000	4.657.000.000,00
2001	4.119.000.000,00
2002	4.133.000.000,00
2003	4.704.000.000,00
2004	6.328.000.000,00
2005	7.206.000.000,00
2006	8.133.000.000,00
2007	10.327.000.000,00
2008	12.104.000.000,00
2009	11.757.000.000,00
2010	13.633.000.000,00

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

3.1.1.3. Tarım

Mısır'da tarım alanlarında reform sürecinin başlaması 1980'li yıllara kadar dayanır. Devletin tarım sektöründen payını azaltmak istemesine binaen tarım sektörü tamamen özel sektör tarafından ihracata yönelik olarak işlemektedir (Civaner vd., 2002: 8).

Mısır nüfusunun %55'i kırsal kesimde yaşamakta ve toplam nüfusun %28'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Buna rağmen ülke coğrafyasının sadece %4'ü tarıma elverişli alanlardır. Bu sebeplerden dolayı devletin mevcut tarım topraklarını en etkin biçimde kullanması ve yeni tarımsal alanları kazanmaya yönelik projeler geliştirmesi gerekmektedir (Karabayır, 2011: 4).

Mısır'ın tarım sektörünü ayakta tutan belli başlı ürünler ise mevsimsel olarak yazları pamuk, mısır ve pirinçtir. Kış mevsimleri ise buğday, fasulye ve sebzelerdir. (Akgür, 1997: 28). 1980'li yıllardan günümüze tarım sektörünün milli gelir içindeki payı %30'lardan 2011 yılı itibariyle %13.95'lere kadar gerilemiştir. Her ne kadar tarım sektörü açısından bu değişim negatif bir durum olarak görünse de sanayi ve hizmetler sektörlerinin milli gelir için de paylarının artmasından dolayı genel ekonomi açısından olumlu bir durumdur.

2000'li yıllarda ise mısır, pirinç, buğday, sebze ve meyve gibi tarım ürünlerinde önemli adımlar atılmasına rağmen bazı temel ürünlerde hala ithalata bağımlı kalmıştır. Buğday, mısır, şeker, yemeklik yağ ve bakliyat gibi ürünlerde ciddi ithalat yapılırken buna karşılık pirinç, narenciye, soğanlı bitkiler, patates gibi ürünlerde dünya tarım pazarlarında rekabet edebilecek düzeylere gelmiştir (Civaner vd., 2002: 9).

Tablo 4: Mısır da tarım sektöründe katma değer rakamları (currentUS\$)

Yıllar	Katma Değer	Yıllar	Katma Değer
1980	3.992.638.775,00	1996	10.898.585.034,00
1981	4.494.594.710,00	1997	12.354.571.889,00
1982	4.842.364.671,00	1998	13.474.616.247,00
1983	5.313.154.365,00	1999	14.430.846.220,00
1984	5.906.256.979,00	2000	15.512.989.412,00
985	6.686.210.735,00	2001	14.987.751.668,00
1986	7.044.901.560,00	2002	13.533.270.870,00
1987	7.942.654.782,00	2003	12.676.299.755,00
1988	6.312.322.556,00	2004	11.251.157.577,00
1989	7.432.362.549,00	2005	12.539.546.658,00
1990	7.956.482.430,00	2006	14.227.879.378,00
1991	6.350.947.238,00	2007	17.510.287.741,00
1992	6.523.557.745,00	2008	20.564.327.273,00
1993	7.331.032.375,00	2009	24.564.050.954,00
1994	8.155.397.441,00	2010	29.202.158.828,00
1995	9.451.489.146,00	2011	30.897.671.574,00

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Tablo 4’de ise tarım sektöründeki katma değer rakamları 1992 yılına kadar sürekli inişli çıkışlı bir trend izlerken 1992 den sonra 2000 yılına kadar sabit bir büyüme yakalanmış, 2000-2005 yılları arasındaki düşüşten sonra da 2011 yılına kadar ciddi seviyelerde bir artış gözlemlemekteyiz.

3.1.1.4. Dış Ticaret

Mısır dış ticareti 1940’lı yıllardan bu yana sürekli açık vermektedir. 1970’li yıllara gelindiğinde 400 milyon olan dış açık Enver Sedat’ın açık kapı politikası sonucunda daha da artmıştır. 1980’li yılların başında artan dış kredi imkânları ve petrol gelirleri nedeniyle ithalatta artış görülmüş, ancak, 1984-1986 yılları arasında dış borç geri ödemeleri baskısıyla azalış izlenmiştir. Bu yılları müteakiben ihracat ve ithalatta artışlar izlenmiş, ekonomik reform neticesinde ticaret açığı azaltılmıştır. 2000 yılına kadar yüksek petrol fiyatları ve ulusal altyapı projeleri için gerekli sermaye malları ve

buna bağı olarak ithalattaki azalış, ticaret açığının azalmasına yol açmıştır (www.turkarap.org, 2012).

2000’li yıllardan sonra yapılan devalüasyonlar ve reformlar sayesinde ülkenin ihracatı önemli rakamlarda artmakla birlikte dış ticaret açığında da bir azalma meydana gelmiştir (Civaner vd., 2002: 21). Yine bu yıllarda yabancı doğrudan yatırımları teşvik etmek için gümrük işlemlerinde büyük adımlar kat ederek 2004-2005 döneminde gümrük işlemleri reformu yönünden dünya da birinci sırayı almıştır (birlesmismarkalar.org, 2012).

2003’lü yıllardan günümüze kadar da bahsedilen teşvikler ve izlenen politikalar sayesinde dış ticaret açığında istenilen istikrar tam olarak sağlanamasa da ihracat seviyesi genel itibariyle artan bir konjoktör izlemektedir. 2003 yılında (currentUS) itibariyle yaklaşık 18 milyar dolar olan ihracat 2010 yılında yaklaşık 46 milyar dolar olmuştur (www.akbank.com, 2012).

Mısır’ın uluslar arası ticaretinde başlıca ülkeler AB ülkeleri ve ABD’dir. Mısır’ın ihraç ettiği en önemli maddeler ise, ham petrol ve petrol ürünleridir. Mısır’ın ithal ettiği temel ürünler ise sırasıyla, ham petrol, demir-çelik, buğday, plastik ürünleri, eczacılık ürünleri, araba yedek parçası, hayvansal ve bitkisel yağlardır. Mısır Arap Cumhuriyeti, dünyanın en büyük buğday ithalatçıları arasında yer almaktadır (www.birlesmismarkalar.org, 2012).

Tablo 5: Mısırdaki ihracat ve ithalat rakamları (current US\$)

Yıllar	İhracat	İthalat
1980	6.991.666.211,00	9.821.666.454,00
1981	7.810.810.364,00	11.422.973.085,00
1982	6.918.719.253,00	10.731.527.875,00
1983	7.169.964.923,00	10.250.290.935,00
1984	6.849.064.653,00	10.973.984.317,00
1985	6.908.177.289,00	11.115.067.022,00
1986	5.644.527.446,00	9.183.348.815,00
1987	5.087.274.223,00	9.222.152.030,00

1988	6.069.165.301,00	12.322.088.880,00
1989	7.094.485.904,00	12.826.827.638,00
1990	8.646.612.461,00	14.109.376.138,00
1991	10.283.582.232,00	13.233.865.358,00
1992	11.885.633.346,00	12.938.790.731,00
1993	12.034.813.864,00	14.015.606.170,00
1994	11.714.116.324,00	14.561.091.431,00
1995	13.565.319.835,00	16.661.751.536,00
1996	14.033.019.034,00	17.718.160.587,00
1997	14.778.760.605,00	19.528.022.995,00
1998	13.754.427.344,00	21.812.278.557,00
1999	13.653.789.312,00	21.144.205.047,00
2000	16.174.959.156,00	22.779.978.775,00
2001	17.065.868.148,00	21.801.850.697,00
2002	16.090.887.259,00	19.916.530.483,00
2003	18.074.383.093,00	20.219.474.712,00
2004	22.257.964.940,00	23.330.246.462,00
2005	27.213.830.088,00	29.245.707.243,00
2006	32.191.268.336,00	33.931.336.895,00
2007	39.469.189.331,00	45.442.999.168,00
2008	53.800.000.000,00	62.909.090.909,00
2009	47.164.422.685,00	59.712.588.966,00
2010	46.732.278.108,00	57.199.873.010,00
2011	53.514.557.338,00	69.237.063.908,00

Kaynak:(<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Mısır'ın ihracat ve ithalat rakamlarına baktığımızda 2000'li yıllardan itibaren bir iki yıl hariç sürekli artarak 2000 yılına göre hemen hemen % 350 oranında bir artış yakalamıştır. Özellikle 2005 yılından sonraki yüksek artışları frenleyen olayın küresel krizin ülkeye olan etkileri olduğunu söyleyebiliriz. İthalat rakamlarındaki değişimde

ihracat rakamlarına paralel olarak seyretmiştir. Fakat Dış Ticaret açığının giderek arttığını görmekteyiz.

3.1.2. Suudi Arabistan

İpekyolu Kalkınma Ajansı'nın Orta Doğu Durum Raporu'na göre Suudi Arabistan Arap yarımadasının en büyük topraklarına sahip ülkesidir. Güneyinde Yemen, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri bulunmaktadır. Diğer taraftan Batısında Kızıldeniz ve Doğusunda Basra körfezi vardır. Ayrıca kuzeyinde Kuveyt, Irak, Ürdün ile karadan sınırlanırken, batıda Kızıldeniz'in ötesinde Eritre, Sudan ve Mısır ile Doğuda da Basra körfezi'nin ötesinde İran ile komşudur (www.ika.org.tr, 2011).

Orta Doğu'daki birçok devletin hilafına Suudi Arabistan tarih sahnesinde İslamiyet'in doğuşuna kadar bir devlet statüsünde yer almamıştır. İslamiyet'in doğuşuyla birlikte bir müddet İslam devletine merkez olmuş, fakat daha sonra devletin merkezi önce Şam'a ve daha sonra da Bağdat'a taşınmıştır. 1902 yılında AbdelAziz bin AbdelRahman, "İbn Saud" Al Rashid'ten Riyad'ı geriye almış ve 1932 yılında Suudi Arabistan Kralı olmuştur. Kral AbdelAziz, Al Saud ve İkhwan arasında işbirliği oluşturmuştur. Yeni Suudi Devleti Al Saud ailesi tarafından yönetilmiştir. Ancak ulema (din bilginleri) hayatın birçok kısmında etkili olmuş ve Krallık'ın oluşumunun temel dayanağı haline gelmiştir. Ulemalar halen devletin politika oluşturmada etkili rol oynamaktadır (Aydın, 2008: 2).

Mutlak monarşi ile yönetilen Suudi Arabistan 1992 yılında ilk yazılı anayasaya sahip olmuştur. Bu anayasada temel kanun olarak Kur'an, Hadis, Sünnet uygulanmaktadır. Suudi Arabistan'da seçilmiş bir parlamento, siyasi partiler ve seçim sistemi yoktur. 1953 yılında kurulan Bakanlar Konseyi, hem kanun yapma gücünü hem de yürütmeyi elinde bulundurmaktadır (Aydın, 2008: 3).

3.1.2.1. Genel Ekonomik Durum

Suudi Arabian Monetary Agency'ı verilerine göre Suudi Arabistan'ın 2011 yılı GSYİH'sı 491 milyar dolardır. Kişi başına GSYİH ise cari fiyatlarla 18,265 dolardır. GSYİH'nın reel büyüme hızı da 2007 yılından beri sırasıyla %2, %4,2, %0,6, %3,8, %4

şeklinde gerçekleşmiştir (www.sama.gov.sa, 2013). 2009 yılında görünen büyük orandaki düşüş şüphesiz 2008 küresel ekonomik kriziyle açıklanmaktadır. Enflasyon ve işsizlik oranlarını incelediğimiz zaman 2010 yılına ait Suudi Arabistan ekonomisinin enflasyon oranı % 5,3, 2009 yılına ait işsizlik oranı ise %5,4'tür.

Dış Ekonomi İlişkiler'in hazırlamış olduğu Suudi Arabistan Rapor'unda ülkede petrol bulunmadan önce gelir; ticaret, tarım ve hac mevsiminde hacıların yapmış olduğu harcamalardan sağlanılıyordu. Fakat 1938 yılında petrolün bulunmasıyla ekonominin karakteri değişmiş ve ülke hızla kalkınmaya geçmiştir. 1970-1975 yıllarında uygulanmaya başlayan kalkınma planları ile de ekonomi olağanüstü bir hamle yapmış ve devam eden bu kalkınma planlarıyla da günümüzdeki konumuna gelmiş bulunmaktadır (www.akbank.com, 2013).

2010 yılından sonra ekonominin yeniden kendini toparlamaya başlamasıyla, petrol fiyatlarındaki yükseliş ve petrol dışı ekonomide de görülen dinamik yapı Suudi Arabistan ekonomisinin 2010 yılında krizi atlatarak ekonomik büyümesini reel olarak %3,8 olarak gerçekleştirmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler, 2011 yılında Suudi Arabistan ekonomisinin söz konusu performansı koruyarak %4'lük bir büyüme yakalayacağı beklentisini teyit etmiştir. Bunun dışında son dönemlerde, özellikle petrol-dışı sektörlerden inşaat ve ticaret sektörlerinin ekonomik büyümeye katkısı göze çarpmaktadır.

3.1.2.2. Turizm

Suudi Arabistan'ın enerji sektöründen sonra en önemli sektörlerinden biride turizm sektörüdür. Dünya da en çok ziyaret edilen yer olarak 22. sıradadır. Fakat devletin turizm alanında daha yüksek derecelere ulaşabilmesi için altyapı harcamalarını daha fazla arttırması gerekmektedir. Bu bağlam da turizm sektörüne katkıda bulunmak amacıyla beş yıl içerisinde Cidde Havalimanı'nın modernizasyonu için 1,5 milyar dolar değerinde yatırım yapılması hedeflenmektedir. Ayrıca batı kıyılarının geliştirilmesi kapsamında yeni turizm kompleksleri yatırımlarına 40 milyar dolar harcanacağı tahmin edilmektedir (www.akbank.com, 2013).

Yine Kızıldeniz kıyılarına ve tarihi ve doğal güzelliğe sahip olan şehirlere yapılan ziyaretlerin artırılması, bu yolla ülke turizminin çeşitlendirilmesi, iç turizmin

geliştirilmesi, sektörün GSYİH'ye katkısının artırılması ve Suudi vatandaşları için yeni iş imkânlarının doğması amacıyla 2000 yılında kurulan Turizm Yüksek Komisyonu, çeşitli çalışmalar yürütmektedir (Aydın, 2008: 18).

Suudi Arabistan'ın turizmini hac, iş-kongre ve eğlence şeklinde üç başlık altında ele almak gerekmektedir. İlk olarak Müslümanların kutsal mekânı olan Kâbe'nin bu topraklarda bulunması itibariyle hac ve umre vazifesini yapmak için Suudi Arabistan'ı her yıl yaklaşık üç milyon Müslüman ziyaret etmektedir. Ayrıca 180' i aşkın İslamiyet dönemine ait mekânlar ile Müslümanların ilgi odağı konumundadır (www.ika.org.tr, 2011).

Diğer taraftan Hac ve Ramazan dönemi dışında ise, bu ülkede faaliyet göstere iş adamlarının ziyaretlerinde artış gözlenmektedir. 11 Eylül saldırısından sonra Suud turistlerin Avrupa ve Amerika yerine Körfez ülkelerinde tatil yapma eğiliminde oldukları gözlenmektedir (www.akbank.com, 2013). Ayrıca ülkenin Kızıldeniz'e kıyısı olması ülkeyi özellikle körfez bölgesinde bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Tablo 6 da Suudi Arabistan'ın turizm gelirleri gösterilmiştir.

Tablo 6: Suudi Arabistan da yıllar itibariyle Turizm Gelirleri (current US\$)

Yıllar	Turizm Gelirleri
2003	3.418.000.000,00
2004	6.916.000.000,00
2005	5.103.000.000,00
2006	5.205.000.000,00
2007	6.767.000.000,00
2008	7.226.000.000,00
2009	6.709.000.000,00
2010	7.655.000.000,00

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Dünya bankasının verilerine göre Arabistan'ın turizm verileri diğer ülkelerin verilerine göre daha sınırlı sayıdadır. Suudi Arabistan'ın 2000'li yıllardan sonraki gerek

genel ekonomik anlamda gerek alt yapı anlamındaki başarılı çalışmalarına paralel olarak turizm gelirleri de belirli bir seyirde artmıştır.

3.1.2.3. Tarım

Suudi Arabistan ekilebilen alanları toplam 1,2 milyon hektar olup yüzölçümünün % 0,6'sına tekabül etmektedir. Tarım sektörü Suudi Arabistan'ın GSMH'sinin yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır. Gıda üretiminde kendine yeterlilik söz konusu olmamasına rağmen yıllık yaklaşık 3 milyon ton hububat üretimi ve 990 bin ton hurma üretimi küçümsenmeyecek bir seviyedir. Ancak bu başarı, yer altı suyunun beslenme katsayısının çok üzerinde bir kullanma hızıyla elde edildiğinden, sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Ülkeye başka ülkelerden su akıtılmadığı sürece Suudi Arabistan gıda bakımından ileri derecede dışarıya bağımlılıktan kurtulma şansına sahip değildir (www.musavirlikler.gov.tr, 2013).

1980'lerde başlatılan ve Suudi Arabistan'ın gıda konusunda kendine yeter bir ülke olmasını amaçlayan politikalar sonucu özellikle buğday ve süt üretimi % 70 oranında artmıştır. 1992 yılında 4 milyon ton buğday üreten Suudi Arabistan, bu itibarla dünyanın 6. buğday üreten ülkesi konumuna gelmiştir. Fakat üretimin diğer ülkelere oranla beş kat daha pahalıya gelmesi nedeniyle üretim azaltılmış ve diğer körfez ülkelerindeki elverişli alanlara kaydırılmıştır (www.akbank.com, Ocak 2013).

Tablo 7: Suudi Arabistan da yıllar itibariyle Tarım Gelirleri (current US\$)

Yıllar	Tarım Gelirleri	Yıllar	Tarım Gelirleri
1980	1.622.929.663,00	1996	8.587.984.480,00
1981	1.849.224.002,00	1997	8.918.558.487,00
1982	2.442.097.815,00	1998	9.040.266.854,00
1983	2.791.027.502,00	1999	9.184.800.495,00
1984	3.297.389.324,00	2000	9.326.133.248,00
1985	3.807.012.634,00	2001	9.522.132.855,00
1986	4.283.283.796,00	2002	9.626.933.658,00
1987	4.889.719.639,00	2003	9.721.066.667,00

1988	5.579.439.577,00	2004	9.916.533.333,00
1989	6.048.064.099,00	2005	10215.900.296,00
1990	6.713.484.749,00	2006	10.513.484.646,00
1991	7.183.444.710,00	2007	10.713.447.172,00
1992	7.686.248.686,00	2008	10.969.600.000,00
1993	8.070.493.965,00	2009	11.045.066.667,00
1994	8.312.684.054,00	2010	11.204.266.667,00
1995	8.437.383.470,00		

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Arabistan'ın tarım verileri de turizm verileri gibi yıllara göre sabit oranlarda artarak son olarak 2010 yılında 11 milyar seviyelerine kadar gelmiştir.

3.1.2.4. Dış Ticaret

Dünyanın en büyük petrol ihracatçısı konumunda olan Suudi Arabistan, istatistik bilgilerinin tutulduğu 1967 yılından beri dış ticaret fazlası veren ender ülkelerden birisidir. İhracatında en fazla rol oynayan ürün petrol olup, ülke OPEC içerisinde de fiyat belirleyici konumundadır (Aydın, 2008: 18).

Suudi Arabistan'ın petrol ihracatı; ekipman, malzeme ve tüketim malı ithalatını karşılamaya her zaman yetmiştir. İhraç gelirlerinden arta kalan gelirin değerinin ise, petrol üretimi ve petrol fiyatları ile paralel bir değişim gösterdiği gözlenmektedir. Dış ticaret dengesinde son yıllarda verilen en düşük fazla (8,8 Milyar Dolar), Asya krizi sonrasında uluslararası petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmanın neticesinde 1998 yılına aittir. Son beş yıl içinde petrol piyasasında yeniden başlayan canlanmanın da etkisiyle 2005 yılında dış ticaret fazlası 121 Milyar Dolar'a ulaşmış olup, bu rakamın 2006 yılında benzer seviyelerde seyrettiği görülmektedir (Aydın, 2008: 18).

IMF verilerine göre 2009 yılı toplam ihracat rakamı 202,5 milyar dolar, toplam ithalat rakamı ise 163,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünyanın en çok petrol ve petrol ürünleri ihracatı yapan ve Rusya Federasyonu'ndan sonra en fazla üretime sahip

olan Suudi Arabistan petrol temelli ekonomilerin başındadır. Ekonomi içerisinde ham petrol yanında petrokimya sektörü ve rafineriler gibi ana girdisi petrol olan sektörler ağırlığa sahiptir. Bu özelliği ile toplam ihracat ve kamu gelirlerinin % 90'ı petrol ve ilgili sektörlerden oluşmaktadır. Bu nedenle, petrol fiyatlarındaki her varil başına 10 dolarlık artış, Suudi Arabistan'ın petrol ihracatından elde ettiği geliri yaklaşık 30 milyar dolar artırmaktadır (www.ika.org.tr, 2011).

Tablo 8: Suudi Arabistan da ihracat ve ithalat rakamları (current US\$)

Yıllar	İhracat	İthalat
1980	104.411.277.606,00	44.920.493.905,00
1981	115.769.699.879,00	55.459.276.797,00
1982	77.740.799.032,00	59.944.578.747,00
1983	49.690.596.052,00	61.584.659.513,00
1984	41.296.821.277,00	54.097.332.952,00
1985	31.243.236.475,00	38.070.680.463,00
1986	23.221.441.419,00	31.120.442.877,00
1987	26.447.263.603,00	31.821.095.458,00
1988	27.645.128.723,00	31.068.625.783,00
1989	32.174.633.314,00	36.304.674.536,00
1990	47.445.930.499,00	36.904.407.703,00
1991	50.652.605.327,00	48.117.223.905,00
1992	53.610.680.837,00	49.331.376.777,00
1993	45.678.239.029,00	44.483.313.842,00
1994	45.960.748.196,00	35.240.589.484,00
1995	53.521.231.632,00	39.711.614.787,00
1996	63.501.205.388,00	42.253.405.438,00
1997	64.989.052.005,00	43.199.468.813,00
1998	43.493.066.889,00	38.830.931.968,00
1999	56.061.600.290,00	37.485.333.709,00
2000	82.259.467.742,00	46.926.135.296,00
2001	72.980.531.337,00	44.058.397.901,00

2002	77.641.329.323,00	44.830.398.874,00
2003	98.956.800.000,00	51.743.733.333,00
2004	131.848.000.000,00	64.885.866.667,00
2005	192.121.373.862,00	87.715.299.832,00
2006	225.506.542.056,00	113.494.793.057,00
2007	249.285.218.783,00	145.259.871.932,00
2008	322.853.333.333,00	176.685.333.333,00
2009	202.056.000.000,00	162.069.333.333,00
2010	261.858.666.667,00	174.202.666.667,00
2011	355.394.666.667,00	176.722.666.667,00

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

1970’li yıllarda dünya çapında yaşanan petrol krizinin ardından petrol fiyatlarındaki artış Arabistan’ın cari açığını olumlu yönde etkilemiş olduğu söylenilebilir. 1980, 1981 ve 1982 yıllarında bu durumu görebilmekteyiz fakat daha sonra petrol fiyatlarının yeniden normal düzeylere gelmesiyle ithalat ihracatı geçmiştir. 1994 yılından sonra da 2011 yılına kadar yeniden dış ticareti fazla vermesini tüm dünyada gelişen sanayi üretimi ile birlikte petrole bağımlılığın artmasına ve Arabistan’ın başarılı dış ticaret politikaları sonucunda gerçekleştiği söylenebilir.

3.1.3. Türkiye

Coğrafi açıdan önemli bir konumda bulunan Türkiye, elverişli iklim ve jeomorfolojik koşulları nedeniyle tarihî çağlardan itibaren büyük ölçüde yerleşmelere sahne olmuş, bunun neticesinde de çeşitli uygarlıkların kurulduğu ve geliştiği bir alan hâline gelmiştir. Türkiye, Eski Dünya karaları olarak adlandırılan Asya, Avrupa ve Afrika’nın birbirine yaklaştığı sahada eski medeniyetlerin beşiği Akdeniz Havzası içinde yer almaktadır. Anadolu topraklarına tarih boyunca çeşitli insan toplulukları yerleşmiştir. Ülkemiz toprakları, coğrafi konumu ve diğer coğrafi özellikleri nedeniyle bölgesel önem taşıyan çok sayıda uygarlığın doğduğu geliştiği bir alan olmuştur (www.meb.gov.tr, 2012).

3.1.3.1.Genel Ekonomik Durum

Bir ülkenin ekonomik durumunu değerlendirirken en başta dikkate almamız gereken parametreler ülkenin GSYİH'sı, KBMG'i, enflasyon rakamları gibi ekonomik olgulardır. Bu bağlamda Türkiye ekonomisini ele aldığımızda GSYİH 2011 yılı itibariyle 772,298 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yine uluslar arası düzeyde bir ülkenin refahını kısmen de olsa yansıtabilecek olan KBMG ise 10,444 dolardır.

Türkiye 1998 yılı rakamlarını baz aldığımızda 2007 yılında %4,6 büyümüştür. 2008 yılındaki küresel finansal krizinde etkisiyle büyüme hızı %0,7'düşmüş ve 2009 yılında %4,7 oranında küçülmüş (www.ika.org.tr, (8 Temmuz 2011)), fakat daha sonra uygulanan başarılı politikalarla da 2010, 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla %9,2, %8,5, %2,9 oranlarında büyüyerek yeniden kriz öncesi dinamiğini kazanmıştır.

Türk ekonomisinin uzun yıllardan beri en önemli problemlerinden biri olagelen enflasyon sorunu da 2000'li yıllardan sonra kısmen kontrol altına alınmışsa da arzu edilen hedeflere ulaşamamıştır. 1993-2002 yılları arası ortalama enflasyon rakamı % 70 iken günümüzde bu rakam %6,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri uzun yıllardan beri mücadele ettiği ve hala da ekonominin tam anlamıyla bir çıkmazı haline gelen işsizlik meselesidir. 2012 yılının ekim ayı işsizlik oranı %9,1 oranındadır. Yüksek büyüme oranları işsizliğe çözüm olması gerekirken bir türlü işsizliğin istenilen seviyelerde olmamasının sebeplerinde çeşitli yapısal sorunlar vardır. "Bu yapısal sorunların başında tarım sektöründeki verimsizlikten kaynaklanan gizli işsizliğin kırdan kente göçle beraber açık işsizliğe dönüşmesi gelmektedir. Diğer bir sebep, imalat sanayinde orta teknoloji malların üretimine geçilmesiyle beraber emek yerine giderek sermaye kullanımının artmasıdır" (Alpaydın ve Tunalı, 2011: 368).

3.1.3.2. Turizm

Türkiye'nin jeopolitik konumu, üç semavi dinin bulunduğu bir ülke olması, ve rakiplerine göre son derece temiz plaj ve koylara sahip olması ve dört mevsimin bir arada yaşanması gibi avantajlarıyla adeta bir turizm cennetidir. Özellikle son yıllarda turizmi teşvik ederek dış turizm gelirlerini artırma ve bu gelirlerle ödemeler dengesi

açıklarını kapatma yolunda çeşitli önlemler alınmıştır. Alınan bu önlemlerle çeşitli başarılarla imza atan Türkiye için ödemeler dengesini olumlu etkileyen en önemli kalemlerden birisinin turizm olduğu görülmektedir (www.meb.gov.tr, (25 Aralık 2012)).

Tüm dünyada ve Türkiye'de uluslararası turist sayısı ve gelirleri açısından belirli bir hedef tutturulması oldukça zordur. Ekonomik siyasi istikrarsızlıktan çok çabuk ve önemli düzeyde etkilenen turizm sektörünün 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı nedeniyle turizmin bu savaştan etkilenmesi bu duruma güzel bir örnektir (www.meb.gov.tr, 2012).

Ülkemizdeki turizm sektörü ile ilgili son gelişmelere kısaca bakacak olursak; Turizm gelirleri 2011 yılında bir önceki yıla göre yüzde 10,6 oranında artarak 23 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılı Ağustos ayında 12 aylık kümülatif bazda bu rakam 23,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Özellikle karşılıklı anlaşmalarla vizelerin kaldırılmasıyla birlikte Türkiye'ye gelen turist sayısında ciddi artışlar gözlenmektedir. Türkiye 2011 yılında turist sayısı bakımından en çok ziyaretçi çeken 6'ncı ülke konumundadır (www.maliye.gov.tr, 2012).

Tablo 9: Türkiye de yıllar itibariyle Turizm Gelirleri (current US\$)

1995	4.957.000.000,00	2003	13.203.000.000,00
1996	5.650.000.000,00	2004	15.888.000.000,00
1997	7.002.000.000,00	2005	19.721.000.000,00
1998	7.177.000.000,00	2006	18.533.000.000,00
1999	5.203.000.000,00	2007	20.719.000.000,00
2000	7.636.000.000,00	2008	25.032.000.000,00
2001	10.067.000.000,00	2009	24.601.000.000,00
2002	11.901.000.000,00	2010	24.784.000.000,00
1995	4.957.000.000,00	2003	13.203.000.000,00
1996	5.650.000.000,00	2004	15.888.000.000,00
1997	7.002.000.000,00	2005	19.721.000.000,00
1998	7.177.000.000,00	2006	18.533.000.000,00
1999	5.203.000.000,00	2007	20.719.000.000,00
2000	7.636.000.000,00	2008	25.032.000.000,00
2001	10.067.000.000,00	2009	24.601.000.000,00
2002	11.901.000.000,00	2010	24.784.000.000,00

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Tabloya baktığımızda özellikle 1999 yılından sonra gözlemleyebildiğimiz yüksek artışlar önceki tablolar da olduğu gibi 2008 yılında yaşanan küresel krizin insanları turizm harcamalarını azaltmalarına sebep olmuş ve turizm gelirlerindeki büyüme durma noktasına gelmiştir.

3.1.3.3. Tarım

2000 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun % 35,1'ini oluşturan 23 milyon 797.653 kişi köylerde (il ve ilçe merkezleri dışında) yaşıyordu. Köylerde yaşayan insanların oranı sürekli gerilemesine ve köylerde nüfus artış hızı, şehirlerdeki nüfus artış hızının çok gerisinde kalmasına rağmen, bu yine de oldukça büyük bir orandı. ADKNS sonuçlarına göre ise 31 Aralık 2007'de

Türkiye’de yaşayan 70.586.256 kişilik nüfusun 20.838.397 kişisi köylerde yaşıyordu. Köyde yaşayan nüfus 2007 sonunda nüfusun % 29,50’si idi. Bu, 7 yıl içinde köy nüfusunda % 5’lik bir gerileme anlamına gelir. İstihdam, yani verili anda bir işte çalışma durumuna gelince, durum 2008 Ocak ayında ADNKS sonuçlarına dayalı olarak yayınlanan Hane Halkı İşgücü Anketlerine göre şöyleydi; çalışabilir nüfusun ancak 20.112.000’i istihdam edilmiş durumdaydı. Yani toplam istihdam oranı % 41,9 idi (sey.ydicagri.net, 2012).

İstihdam edilenlerin 4.676.000’i tarımsal faaliyetler içinde bulunuyordu. Bu durumda çalışanların % 23,24’ü tarımda çalışıyordu. Yani 2008 Ocak ayında hala Türkiye’de istihdamda olan her dört kişiden biri tarımda çalışmaktaydı. Burada da yine tarımda faaliyet gösterenlerin sayısında ve oranında sürekli bir gerileme olmasına rağmen, istihdam açısından tarımın Türkiye Ekonomisi’nde hala çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (sey.ydicagri.net, 2012).

2000 yılında, % 10,1 olan tarımsal üretimin gayrisafi yurtiçi hâsıladaki payı 2009 yılında, % 8,3’e gerilemiştir. Bu dönemde, Türkiye tarım sektöründen endüstri ve hizmet sektörüne doğru gerçekleşmekte olan ekonomik dönüşümünü sürdürmüştür. Gayrisafi yurtiçi hâsıladaki payı düşmesine rağmen tarımsal üretim 2000 yılından beri artış göstermektedir. 2007 yılında kuraklığa bağlı olarak düşen üretilen ürün miktarı, 2008 başından itibaren tekrar artışa geçmiştir. 2008 yılında 73 milyar TL olan tarımsal üretim, 2009 yılında 79 milyar TL seviyesine ulaşmıştır(www.invest.gov.tr, 2012).

2010 yılı Mart ayı itibarıyla, Türkiye tarım sektörü 5,2 milyon kişiye istihdam sağlamıştır. Bu rakam Türkiye’deki toplam istihdamın yaklaşık olarak % 24’üne karşılık gelmektedir. Tarımsal istihdam 2000 yılından 2010 yılının ilk çeyreğine kadar yaklaşık % 33 oranında düşüş yaşamıştır. Bu dönemdeki üretim artışı göz önünde bulundurulduğunda, tarım sektöründeki verimliliğin artış gösterdiği görülmektedir (www.invest.gov.tr, 2012).

Tablo 10: Türkiye de yıllar itibariyle Tarım Gelirleri (current US\$)

1980	17.985.743.970,00	1996	30.586.899.263,00
1981	17.165.232.559,00	1997	27.452.278.473,00
1982	14.428.524.850,00	1998	33.592.182.585,00
1983	12.900.020.847,00	1999	26.210.916.905,00
1984	12.718.719.319,00	2000	26.899.107.486,00
1985	13.238.936.900,00	2001	17.327.572.617,00
1986	14.776.504.425,00	2002	23.924.019.374,00
1987	15.532.858.126,00	2003	30.073.929.642,00
1988	15.680.247.478,00	2004	37.178.284.812,00
1989	17.770.775.989,00	2005	45.187.368.264,00
1990	26.332.533.427,00	2006	43.866.120.406,00
1991	23.029.373.271,00	2007	49.375.790.928,00
1992	23.838.262.551,00	2008	55.531.759.508,00
1993	27.813.934.451,00	2009	50.823.152.205,00
1994	20.208.405.405,00	2010	61.708.823.629,00
1995	26.597.772.926,00	2011	61.878.648.646,00

Kaynak:(<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Tablo 10’u incelediğimizde 2001 yılından sonra istikrarlı bir büyüme yakalanmış fakat önceki tablolarda da karşılaştığımız küresel krizin negatif etkilerini 2008 yılında ki % 8,48 oranındaki azalışla görmekteyiz.

3.1.3.4. Dış Ticaret

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından 1980’li yıllara ithal ikameci politikalar izlenmiştir. Bu politikalara dayanan stratejilerle planlı kalkınma dönemlerinde ülkenin kalkınması hızlandırılmıştır. 1973-1974 petrol şokları Batı’da görülen enflasyon, dış ticaret hadlerinin bozulmasına, ödemeler dengesi açıklarının artmasına yol açmıştır. Uygulanan sabit fakat ayarlanabilir kur politikaları, TL’nin aşırı değerlenmesinin önüne

geçememiştir. Bu dengeyi sağlamak için ithalat, bütün araçlar kullanılıp kısıtlanarak baskı altına alınmış, döviz kontrolleri sıkılaştırılmış, ihracata ağırlık veren politikalar ihmal edilmiş, Türkiye dünyaya kapalı bir ekonomik model içinde kalmıştır (Karluk, Rıdvan, 2009: 499).

1980 ekonomik istikrar kararlarıyla birlikte, bu tarihe kadar izlenen tüm politikalar terk edilmiş, ithal ikameci sanayileşme yerine dışa açık ve liberal politikalar uygulamaya konulmuştur. Serbest piyasa ekonomisinin gerekleri yerine getirilmeye çalışılarak, ithalat ve döviz kontrollerine son verilmiş, ihracatı teşvik politikaları ağırlık kazanmıştır (Karluk, Rıdvan, 2009:499). Özellikle 2000’li yıllardan sonra tüm dünyada küreselleşmenin de hızlanmasıyla ülke ekonomisinde ihracata yönelik politikaların önemi oldukça artmış ve dış ticaret hacmi günümüz seviyelerine ulaşmıştır.

TÜİK verilerine göre, 2011 yılında 105,9 milyar dolar olan dış ticaret açığı 2012 yılı Ağustos ayında 12 Aylık kümülatif bazda 90,7 milyar dolara gerilemiştir. Dış ticaret açığı 2012 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 21,2 oranında daralarak 56,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir(www.maliye.gov.tr, 2012).

Tablo 11: Türkiye de ihracat ve ithalat rakamları (current US\$)

Yıllar	İhracat	İthalat
1980	3.550.974.620,00	8.204.476.645,00
1981	5.851.931.877,00	9.167.696.154,00
1982	7.657.846.907,00	9.692.635.428,00
1983	7.693.307.308,00	10.212.807.329,00
1984	9.362.454.944,00	11.802.064.179,00
1985	10.663.983.549,00	12.751.984.316,00
1986	10.081.312.588,00	12.193.711.077,00
1987	13.582.253.229,00	15.479.659.811,00
1988	16.947.657.046,00	15.947.270.362,00
1989	17.360.346.518,00	19.050.893.631,00
1990	20.138.041.278,00	26.485.716.695,00
1991	20.905.815.687,00	25.125.532.741,00
1992	22.897.327.900,00	27.595.234.984,00

1993	24.670.588.884,00	34.899.598.547,00
1994	27.918.206.081,00	26.639.520.270,00
1995	33.713.478.166,00	41.271.567.686,00
1996	39.094.658.477,00	50.498.579.853,00
1997	46.664.617.512,00	57.688.103.357,00
1998	57.459.512.850,00	54.343.011.124,00
1999	48.551.401.624,00	48.167.046.323,00
2000	53.574.401.791,00	61.561.834.613,00
2001	53.785.580.940,00	45.699.317.069,00
2002	58.638.960.324,00	54.838.097.134,00
2003	69.674.957.692,00	72.836.671.997,00
2004	92.361.269.028,00	102.691.164.504,00
2005	105.557.060.881,00	122.442.651.087,00
2006	120.354.555.828,00	146.427.818.691,00
2007	144.466.001.996,00	177.863.291.120,00
2008	174.608.489.435,00	206.982.593.162,00
2009	143.292.027.630,00	150.085.208.663,00
2010	155.069.447.985,00	195.652.620.692,00
2011	183.987.574.544,00	252.912.028.757,00

Kaynak: (<http://databank.worldbank.org>, 2013)

Dünya bankası verilerine göre Türkiye'nin ihracatı 1980'li yıllara göre küresel boyuttaki genişlemenin de etkisiyle 2000'den 2011 yılına kadar hemen hemen dört katına çıkmıştır. Fakat ihracattaki artış ne kadar olumlu olarak gözükse de ithalat rakamları da dört katından fazla artmıştır. Yine ülkemizin yakalanmış olduğu her iki krizin etkisini de 2000 ve 2008 yıllarındaki yüksek rakamlardaki düşüşlerle görmekteyiz.

3.2. TERÖR-EKONOMİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Çalışmanın bu kısmında öncelikle terör ekonomi ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalara ilişkin literatür taramasına değinilip, sonrasında terörün ekonomik etkisinin araştırılması amacıyla ekonometrik teknikler kullanılarak yapılan ampirik analizler anlatılacaktır. Bu bağlamda uygulanan metodoloji incelenecek, ve yapılan analizler yorumlanarak, ampirik bulgular değerlendirilecektir.

3.2.1. Literatür Taraması

İspanya’da terörün GSMH üzerine etkilerini inceleyen Abadie ve Gardeazabal (2002) ampirik olarak yapmış oldukları çalışmalarında ETA’nın terör faaliyetlerinin 1975’ ten sonra yoğunlaştığı BASK bölgesinde kişi başına düşen GSMH 1995-1997 döneminin sonuna kadar %12’den yaklaşık % 8 seviyelerine kadar gerilemiştir (Abadie ve Gardeazabal, 2002: 7)

Benzer şekilde Tavares (2004) İsrail ile Filistin arasındaki çatışma ortamını değerlendirmiş İsrail’in GSMH’nın %4 oranında azaldığını diğer taraftan da Filistin’in 1994-2002 yılları arasında kişi başına düşen milli gelirinde % 50’lik bir düşüş olduğunu tespit etmiştir (Tavares, 2004: 1040-1044).

Araz - takay (2009)’a göre ülkelerin genişleme ve daralma durumlarına göre terör ekonomi etkileşimi farklılaşmaktadır. Genişleme dönemlerinde terörün ekonomiyi negatif ve güçlü olarak etkilediğini daralma dönemlerinde ise ekonominin terörü etkilediğini bulmuştur. Yine ülkemizde de Uysal vd., (2009) 1992-2001 yılları arasında terörün ekonomik büyümemizi negatif etkilediklerini sonucuna varmışlardır.

Terörün sektörler kanalıyla da ekonomi üzerindeki etkilerini inceleyen pek çok çalışma mevcuttur. Örneğin ıspanya’da terörizmin turizm üzerindeki etkisini analiz eden Ender ve Sandler (1991) 1970-1979 yılları arasında 140.000 turistin terör sebebiyle ülkeyi terk ettiğini belirtmiştir. Drakos ve Kutan (2003) 1991-2000 döneminde Yunanistan, İsrail ve Türkiye’yi incelemiş ve bu ülkelerin turizm piyasalarında sırayla %9, %1, %5 oranlarında azalma tespit etmişlerdir. Yine Turizm üzerine benzer bir çalışmayı da Enders, Sandler ve Parise (1992) 1974-1988 yılları arasında terör

yüzünden Avusturya 3,37 milyar SDR, İtalya 861 milyon SDR, Yunanistan 472 milyon SDR, Avrupa ülkeleri 12,6 milyar SDR turizm gelirlerinde azalma görülmüştür.

Terörün yatırımlar üzerinde ki etkilerini inceleyen Larobina ve Pate (2009) Terörün amaçlarından biri de aktif işletmeleri aksatmak ve yok etmek olduğundan hükümetlerin terör ile mücadelesi yatırımların devamı için son derece önemli olduğunu ve de terör tehdidinin ülkelerin yatırımları çekebilmesini doğrudan etkilediği sonucuna varmışlardır.

Grossman (1991) terörün vergi ve askeri harcamalar yoluyla ekonomi üzerindeki etkisini incelemekte ve çözüm yolu sunmaktadır. Grossman devletlerin ekonomik aktiviteleri esnasında isyanlar ve bu isyanların bastırılmasıyla ilgili genel bir denge modeli sunar. Grossman'a göre askeri teknolojinin etkili olduğu ekonomiler askeriye bazı kaynaklar ayırarak ve vergi oranlarını düşük tutarak kendilerini çatışmasız dengeye taşıyabilirler. Ve ulaşılan bu denge ile sağlanan güvenlik ortamı sayesinde terörün ekonomi üzerindeki yükü azaltılmaktadır.

Lapan ve Sandler (1993) eksik bilginin karşısında sinyal verme oyunu olarak bir terörizm analizi sunar. Terörist saldırılar vasıtasıyla her iki tarafın da savunmasal ve saldırısal yeteneklerini ölçtükleri araçlardır. Lapan ve Sandler(1988) hükümetler hangi ölçüde kendilerini teröristlerle asla görüşme yapmama stratejilerine önceden adanmaları gerektiğini inceler. Başarısızlık maliyeti düşük olduğunda ya da teröristlerin başarı ihtimali yüksek olduğunda böyle bir stratejinin etkili olmasının muhtemel olmadığını gösterirler. Aksi takdirde, hükümetlerin teröristlerin başarı ihtimalini düşürmeye yönelik adım atmayı gerektiren etkili önlemler almaları gerekecek.

Persitz (2007), 1980-2003 yılları arasında üçer aylık verileri yardımıyla İsrail ile Filistin arasındaki çatışmaları analiz etmiştir. Söz konusu çatışmaların İsrail'de tüketim ve yatırım harcamalarını olumlu yönde etkilediği, buna karşın yatırım ve dış ticaret dengesini de olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eckstein ve Tsiddon (2004) tarafından yapılan çalışmada da yine İsrail için çatışmaların etkilerini Var tekniğini kullanarak kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla, yatırım, ihracat ve dayanıklı tüketim malları talebi üzerinde gözlemlemiştir. Yine Blomberg vd. (2004), Uluslararası terörizm ve toplu şiddet hareketlerinin makroekonomik sonuçlarını Panel Data, Yapısal VAR tekniklerini kullanarak 177 ülke

için 1968-2000 dönemi verilerini alarak incelemiş ve terörün ekonomik aktiveler üzerinde olumsuz etkilerini tespit etmiştir.

Gupta vd. (2002) düşük ve orta gelirli ülkelerde terörün kamu harcamaları ile kamu gelirleri dolayısıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Düşük büyümeye ve enflasyonun, terör olaylarına paralel ilerlediği, sözkonusu terörün kamu gelirleri ile yatırımları negatif etkilediği, savunma harcamalarını arttırdığı, kamu harcamalarının şeklini değiştirerek ekonomik büyümeyi önemli derecede ve negatif yönde etkilediği sonucuna varmıştır.

Genel anlamda konuştuğumuzda bu belgeler ekonomik iskelet içerisinde terörizmi analiz etmek için çalışma zemini sağlar. Ancak açık bir şekilde bir ülkedeki ekonomik durumlar ile terörist olaylarının ilişkisinin nasıl olduğunu göstermezler.

3.2.2. Panel Veri Analizi

Bilimsel ve ampirik araştırmalarda genellikle üç veri tipi kullanılmaktadır. Bunlar, zaman içerisinde sıralı olarak ortaya çıkan gözlemler kümesi şeklinde adlandırılan zaman serisi verileri, belirli bir zamanda birden fazla birimin sayısal değerlerinin toplanması sonucu oluşan kesit veriler ve de hem zaman serileri hem de kesit verileri birlikte ele alan olan panel verilerdir.

Belirli bir ekonometrik analiz yapılırken analizin başarısı için, kullanılan verilerin yapısı, kaynağı ve sınırlarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu veri türleri ancak yapılarına uygun modellerle incelenebilmektedir. Zaman serisi ve yatay dikey kesit verileri ile ayrı ayrı analizler yapılabilmektedir. Zaman boyutuna sahip kesit serilerini kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine panel veri analizi adı verilmektedir. Bu analizde zaman serileri ile kesit serileri bir araya getirilerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip veri seti oluşturulmaktadır. Günümüzde birçok çalışmada zaman ve yatay kesit verilerinin birleştirilmesi ile elde edilen veri setleri oluşturulmaya başlanmıştır (Uçak, Sefer, 2010: 116).

Bu şekilde ekonometrik uygulamalarda ekonomik verilerin zaman serilerini yatay kesitsel değişimleriyle birlikte kullanmak çok yaygın bir hale gelmiştir. Panel verileri böyle cazip hale getiren üç temel faktör vardır bunlardan ilki; makro ve mikro

düzeyde birçok resmi kurum ve firmanın verileri düzenli kayıtlar halinde tutup, bu verileri zamanın farklı dönemlerinde yayınlaması. Bu durum, başta ekonomik veriler olmak üzere tutulan kayıtların kronolojik bir sırayla zaman boyutu ve yatay kesit boyutuyla biriktirilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla bu tür veriler sayesinde tüm kaynaklardan elde edilen bilgiler etkin bir şekilde kullanılıp ve bu çerçevede modeller tahmin edilebilmektedir. Diğer taraftan bilgisayar ve paket programların gelişimi, daha önce kontrol edilmesi zor problemlerin artık sıradanlaşmasını sağlamıştır. Ve son olarak ta sürecin detaylandırılması ve uygun istatistiksel yöntemin uygulanması ile yerinde ve daha geniş perspektifte analizler yapılmasıdır (Nargeleçekenler, 2009: 1).

3.2.2.1. Panel Veri Analizinin Avantajları

Günümüzde ekonometrik çalışmalarda en yaygın olarak kullanılan ve başarılı bir şekilde uygulandığında, literatüre önemli birikimler sağlayan Panel veri analizinin belli başlı avantajlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Panel veriler zaman serisi veya yatay kesit verilerine göre daha fazla gözlem sayısına sahiptir. Bir zaman serisinde T adet ($t = 1, 2, 3, \dots, T$) gözlem sayısı vardır. Yatay kesit serisinde ise N adet ($i = 1, 2, 3, \dots, N$) gözlem vardır ancak panel veriler hem zaman serisinin hem de yatay kesitin birleşimi olduğundan $N \times T$ adet ($i = 1, 2, 3, \dots, N$ ve $t = 1, 2, 3, \dots, T$) gözlemi olacaktır. Gözlem sayısının pür zaman serisi ve yatay kesit verilerine göre fazla olması panel verilerin en belirgin avantajıdır (Nargeleçekenler, 2009: 13)..

2. Birey, aile, ülke gibi birimler arasındaki heterojenliğin kontrol edilmesine imkân tanımaktadır. Örneğin, bir şirketin büyüklüğü, yaşı ve yapısı gibi içsel farklılıklar veya teknolojik değişme, hükümet değişikliği gibi zamana bağlı dışsal etkiler o şirketin performansını etkileyebilir. Zaman serisi ve kesit veri analizlerinde birimler arasındaki bu tür farklılıklar hesaba katılmadığı halde, panel veri analizi yapılarak tahmin edilen regresyon modellerinde bu tür farklılıklar modele dâhil edilerek hesaplanabilmektedir (Karaca, 2008: 66).

3. Zaman serisi ve kesit verileriyle yapılan tahminler için sapma söz konusu olurken, değişkenlerin birim ve zamana bağlı olarak değişir niteliğinin olmadığı bir

durumda panel veri kullanımı sapmayı kontrol altına almamızı sağlar (Yılmaz, 2008: 99).

4. Tekrar eden yatay kesit gözlemlerle çalışıldığından, incelenen bağımlı değişkenle ilgili zamana göre değişimi ortaya koyabilmekte ve sadece yatay kesit ya da sadece zaman serisinde gözlenemeyen etkileri daha iyi teşhis edip ölçmektedir (Akman, 2012: 107).

Panel veri modeli aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir;

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it} + X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + e_{it} \quad (1)$$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T$$

Bu modelde N birimleri, t ise zamanı göstermektedir. Y değişkeni her bir kesitin her bir zaman periyodunda farklı değerler aldığı durumlarda kesit boyutu için i, zaman periyodu için t olmak üzere iki alt indisle ifade edilmektedir (Pazarlıoğlu ve Kiren Gürler, 2007: 37).

3.2.2.2. Sabit Etkiler Modeli

Sabit Etkiler Modeli, Panel Veri ile tahminde kullanılan basit modellerden biridir. Bu modelde amaçlanan sabit terimdeki farklılıklarla birimlerin davranışlarındaki farklılıkların ortaya konulmasıdır fakat eğim katsayılarının sabit olduğu varsayımı geçerlidir. Bu modelde sabit terim grup - spesifik sabit terim olarak adlandırılır. Buradaki sabit nitelmesi katsayının birimlere göre değişebileceğini, ancak zamana göre sabit olduğunu ifade eder. Sabit Etkiler modelinde gözlenemeyen bireysel etkilerin modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerle ilişkili olduğu kabul edilir (Daşdemir, 2008: 105). En Küçük Kareler Kukla Değişkeni Modeli (LSDV) olarak da adlandırılan bu yöntem, birimler arasındaki farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabildiğini varsaymaktadır. Bu amaçla panel veri modeli kukla değişken yardımıyla da tahmin edilmektedir (Karaca, 2008: 69).

Yukarıda belirtilen panel veri modeli ele alındığında $\beta_{1it} = \beta_1; \beta_{2it} = \beta_2;$

$\beta_{3it} = \beta_3$ varsayımı kabul edilmektedir. Burada yalnızca sabit parametre değişmekte ve sabit terim zamana göre değil ama kesit bazında farklılıklar göstermektedir. Yani zaman boyutu sabit tarafından korunmasına rağmen bireyler arasındaki davranışlarda farklılık gösterdiği ifade edilmektedir (Karaca, 2008:69).

Yukarıdaki (1) nolu eşitlik, $Y_{it} = \beta_{1i} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{ki} X_{kit} + e_{it}$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T \text{ halini alır.}$$

Bu modeli β_{1it} ifadesi açılarak yeniden yazılırsa,

$$Y_{it} = \beta_{11} D_{1i} + \beta_{12} D_{2i} + \dots + \beta_{1N} D_{Ni} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + e_{it} \quad (2)$$

$$= \sum_{j=1}^{N} \beta_{1j} D_{ji} + \sum_{k=2}^K \beta_k X_{kit} + e_{it} \text{ elde edilir.} \quad (3)$$

Burada N birey ve K-1 tane açıklayıcı değişken vardır. Ayrıca;

$$D_{1i} = 1, \quad i=1$$

$$D_{1N} = 1 \quad i = N$$

,.....,

$$D_{1i} = 0, \quad \text{Diğer Durumlar}$$

$$D_{1N} = 0 \quad \text{Diğer Durumlar}$$

Bu modelde, sabit katsayı yer almadığından N sayıda birim arasındaki farklılık N sayıda kukla değişken kullanılarak incelenmektedir (Pazarlıoğlu ve Kiren Gürler, 2007: 38).

3.2.2.3. Rassal Etkiler Modeli

SEM' inden farklı olarak bireysel etkiler eğer modelde yer alan açıklayıcı değişkenler ilgili değilse, birimlere özgü sabit terimlerin; birimlere göre rassal olarak dağıldığının varsayılması ve ona göre modelleme yapılması daha uygun olmaktadır. Böylece (1) no lu eşitlikte yer alan sabit terim β_{1i} sabit değil, $\bar{\beta}$ ortalama ile rassal bir değişken olacaktır. Bu durumda her birim için sabit terim değeri,

$\beta_{1i} = \bar{\beta} + \mu_i$ olacaktır. μ_i isesıfır ortalama ve sabit varyansla tesadüfi hata terimidir (Özer, Biçerli, 2004: 72).

Bu durumda rassal etkiler modeli şu şekilde olacaktır;

$$Y_{it} = \bar{\beta} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + e_{it} + \mu_i \quad (4)$$

Veya

$$Y_{it} = \bar{\beta} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + U_i \quad (5)$$

Modelden de görüldüğü gibi, 4 no lu modeldeki hata terimi (U_i) ve bileşenleri de

bireye özgü hata terimi (μ_i) ve panel hata terimidir (e_{it}). REM' nin

temel varsayımları ise şunlardır (Daşdemir, 2008:108):

- Hem bireye özgü hem de panel hata terimi normal dağılıma sahiptir. Yani,

$$e_{it} \sim N(0, \sigma_e^2) \text{ ve } \mu_i \sim N(0, \sigma_\mu^2)$$

- Bireysel hata terimleri ne kendi aralarında ne de panel hata terimi ile ilişkilidir. Yani,

$$E(\mu_i e_{it}) = 0$$

$$E(\mu_i \mu_j) = 0 \quad (i \neq j)$$

$$E(e_{it} e_{is}) = E(e_{it} e_{jt}) = E(e_{it} e_{js}) = 0 \quad (i \neq j ; t \neq s)$$

3.2.3. Kullanılan Veri Seti

Veri setiyle ilgili olarak öncelikle serilerin durağanlıkları araştırılmış ve serileri birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir. Bu tür çalışmalar da önemli olan diğer bir konuda oto korelasyon değişen varyans sorunlarından kurtulmaktır. Bu amaçla oto korelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı ihtimalinden hareketle oto korelasyon sorunu White'ın yatay kesit kovaryans katsayı yöntemi (White's Cross Section Coefficient Covariance Method) ile standart hataların düzeltilmesi yoluyla düzeltilmiştir.

White'ın bu yöntemi tüm yatay kesitlerdeki farklı hata varyanslarına ek olarak yatay kesitler arası korelasyon sorununa da çözüm üretmektedir. Aynı zamanda uygulamada aynı boyuttaki sabit olmayan varyanslılığa izin verebilmesi açısından yatay kesit ağırlıklı GLS (Generalized Least Squares) yöntemi de kullanılarak değişen varyanslılık sorunu çözülmek istenmiştir.

Son olarak panel veri analizinin rassal etkiler modeline göre mi ya da sabit etkiler modeline göre mi uygulanacağı sorununun giderilmesi gerekmektedir. Hausman'ın test sonuçları bu konuda uygulamanın sabit etkiler modeline daha uygun olduğunu gösterdiğinden tüm uygulamalar sabit etkiler modeline göre yapılmıştır.

“0” ile “1” arasında dağılmakta olup “0” değeri terörün/güvenliğin yüksek/düşük olduğu, “1” değeri ise terörün/güvenliğin düşük/yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan değişkenlerle uyumlu olması amacıyla terör endeksine ait veriler 1'e bölünerek kullanılmıştır.

Çalışma da kullanılan veriler ve tanımları şu şekildedir;

TERÖR: Ülkelere ait terör endeksi değerleri

EXP: Mal ve hizmetler ihracatı(milyar ABD doları)

IMP: Mal ve hizmetler ithalatı(milyar ABD doları)

GDP: Gayri safi yurtiçi hâsıla(milyar ABD doları)

TRS: Ülkeyi ziyaret eden turist sayısı

FDI: Doğrudan yabancı yatırımları(milyar ABD doları)

UNP: İşsizliğin toplam işgücüne oranı

GDPPP: Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla(milyar ABD doları).

Çalışmalardaki modeller bu kısaltmalar çerçevesinde oluşturulmuştur;

$$EXP_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (6)$$

$$IMP_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (7)$$

$$GDP_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (8)$$

$$TRS_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (9)$$

$$FDI_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (10)$$

$$UNP_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (11)$$

$$GDPPP_{it} = \alpha + \beta_{it} \ 1/TEROR_{it-1} + e_{it} \quad (12)$$

Araştırmada kullanılan veriler 1996-2010 kapsayıp dünya bankasının elektronik veri tabanından derlenmiş olup sadece bağımsız değişken olan terör verileri dünya bankasına ait govindicators.org. web adresinden alınmıştır.

3.2.4. Ekonometrik Analiz Sonuçları

Bu başlık altında Orta Doğu bölgesinde incelediğimiz Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır da terörün çeşitli değişkenler üzerinde ki etkilerini tablo yardımıyla yorumlamaya çalışacağız.

Aşağıdaki tabloda yer alan modellerin analiz sonuçları ekler kısmında yer almaktadır.

Tablo 12: Regresyon Analizi Sonuçları

BAĞIMLI DEĞİŞKENLER	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN(TERÖR)						
MODELLER	MODEL 1	MODEL 2	MODEL 3	MODEL 4	MODEL 5	MODEL 6	MODEL 7
EXP	-6,29						
IMP		-7,12					
FDI			-6,14				
TRS				-14,79			
UNP					4,84		
GDP						-1,58	
GDP(PPP)							-3,5
Standart Hata	5,81	1,98	1,24	7,47	1,75	3,51	7,57
t-istatistik	-5,67	-3,59	-4,95	-1,97	2,75	-4,5	-4,61
Prob.	0,000	0,002	0,000	0,061	0,014	0,000	0,000
R ²	0,84	0,73	0,50	0,70	0,92	0,93	0,90
F-istatistik	31,447	15,58	6,72	16,251	65,96	97,11	60,99
F-Prob.	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000
N.	36	36	36	36	36	36	36
IPS test	I(1)	I(1)	I(1)	I(1)	I(1)	I(1)	I(1)
Haussman test	S.E.M	S.E.M	S.E.M	S.E.M	S.E.M	S.E.M	S.E.M

Modelleri tek tek yorumlayacak olursak, Model 1’de terör verilerindeki % 1’lik bir artış ülkenin ihracat rakamlarını % 1 anlam düzeyinde % 6,29 oranını da azaltmaktadır. Modelin açıklama gücünü gösteren R² değerinin de % 84 gibi yüksek sayılabilecek bir orandadır. Bu R² değeri bize model 1 de bağımlı değişken olan mal ve hizmetler ihracatının yüzde 84’ünün bağımsız değişken terör verileri tarafından açıklandığı anlamına gelmektedir.

Aynı şekilde terör verilerinde ki % 1’lik bir artış model 2, 3, 4, 5, 7’de sırasıyla ithalatı(IMP) yüzde 7,12 oranında azaltmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımları (FDI) yüzde 6,14 oranında, ülkeye gelen turist sayısını(TRS) yüzde 14,79 oranında, gayri safi yurtiçi hâsılayı(GDP) yüzde 1,58 oranında, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi

hâsılayı(GDPPPP) yüzde 3,5 oranında azaltırken; model 6’da işsizlik rakamlarını(UNP) yüzde 4,84 oranında artırdığını görmekteyiz.

R^2 değerlerine de baktığımızda başta gayri safi yurtiçi hâsıla ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla olmak üzere genel olarak bağımlı değişkenlerin yüksek düzeylerde terör verileri tarafından açıklandığını söyleyebiliriz.

Burada özellikle terörün turizm üzerindeki etkisini yani ülkeye gelen turist sayısını yaklaşık yüzde 14 seviyelerin de azaltması literatüre paralel olarak göze çarpan önemli bir ayrıntıdır. Diğer taraftan ilk beş bağımlı değişkenin bir sonucu olarak gayri safi yurtiçi hâsıla ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsılada ki teröre bağlı azalışın, % 93 ve % 90 gibi oldukça yüksek R^2 değerleriyle karşımıza çıkması dikkat edilmesi gereken çok önemli diğer bir durumdur.

Bu tezin literatür taraması bölümünden de göreceğimiz üzere bulmuş olduğumuz bu sonuçların yapılan çalışmalarla doğrudan paralellik gösterdiğini görmekteyiz. Çalışmalardaki bu paralelliklerin ekonomilerde meydana gelen güvensizlik ortamının doğal bir sonucu olduğu kanısına varabiliriz. Çünkü bir ekonomide gerek terör kaynaklı, gerek iç savaş kaynaklı ortaya çıkacak bir güvensizlik ortamı hem ülke içi yatırımları hem de yabancı yatırımları şüphesiz etkileyecektir. Yatırımlardaki bu düşüş çıktı düzeyini negatif bir şekilde etkileyerek ithalat ve ihracat rakamlarını azaltacaktır. Yine üretim düzeyindeki gerileme ile rasyonel birey varsaydığımız işverenleri işçi çıkartmaya itecek, bu durumda ülkede işsizlik rakamlarının artmasına sebep olacaktır. Ve son olarak da bu kısır döngü sayesinde en önemli kalemleri ihracat ve ithalat olan GSMH ve dolayısıyla KBMG rakamları gerileyecektir.

Terör-turizm ilişkisi ise zaten güven ortamıyla açıklanabilecek doğrudan bir ilişkidir. Çünkü insan yaratılışı gereği can güvenliğinin bulunmadığı bir yeri tercih etmek istemez. Dolayısıyla terörün etkiliği olduğu bir ülkenin turistler tarafından cazibesini yitireceğinden ülkenin turizm gelirlerinde azalma meydana gelecektir.

SONUÇ

Her yönüyle küresel bir nitelik kazanan günümüz dünyasında ülkelerin korkulu rüyası haline gelen terörizm, artık değil bir bölgeyi, bir memleketi, tüm dünyayı çeşitli çıkarları doğrultusunda etkileyebilen, özellikle medya gibi vasıtalarla bütün dünya da kendinin ispat edebilen ve bu süreçte de bir takım emellerine ulaşabilen bir nitelik kazanmıştır.

Asırlardır gerek insanları gerekse de devletleri tehdit eden terörizmin önüne geçilememesinin şüphesiz bir çok sebebi vardır fakat bu sebeplerin en önemlilerinden biri tüm dünyada terör suçunu tanımlama da ortak bir mutabakat olmamasıdır. Çünkü bazılarının özgürlük savaşçısı diye nitelendirdiğini bir diğeri terörist diye nitelendirebiliyor. Dolayısıyla tanımlamadaki bu boşluktan yararlanmak için bazı çıkar gurupları, mahrumiyetlik duygusuna yakalanan toplumlar hatta çeşitli siyasi çıkarlar peşinde hareket eden devletler bile terörü amaçlarına alet edebilmektedirler. Bu bağlamda terörün uluslar arası hukukta kesin hatlarla çizilmiş belirli bir tanımı mutlaka bulunması gerekmektedir.

Terörizmin ekonomik etkilerine gelince; hemen hemen dünyanın her yerinde doğrudan ya da dolaylı olarak ülke ekonomilerine verdiği ağır kayıplar uzun yıllardır pek çok çalışmalarla literatüre kazandırılmış tartışılmaz bir gerçektir. Çalışmalarda genel hatlarıyla varılan ortak sonuç terörizmin bilhassa oluşturulan güvensizlik ortamıyla turizm ve yatırım kanallarıyla ekonomilere ağır darbeler vurduğudur.

Terör olaylarıyla ülkede meydana gelen güvensiz bir ortamda yurtdışı ve yurtiçindeki yatırım sahipleri rasyonel bir şekilde hareket ederek yatırımlarını iptal etmektedir. Yatırımların iptal edilmesinin en doğal bir sonucu kuşkusuz ülkenin üretim düzeyinin gerilemesine sebep olacaktır. Dolayısıyla bu gerileme ülkenin dışarıya mal ve hizmet ihraç edememesi aynı zamanda da üretimde istimal edilecek olan yurtdışından mal ve hizmet talebinin gerilmesi anlamına gelmektedir. Neticede her iki kanaldaki bu kısır döngü ekonominin durumunu yansıtan en önemli göstergelerden biri olan GSMH'yi ve KBMH'yi olumsuz şekilde etkileyecektir. Aynı şekilde ortaya çıkan herhangi bir güvensizlik, can güvenliğini düşünen turistlerin tercihlerini haklı bir şekilde olumsuz yönde etkileyeceğinden turizm gelirleri de bu yolla kayba uğrayacaktır.

Terörün, ekonomi üzerindeki etkilerinin en yoğun şekilde rastlandığı bölge, literatürdeki birçok çalışmanın da incelemiş olduğu alan olan Orta Doğu bölgesidir. Orta Doğu tarihin eski çağlarından beri yer altı ve yer üstü kaynaklarındaki zenginliklerinden dolayı pek çok ulusun veya emperyalist güçlerin peşinde koştuğu bir merkez haline gelmiştir. Dolayısıyla bu bölgedeki ülkeler üzerlerindeki çıkar çatışmalarından dolayı gerek bölge dışında gerekse de bölge içindeki kaynaklanan sebeplerden dolayı Orta Doğu bölgesi ekonomik anlamda da terörizmden en çok zarar gören bölge sıfatını almıştır.

Bu çalışmada da terör - ekonomi ilişkisini ortaya koyup Orta Doğu bölgesine ekonomik anlamda yön veren ve yeterli bilgilere ulaşabileceğimiz üç ülkeyi seçerek bu ülkeler üzerinde belirli sonuçlara varmayı amaçladık.

Çalışmanın birinci bölümünde terörün tanımı, nedenleri ve türleri üzerinde durarak genel anlamda terör hakkında bir bilgiye varmayı planladık. Daha sonra ikinci bölümde terör - ekonomi ilişkisini inceleyip terörün ekonomiyi nasıl etkilediği hakkında bir inceleme yapıldı. Son bölümde de Ortadoğu bölgesinde seçmiş olduğumuz Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan'da mikro ve makro anlamda bazı konu başlıkları ile yıllara göre ekonominin seyrini göstermeye çalıştık ve daha sonra uygulama kısmı ile tezimizi sonlandırdık.

Çalışmanın uygulama bölümünde bağımlı değişken ülkelere ait terör endeksi değerleri, bağımsız değişkenler: Mal ve hizmetler ihracatı, mal ve hizmetler ithalatı, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, ülkeyi ziyaret eden turist sayısı, doğrudan yabancı yatırımları, işsizliğin toplam işgücüne oranı, gayri safi yurtiçi hasıla olarak alınmıştır. Veriler, 1996 – 2011 yılları arasında Ortadoğu bölgesinde üç ülkeyi kapsamaktadır.

Çalışmada Panel Veri Analizi yapılarak sabit etkiler modeli ile tahmin edilmiştir. Bu tahminlerde ortaya çıkan sonuç terörün ekonomiye negatif yönde bir etkisi olduğudur. Tez de sık sık tekrarladığımız üzere terörle birlikte ortaya çıkan güvensiz bir ortamda üretimdeki azalmanın bir sonucu olarak literatürü de destekler bir şekilde terörün ülkenin ihracatı, ithalatı, doğrudan yabancı yatırımları, işsizliği ve ülkeye gelen turist sayısını olumsuz etkilediği sonucuna vardık. Terörün analizdeki bu bağımsız

değişkenler üzerindeki olumsuz etkilerinin bir sonucu olarak da en nihayet de GSMH ve KBMH' yı negatif yönde etkilediğini söyleyebiliriz.

Bu tespitlerle terörizmin muhtemel birkaç sonucunu şu şekilde sıralayabiliriz;

- Terörizm ekonominin yukarıda belirtilen parametrelerini olumsuz etkilemekle ülkenin büyümüne rakamlarında bir azalarak artma yada terörizmin etkilerine göre bir azalma bile görülebilir.
- Terörizm, sadece ekonomiyi değil ülkenin bir takım sosyal olgularını da tehdit ettiğinden ülkelerin en ciddi sorunlarından biri olan kalkınma seviyelerini de şüphesiz olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durumda ülkedeki hemen hemen tüm bireylerin refahlarını ciddi derecede negatif bir şekilde etkileyecektir.
- Özellikle terörün yoğun olduğu bölgeler de yapılan denetimlerde eksiklikler meydana gelebileceğinden dolayı devlet çeşitli kamusal zararlara uğrayabilir.
- Bireylerin refah seviyelerindeki azalıştan dolayı toplumsal çöküntülerle karşılaşmak mümkündür. Bu durumda bir devlet için ortaya çıkabilecek en ciddi durumlardan biridir.

Terörle mücadele eden devletler ekonomilerini terörizme karşı dirençli tutabilmeleri veya terör olgusunu ülkenin sırtından atmanın en önemli yolu insanları eğitim ile terörü besleyen grupların suiistimal ettiği eksik bilgi giderilmesi gerekmektedir. Devlete karşı mücadele eden bu kötü amaçlı gruplar artık günümüzde sadece yetişkinleri değil toplumun geleceğini oluşturan genç bireyleri hedef almış bulunmaktadır. Dolayısıyla tüm bireyler iyi bir eğitim süzgecinden geçirilmeli ve hükümetlerin bu çerçevedeki tehlikeleri engellemeye yönelik önlemler almaları zorunludur.

Yine bu tezin terörün sosyo-kültürel nedenleri kısmında da bahsedildiği üzere ülke yöneticilerinin halk arasında birlik ve beraberliği sağlayan politikalar izlemeleri gerektiği sonucuna varabiliriz.

Dolayısıyla toplumlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan halk arasındaki birlik ve beraberlik ortamı, ülke ekonomilerine ağır kayıplar verdiren terörizme karşı şüphesiz etkin bir çözüm yolu olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abadie, A., Gardeazabal, J., (2002) “*The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country*”, <http://ksghome.harvard.edu/~aabadie/ecc.pdf>, (02 Şubat 2012), pp. 1-27.
- Addison T., ve Murshed S.M., (2003), “*Debt Relief and Civil War*”, Journal of Peace Research, vol: 40 (2), pp. 159-176.
- Açıkalın, S., (2010), “Terör’ün Ekonomik Maliyeti: Diyarbakır Olayları Örneği”, *USAK Raporları*, No:10-1, Ankara, ss. 1-20.
- Ağır, H., Kar, M., (2010), “Terörizmin Makroekonomik Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, C. 47 S. 539, ss. 23-25.
- Akgür, M., Roca, D. B, (1997), “*Mısır Ülke Etüdü*” İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Akman, E., (2012), *Sermaye Yapısını Belirleyen İşletmeye Özgü Faktörler: İMKB’de İşlem Gören Sanayi Firmaları Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Alkan, N., (2002), *Gençlik Ve Terörizm*, TEMUH Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Alkan, N., (2000), *Psikolojik Harekât, Polis ve Terörizm*, EGM Yayınları, Ankara.
- Alpaydın, Y. ve Tunalı, H., (2011), *2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi*, İTO Yayını, İstanbul, ss. 368-380.
- Araz-Takay, B., Arin, K.P., Omay, T., (2009), “The Endogenous and Non-Linear Relationship Between Terrorism and Economic Performance: Turkish Evidence”, *Defence and Peace Economics*, vol: 20(1), pp. 1-10.
- Aydemir, S., (2006), *Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Aydın, İ. S., (2008), *Suudi Arabistan Ülke Raporu*, İGEME Yayınları, Ankara.
- Aydın, N., (2009), *Küresel Terör, Terörizm*, Kumsaati Yayın Dağıtım, İstanbul.

- Aynural, T., (2010), “Turizm ve Terör Üzerine Çarpıcı Bir Araştırma”, <http://www.turizmguncel.com/haber/turizm-ve-teror-uzerine-carpici-bir-arastirma-h1764.html>, (17Aralık 2012).
- Aynural, T., (2010), “2010 yılı Terör ve Turizm Raporu”, http://www.mirhaber.com/haber.php?haber_id=34098, (19 Mart 2013).
- Bakradze, Ş., (2007), *Terörizm ve Güvenlik Sorunları*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bal, İ., (2004), *Terörizm*, Siyasal Basın Yayın Dağıtım, Ankara.
- Baybaş, Ş., (2007), *Türkiye’deki Terör ve Terörle Mücadele Yöntemleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Bayer, E., (2007), *Terörist Örgütlerde Örgütsel Öğrenme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Birleşmiş Markalar Derneği, (2012), “Mısır Ülke Raporu”, birlesmismarkalar.org.tr/images/UF/file/...ulke-raporlari/Mısır.pdf, (27Aralık2012).
- Blomberg, S. Brock vd. (2004), “The Macroeconomic Consequences of Terrorism”, *Journal of Monetary Economics*, V. 51, pp: 1007-1032.
- Cause of Terrorist violence, (2011), “*Understanding Terrorism*”, www.sagepub.com/upm-data/33558_3.pdf, (25 Aralık 2012), s. 75.
- Charles, F., (1952) *Minorities in American Society*, (Çev. Erhan Atiker, Der: Orhan Türkdoğan), Timaş Yayınları, 2006, İstanbul.
- Civaner, Ç., İyiler, Z., Uyanık, T., (2002), *Mısır Arap Cumhuriyeti Yerinde Pazar Araştırması*, İGEME Yayınları, Ankara.
- Civaner, Ç., İyiler, Z., Uyanık, T., (2005), *Mısır Arap Cumhuriyeti Yerinde Pazar Araştırması*, İGEME Yayınları, Ankara.
- Çeşme, A., (2005), *Psikolojik Hareket ve PKK*, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Çınar, B., (1997), *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Sam Yayınları, Ankara.

Deveci, Ş., (2010), “Terörle mücadele”, www.suruc.sanliurfa.pol.tr, (12 Ocak 2013).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2009), “*Suudi Arabistan Ülke Bülteni Ekim*”, www.akbank.com/doc/deik/arabistan-2009.pdf. (15 Ocak 2013).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2010), “*Mısır Ülke Bülteni Ekim 2010*”, www.akbank.com/doc/deik/misir-2010.pdf, (27 Aralık 2012), ss. 3-16.

Dilmaç, S., (2004), “Global Tehdit: Terörizm ve Türkiye’ye Etkisi”, *Polis Dergisi*, S. 40, Ankara, ss. 357-365.

Drakos, K., Kutan A. M., (2003), “Regional Effects of Terrorism on Tourism in Three Mediterranean Countries”, *Journal of Conflict Resolution*, vol: 47(5), pp. 621-641.

Eckstein, Z. ve Daniel, T., (2004), “Macroeconomic Consequences of Terror: Theory and the Case of Israel”, *Journal of Monetary Economics*, vol: 51, pp. 971-1002.

Emsen, Ö.S. ve Değer, M.K., (2004), “Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (7), Antalya, ss. 68-80.

Enders, W. ve Todd, S., (1991), “Causality Between Transnational Terrorism and Tourism: The Case of Spain”, *Terrorism*, vol: 14, pp. 49-50.

Enders, W., Todd, S., Gerald, F. P., (1992), “An Econometric Analysis of the Impact of Terrorism on Tourism”, *Kyklos*, vol: 45(4), pp. 531-554.

Ertan B., (2002), *Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Fendoğlu, H. T., (2010), “Terör ve Medya”, <http://www.sde.org.tr/>, (05 Ağustos 2012).

Frey, Bruno S., Simon L., Alois S., (2004), “Calculating Tragedy: Assessing the Costs of Terrorism,” *Institute for Empirical Research in Economics, Working Paper 205*, University of Zurich.

Giray, F., (2004), “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme” *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1, ss. 181-196.

Gökbunar, R., Gökbunar, A., (2010), *Terör Ekonomisi*, Beta Yayınları, İstanbul.

Grossman, H.I., (1991), “A General Equilibrium Model of Insurrections”, *American Economic Review*, V. 81, pp. 912-921.

Gupta, S. vd., (2002), “Fiscal Consequences of Armed Conflict and Terrorism in Low- and Middle-Income Countries”, *IMF Working Paper* WP/02/142.

Gündüz, M., (1996), *Basın ve Terör*, Saray Kitabevi, İzmir.

Gürel, M. M., (2008), *Küreselleşen Dünya ve Terörizm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Human Development Index, (2012), *Yıllık Rapor*, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>, (09 Ocak 2013).

Im, K.S., Pesaran, M.H. and Shin, Y. (2003), “Testing for Unit Roots in heterogeneous Panels” *Journal of Economics*. V. 115, pp. 53-74

İlhan, S., (2008), *Terör: Neden Türkiye*, Alfa Basım-Yayım, İstanbul.

İpekyolu Kalkınma Ajansı, (2011), “Orta Doğu Durum Raporu”, www.ika.org.tr/.../İKA%20Orta%20Doğu%20Durum%20Raporu.pdf, (8 Temmuz 2011).

Kalb, D., (2000), *The Ends of Globalization, Bringing Society Back In USA*, Rowman & Littlefield Publishers Inc, USA.

Kanan, Z. D., (2006), *1980-1990 Yılları Arasında Mısır Ekonomisi ve Mısır-Türkiye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Karabayır, C., (2011), *Mısır Ülke Raporu*, İGEME Yayınları, Ankara.

Karaca, C., (2008), *Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi (1980-2005)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak .

Karacasulu, N. ve Ovalı Ş., (2004), “Terör: Kavramsal Çeşitlilik”, *Mülkiye Dergisi*, C. XXVIII, S. 243, ss. 55-59.

Karluk, R., (2009), *Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm*, Beta Yayınları, İstanbul.

Kaya, İ., (2005), *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, USAK Yayınları, Ankara.

Kılıç, Z., (2007), *Küresellesme İle İvme Kazanan Uluslar arası Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Laçiner, S., (2006), *Terörle Mücadelede Yasal Önlemler*, Siyasal Basım Yayın Dağıtım, Ankara.

Laçiner, S., (2006) “Uluslararası Terörizm İle Mücadelede Hukuki Önlemler: İngiltere’de Yeni Terörizm Yasası Örneği”, [http:// www.usakgundem.com /makale /62 /uluslararası-terörizm-ile-mücadelede-hukuki-önlemler-İngiltere’de-yeni-terörizm-yasası-örneği](http://www.usakgundem.com/makale/62/uluslararası-terörizm-ile-mücadelede-hukuki-önlemler-İngiltere’de-yeni-terörizm-yasası-örneği), (12 Mayıs 2012).

Lapan, H., Sandler, T., (1993), “Terrorism and Signaling”, *European Journal of Political Economy*, vol: 9, pp. 563-587.

Lapan, H., Sandler, T., (1988), “To Bargain or Not to Bargain: That is The Question”, *Papers and Proceedings-American Economic Review*, vol: 78, pp. 16-20.

Larobina, M. D., Pate, R. L., (2009), “Impact of Terrorism on Business”, *The Journal of Global Business Issues*, vol: 3:1, pp. 147-155.

Maliye Bakanlığı, (2012), “Yıllık Ekonomik Rapor 2012”, [www.maliye.gov.tr/YillikEkonomikRapor /...](http://www.maliye.gov.tr/YillikEkonomikRapor/...), (25 Aralık 2012), ss. 59-127.

Caşın M. H., (2008), *Uluslararası Terörizm*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Micheal, S., (2007), “Terrorism a Socio-Economic and Political Phenomenonwith Special Reference to Pakistan”, *Journal of Management and Social Sciences*, Vol. 3, No. 1, pp. 35-46.

Milli Eğitim Bakanlığı, “Mekansal Bir Sentez: Türkiye”, [www.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar /AoIKitaplar/ Cografya_7/4.pdf](http://www.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AoIKitaplar/Cografya_7/4.pdf) (23 Aralık 2012).

Milli Eğitim Bakanlığı, “Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi”, www.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Turizm_2/6.pdf, (25 Aralık 2012).

Nargeleçekenler, M., (2009), *Makroekonomik ve Finansal Serilerin Ekonometrik Analizi: Panel Veri Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Öktem, A. E., (2007), *Terörizm*, Derin Yayınevi, Ankara.

Özer, M. ve Biçerli K., (2004), “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/sb2003_3_1/194880.pdf, (01 Ocak 2013), ss. 72-75.

Özdemir, T., (2006), *Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Terörizmle Mücadele*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özkan, T., (2006), *Siber Terörizm Bağlamında Türkiye’ye Yönelik Faaliyet Yürüten Terör Örgütlerinin İnternet Sitelerine Yönelik Bir İçerik Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Öztürkler, H., (2009), “Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Yapılarının Temel Özellikleri”, *Ortadoğu Analiz*, C. 1, S. 6, ss. 70-71.

Öztürk, O. M., (2000), *Avrupa ve Ortadoğu Ülkelerinin Terör Karşısındaki Konumları*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Öztürk, S. ve Çelik, K., (2009), “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, S. 2, Antalya, ss. 91-95.

Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, (2006), “Mısır Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu”, Kosgeb Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.turkarap.org.tr/dokuman_indir.php?id=19&fileType... (27 Aralık 2012)

Pazarlıoğlu, V. ve Kiren G., Özlem., (2007), “Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, C. 44, S. 508, ss. 37-40.

Persitz, D., (2007), “The Economic Effect of Terrorism: Counterfactual Analysis of the Case of Israel”, American Economic Association Annual Meeting, http://www.aeaweb.org/annual_mtg_papers/2007/0106_1015_1802.pdf (12 Şubat 2013), pp. 46-55.

Post, J. M., (2005), *Addressing the Causes of Terrorism*, Club de Madrid, Spain.

Riyad Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, (2011), “Suudi Arabistanın Ekonomik Durumu Ve Türkiye İle Ekonomik – Ticari İlişkileri”, www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/Yillik_Rapor_2010.pdf, (8 Ocak 2013).

Rustemova, S., (2006), *Küresel Terörizm*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sandler, T. ve Enders, W., (2003), “Economic Consequences of Terrorism in Developed and Developing Countries: An Overview”, *School of International Relations University of Southern California Von Kleinsmid Center 330 Los Angeles, CA 90089-0043, USA*.

Salur, H., (2009), *Küresel Çağda Din ve Terör*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Sakin, S. ve Deveci, C., (2011), “Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme”, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, History Studies, www.historystudies.net/.../180246529_16-Serdar%20Sakin.pdf, (14 Ağustos 2012), ss. 282-289.

Sezgin, M., (2002), *Terörün Turizm Sektörü Üzerine Etkileri, Dünyada ve Türkiye’de Terör*, TCMB, Ankara.

Saraçlı, M., (2007), “Uluslar Arası Hukukta Terörizm”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XI, S.1-2*, ss. 1061-1062, Ankara.

Selvi, H., (2005), “Terör Eylemlerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Osmanlı Devleti’nde Ermeni Terör Eylemleri ve Yurtdışı Bağlantıları”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, C. 2 (1)*, Sakarya, ss. 40-42.

Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, (2009), “Türkiye Hisse Senedi Piyasasının 1990-2009 Tarihleri Arasında Yaşanan Beklenmedik Olaylara Tepkisi”, 22.06.2009 ocm 2009/01, at 2009/01, ss. 1-16.

- Serpen, A., (2007), “ Terör ve Hayvancılık”, *Hayvan Sağlığı Dergisi*, S. 44, İzmir, ss. 1-8.
- Sezgin, Ş., Gündüz, N., Sezgin, S., (2008), “Güneydoğu Terör Olaylarının Ekonomik Sonuçları”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 3, S. 1, Sakarya, ss. 5-6.
- Sezgin, S., (2003), “Savunma Harcamaları, Terörizm ve Ekonomi”, www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_07.html, (25 Ekim 2012), ss. 3-5.
- Sodan, R ve Özkan, B., (2011), “Orta Doğu Durum Raporu”, İpekyolu Kalkınma Ajansı, www.ika.org.tr/.../İKA%20Orta%20Doğu%20Durum%20Raporu.pdf, (21 Aralık 2012), ss. 13-20.
- Suudi Arabistan Merkez Bankası, www.sama.gov.sa/indexe.htm, (13 Ocak 2013).
- Taner, B., (2000), “Terörizm ve Turizm”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 11, S. 2, Mersin, ss. 93-98.
- Tarhan, N., (2003), *Psikolojik Savaş & Gri Propaganda*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tarım’ın Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri, sey.ydicagri.net/pdfs/sey_III_tarim.pdf, (25 Aralık 2012), ss. 57-59.
- Tavares, J., (2004), “The Open Society Assesses Its Enemies:Shocks, Disasters And Terrorist Attacks”, *Journal of Monetary Economics*, vol: 51, pp.1039-1070.
- Terörle Mücadele Kanunu, http://www.vertic.org/media /National% 20Legislation /Turkey/TR_Law_Fight_Terrorism.pdf, (21 Haziran 2012).
- Topal, A. H.,(2004), *Uluslararası Hukukta Devlet DestekliTerörizme Karşı Kuvvet Kullanma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topal, A. H., (2005), *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karsı Kuvvet Kullanımı*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, (2010), “Türkiye Tarım Sektörü Raporu”, www.invest.gov.tr/tr-TR/infocenter/.../Tarım..Sektoru.PDF, (25 Aralık 2012), ss. 3-17.

Uçak, S., (2010), *Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Alternatif Enerji ve Enerji Üretimi-Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Ulubaş, B., (2011), “Et Fiyatlarının Artmasında Terörün Etkisi”, http://www.ihlassondakika.com/haber/Et-fiyatlarinin-artmasinda-terorun-etkisi_417163.html, (20 Aralık 2012).

Unur, K., (2000), “Turizm-Terörizm İlişkisi ve Türkiye Örneği”, *AnatoliaTurizm Araştırmaları Dergisi*, Eylül-Aralık, ss. 169–177.

Uysal, A., (2011), *Ortadoğu’da Türkiye Algısı: Mısır Örneği*, SDE - Stratejik Düşünce Enstitüsü, Başak Matbaacılık ve Tanıtım, Ankara.

Uysal, D., Mucuk, M., Gerçekler, M., (1999), “Terörizmin Ekonomik Etkileri: Türkiye”, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/teror/teror6.pdf>, (11 Kasım 2012), ss. 14-15.

Uysal, D., Mucuk, M., Gerçekler, M., (2009), “Terörizmin Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği”, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/teror/teror6.pdf>, (10 Şubat 2013).

Volkan, V. D., (1999), *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Vural, M., (2006), *Terörün Sosyo-Ekonomik Gelişme Üzerindeki Olumsuz Etkileri: Karşılaştırmalı Diyarbakır Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

World Bank, (2012), *Yıllık Rapor*, <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=1&id=4>, (09 Ocak 2013).

Yavuz, C. ve Şahin, M., (2011), *Terör Ve Terörizmle Mücadele*, Berikan Yayınevi, Ankara.

Yeniçeri, Z. ve Dönmez, A., (2008), “Terörizm ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?”, *Türk Psikoloji Dergisi*, C. 23, S. 62, ss.103-105.

Yeşiltaş, M., Öztürk, İ., Türkmen, F., (2008), “Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, S. 1, ss. 186-187.

Yılmaz, B. S. ve Yılmaz, Ö.D., (2005),”Terörizm ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi” , *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,4, ss. 39–58.

Yılmaz, M., (2008), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Zafer, H., (1999), *Ceza Hukukunda Terörizm*, Beta Yayınevi, İstanbul.

EK 1: Model 1 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: EXP

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 11:03

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (unbalanced) observations: 21

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	9.64E+10	5.81E+09	16.60006	0.0000
TEROR	-6.29E+10	1.11E+10	-5.678276	0.0000

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics

R-squared	0.847319	Mean dependent var	7.97E+10
Adjusted R-squared	0.820375	S.D. dependent var	3.96E+10
S.E. of regression	1.15E+10	Sum squared resid	2.24E+21
F-statistic	31.44774	Durbin-Watson stat	1.675983
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.872450	Mean dependent var	7.10E+10
Sum squared resid	2.24E+21	Durbin-Watson stat	1.607129

EK 2 : Model 2 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: IMP

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 11:06

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (unbalanced) observations: 21

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.03E+11	9.52E+09	10.80901	0.0000
TEROR	-7.12E+10	1.98E+10	-3.595262	0.0022

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics

R-squared	0.733402	Mean dependent var	8.63E+10
Adjusted R-squared	0.686356	S.D. dependent var	4.40E+10
S.E. of regression	1.96E+10	Sum squared resid	6.53E+21
F-statistic	15.58884	Durbin-Watson stat	1.776242
Prob(F-statistic)	0.000039		

Unweighted Statistics

R-squared	0.628987	Mean dependent var	7.41E+10
Sum squared resid	6.53E+21	Durbin-Watson stat	1.615715

EK 3 : Model 3 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: FDI

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 11:08

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (balanced) observations: 24

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.70E+10	4.07E+09	9.085854	0.0000
TEROR	-6.14E+10	1.24E+10	-4.953503	0.0001

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics

R-squared	0.502332	Mean dependent var	1.37E+10
Adjusted R-squared	0.427682	S.D. dependent var	9.18E+09
S.E. of regression	8.24E+09	Sum squared resid	1.36E+21
F-statistic	6.729138	Durbin-Watson stat	1.916043
Prob(F-statistic)	0.002550		

Unweighted Statistics

R-squared	0.504002	Mean dependent var	1.27E+10
Sum squared resid	1.46E+21	Durbin-Watson stat	1.662128

EK 4 : Model 4 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: TRS

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 11:16

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (balanced) observations: 24

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	19.564630	29.49769.	6.632597	0.0000
TEROR	14.791803	7.477579.	-1.978154	0.0619

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics			
R-squared	0.709114	Mean dependent var	14207531
Adjusted R-squared	0.665481	S.D. dependent var	3929421.
S.E. of regression	3255084.	Sum squared resid	2.12E+14
F-statistic	16.25178	Durbin-Watson stat	1.730631
Prob(F-statistic)	0.000014		
Unweighted Statistics			
R-squared	0.765382	Mean dependent var	13709542
Sum squared resid	2.14E+14	Durbin-Watson stat	1.628478

EK 5 : Model 5 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: UNP

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 11:13

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (unbalanced) observations: 19

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.671188	0.665779	11.52212	0.0000
TEROR	4.847108	1.758141	2.756950	0.0147

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics			
R-squared	0.929543	Mean dependent var	10.72827
Adjusted R-squared	0.915451	S.D. dependent var	2.192642
S.E. of regression	1.040288	Sum squared resid	16.23299
F-statistic	65.96505	Durbin-Watson stat	1.956523
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics			
R-squared	0.823373	Mean dependent var	9.552632
Sum squared resid	18.21150	Durbin-Watson stat	1.964721

EK 6 : Model 6 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: GDP

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 10:59

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (balanced) observations: 24

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.01E+11	1.07E+10	28.15637	0.0000
TEROR	-1.58E+11	3.51E+10	-4.501718	0.0002

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics			
R-squared	0.935763	Mean dependent var	2.94E+11
Adjusted R-squared	0.926128	S.D. dependent var	1.45E+11
S.E. of regression	2.34E+10	Sum squared resid	1.10E+22
F-statistic	97.11621	Durbin-Watson stat	1.586781
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.943982	Mean dependent var	2.38E+11
Sum squared resid	1.10E+22	Durbin-Watson stat	1.606114

EK 7 : Model 7 Analiz Sonuçları

Dependent Variable: GDPPP

Method: Panel EGLS (Cross-section weights)

Date: 03/24/13 Time: 11:18

Sample (adjusted): 2003 2010

Periods included: 8

Cross-sections included: 3

Total panel (balanced) observations: 24

Linear estimation after one-step weighting matrix

White cross-section standard errors & covariance (d.f. corrected)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.03E+11	2.25E+10	31.21413	0.0000
TEROR	-3.50E+11	7.57E+10	-4.616195	0.0002

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Weighted Statistics

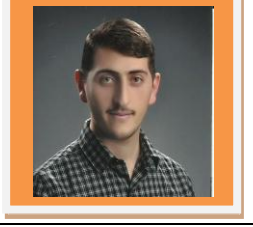
R-squared	0.901468	Mean dependent var	7.17E+11
Adjusted R-squared	0.886688	S.D. dependent var	3.48E+11
S.E. of regression	5.71E+10	Sum squared resid	6.53E+22
F-statistic	60.99338	Durbin-Watson stat	1.550405
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.926463	Mean dependent var	5.64E+11
Sum squared resid	6.59E+22	Durbin-Watson stat	1.549383

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZGEÇMİŞ FORMU

Adı-Soyadı	Mehmet Akif PEÇE	T.C. Kimlik Numarası	60652270930		
Doğum Yeri	Rize	Doğum Tarihi	10.10.1988		
Lisans Öğrenimi	Anadolu Üniversitesi / İktisat	Yüksek Lisans Öğrenimi	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İktisat A.B.D.		
Yabancı Dil/ler		SEVİYE	Başlangıç	Orta	İyi
1. İngilizce				X	
2.					
3.					
BİLİMSEL FAALİYETLER					
..... 					
İŞ DENEYİMİ					
ÇALIŞTIĞI KURUMLAR.....					
..... 					
STAJLAR.....					
..... 					
PROJELER.....					
..... 					
İLETİŞİM BİLGİLERİ					
ADRES : Uluönder Mahallesi Şehit Abdülkadir Fidan Sokak. No: 12/2 Tepebaşı / ESKİŞEHİR					
TELEFON : -		GSM: 5436366913		E-Posta: makifpece@gmail.com	
NOTLAR					
..... 					